

หลักกฤษฎีกาแห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และมาตรฐานการพิสูจน์
ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สุภรณ์ พฤษชัยกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมเปญ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2557

**The Principle of in dubio pro reo and the Standard of Proof
in Criminal Case for Holders of Political positions**

Supaporn Puckchaikul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2014

หัวข้อวิทยานิพนธ์	หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยและมาตรฐานการพิสูจน์ ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ชื่อผู้เขียน	ศุภาภรณ์ พฤกษ์ชัยกุล
อาจารย์ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2556

บทคัดย่อ

ความแตกต่างระหว่างการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กับการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงนั้น ส่งผลให้นักนิติศาสตร์ส่วนหนึ่งเห็นว่า การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น เป็นการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (inquisitorial system) ที่จะไม่นำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) มาใช้บังคับ

ซึ่งจากการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน และการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา ตลอดจนเนื้อหาของมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาและหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) แล้วพบว่า การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 นั้น เป็นการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา เนื่องจากเป็นการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกัน เพียงแต่ระบบการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น จะใช้ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination) เหมือนกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบซีวิลลอว์ ส่งผลให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องมีบทบาทในการค้นหาความจริงในลักษณะกระตือรือร้น (active) และเนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันทั่วโลก จำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามหลัก presumption of innocence ส่งผลให้ในคดีอาญาหากศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลจะต้องรับฟังพยานหลักฐานในข้อหาข้อสันนิษฐานดังกล่าว ซึ่งทำให้มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาอยู่ในระดับปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (proof beyond reasonable doubt) ดังนั้น หากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. และนายจำเลย ร่วมกัน

ค้นหาความจริงแล้ว พยานหลักฐานที่ปรากฏต่อศาลยังมีข้อสงสัยตามสมควรอยู่ว่า มีการกระทำความผิดจริงหรือไม่ หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ เช่นนี้ ศาลจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ซึ่งเป็นหลักสากล

แม้ว่าในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มิได้มีบทบัญญัติให้มีการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยมาใช้บังคับเหมือนเช่น การดำเนินคดีอาญาทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง แต่ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 18 วรรคสอง ได้บัญญัติให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับใช้โดยอนุโลม โดยการตีความเกี่ยวกับเรื่องของการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยมาใช้บังคับในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือไม่นั้น ควรตีความตามหลักกฎหมายดังกล่าว ซึ่งการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยมาใช้บังคับในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มิได้ขัดหรือแย้งกับรูปแบบขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 แต่อย่างใด

Thesis Title	The Principle of In Dubio Pro Reo and the Standard of Proof in Criminal Case for Persons Holding Political Positions
Author	Supaporn Puckchaikul
Thesis Advisor	Professor Dr. Udom Rataumarit
Department	Law
Academic Year	2013

ABSTRACT

Due to differences of judicial examination role between criminal procedure for persons holding political positions under the Organic Law under Criminal Procedure for Persons Holding Political Positions B.E. 2542 and general procedure under Criminal Procedure Code, the former is criticized as non-applied in dubio pro reo inquisitional system.

Owing to studying these differences, standard of proof and the principle of in dubio pro reo, criminal procedure for persons holding political positions under the Organic Law under Criminal Procedure for Persons Holding Political Positions B.E. 2542 is considered as accusatorial system. Although duty of inquiry and prosecution and duty of trial are separated, inquisitional system in case of criminal procedure for persons holding political positions is examination nature as criminal procedure in civil law; as a result, inquisitional role of the Court shall be active and, generally, a defendant shall be presumed as innocent (the principle of Presumption of Innocent); therefore, in case of punishment, evidence shall be proved beyond that presumption under the principle of prove beyond reasonable doubt. Hence, in case of co-examination between Supreme Court of Justice's Criminal Division for Persons Holding Political Positions, the Attorney-General or National Counter Corruption Commission and defendant's lawyer, when there is some reasonable doubt to the Court whether offence is committed or defendant committed, general in dubio pro reo shall be introduced

In contrast with the section 227 paragraph 2 under general criminal procedure, in dubio pro reo is not provided under the Organic Law under Criminal Procedure for Persons Holding Political Positions B.E. 2542. However, criminal procedure shall be applied mutatis mutandis to the organic act as provided in the section 18 paragraph 2. This is reason that in dubio pro reo shall be applied to this case; moreover, the principle is not contrary to the Act.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์จาก ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ที่ได้รับเป็นที่ปรึกษา ซึ่งท่านได้สละเวลาอันมีค่า ในการให้ความรู้ คำแนะนำ และติดตามความคืบหน้าในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอย่างสูงที่ให้ความเมตตาและกรุณาแก่ผู้ตลอดมา

ในโอกาสนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร เป็นอย่างสูงที่ กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ นอกจากนั้น ขอกราบ ขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และรองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์ เป็นอย่างสูงที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านทั้งสามได้ให้ความรู้ คำแนะนำ และชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์สูงสุดในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำให้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ ที่สละเวลาอันมี ค่าในการตรวจทาน แก้ไข วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จนทำให้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา ผู้ให้กำเนิด อุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และ ให้การสนับสนุนในด้านๆ ต่างแก่ผู้เขียนเสมอมา หากมีข้อบกพร่องใดๆ ปรากฏในวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แค่เพียงผู้เดียว

สุภาภรณ์ พุกฤษ์ชัยกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๘
กิตติกรรมประกาศ.....	๙
สารบัญภาพ.....	๑๑
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 สมมติฐานของการศึกษา.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. แนวคิด ทฤษฎีของการดำเนินคดีอาญา มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา และหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย.....	6
2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา.....	6
2.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System).....	6
2.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System).....	7
2.2 หลักการดำเนินคดีอาญา.....	8
2.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution).....	9
2.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution).....	10
2.3 ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา.....	11
2.3.1 ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ.....	11
2.3.2 ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง.....	12
2.4 การค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทย.....	13
2.5 มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา.....	15
2.5.1 ความหมายของมาตรฐานการพิสูจน์.....	16
2.5.2 ระดับมาตรฐานการพิสูจน์.....	18
2.6 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo).....	23

สารบัญ

บทที่	หน้า
3. บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญา และหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย ให้แก่จำเลยในต่างประเทศ.....	26
3.1 บทบาทในการค้นหาความจริงของศาลในต่างประเทศ.....	26
3.1.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบคอมมอนลอว์.....	27
3.1.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบซีวิลลอว์.....	29
3.2 หลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย.....	35
3.2.1 หลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ในประเทศระบบซีวิลลอว์.....	36
3.2.2 หลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ในประเทศระบบคอมมอนลอว์.....	43
4. วิเคราะห์มาตรฐานการพิสูจน์ และการนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ที่นำมาใช้ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	47
4.1 วิวัฒนาการของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมือง.....	47
4.1.1 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมืองในอดีต.....	48
4.1.2 การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน.....	55
4.2 วิเคราะห์การนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยมาใช้ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	61
4.2.1 ระบบการดำเนินคดีในคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	62
4.2.2 บทบาทในการค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	65
4.2.3 มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	66
4.2.4 หลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	74
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	77
5.1 บทสรุป.....	77
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	80
บรรณานุกรม.....	81
ประวัติผู้เขียน.....	86

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 นิตិสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญา โดยประชาชน (Popular Prosecution).....	10
2.2 นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐ (Public Prosecution).....	10

DPU

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตการดำเนินคดีอาญากับนักการเมืองที่ทุจริตหรือประพฤติมิชอบจะมีรูปแบบเหมือนกับการดำเนินคดีอาญากับบุคคลธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนแล้วเสนอสำนวนต่อพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องคดีจะมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม โดยศาลชั้นต้นจะดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดี เมื่อมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นแล้วคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาต่อไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเป็นกรณีที่ราษฎรฟ้องคดีต่อศาล ศาลชั้นต้นจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องหากเห็นว่าคดีมีมูลก็จะมีคำสั่งประทับรับฟ้อง แต่ถ้าเห็นว่าคดีไม่มีมูลศาลจะพิพากษายกฟ้อง แต่เนื่องจากผู้กระทำความผิด เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่น ต่างเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลอำนาจอยู่ในมือ การดำเนินคดีเพื่อจะนำตัวบุคคลเหล่านี้มาลงโทษจึงเป็นเรื่องยากเพราะบุคคลดังกล่าวอาจใช้อำนาจที่ตนมีอยู่เข้ามาแทรกแซงการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบิดเบือนพยานหลักฐาน ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีทำงานค่อนข้างลำบาก การรวบรวมหรือแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อที่จะเอาผิดกับบุคคลเหล่านี้จะทำได้ยากกว่าหากเทียบกับการดำเนินคดีอาญาต่อชาวบ้านคนธรรมดาทั่วไป ประกอบกับวิธีพิจารณาคดีอาญาของไทย ศาลไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้¹ การดำเนินคดีอาญากับนักการเมืองที่ทุจริตประพฤติมิชอบจึงไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พ.ศ. 2540 บัญญัติให้มีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาว่ามีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริต หรือประพฤติมิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายอื่นฯ รวมทั้งบุคคลอื่น

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน มาตรา 235 ในระหว่างพิจารณา เมื่อเห็นสมควร ศาลมีอำนาจถามโจทก์จำเลยหรือพยานคนใดก็ได้

ที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดอาญาดังกล่าว โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาคดีขึ้นเป็นพิเศษแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป โดยหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีผลใช้บังคับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังคงมีอยู่เช่นเดิม โดยในการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 จะเน้นให้ศาลมีบทบาทหลักในการพิจารณาคดี ทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) ศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอเท่านั้น และศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง ดังจะเห็นได้จากวิธีการซักถามพยานบุคคล ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 31 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ข้อ 8 ที่ให้ศาลต้องทำหน้าที่โดยตรงในการสืบพยาน โดยศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่สอบถามพยานบุคคลด้วยตนเอง ภายหลังจากที่ศาลถามพยานบุคคลแล้วก็จะเปิดโอกาสให้โจทก์ จำเลย ถามพยานเพิ่มเติม ซึ่งแตกต่างจากการสืบพยานในคดีอาญาทั่วไปที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานจะเป็นผู้ซักถาม คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งถามค้าน และจบลงด้วยการที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานถามถึงพยานของตน เมื่อในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ได้กำหนดบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงให้มีลักษณะกระตือรือร้นจึงทำให้นักนิติศาสตร์ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า² การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ที่ไม่นำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง มาบังคับใช้เนื่องจากศาลจะต้องค้นหาความจริงให้ได้ ถ้ามีข้อสงสัยศาลก็ต้องค้นหาความจริงจนถึงที่สุดให้สิ้นสงสัย ถ้าค้นหาความจริงจนถึงที่สุดแล้ว ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง โดยคำวินิจฉัยของศาลจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงที่เชื่อถือได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาดังกล่าวว่าการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่ง

² ประพันธ์ ทรัพย์แสง. (2548). การค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ. น. 1

ใช้ระบบไต่สวนนั้นเป็นการดำเนินคดีอาญาที่ไม่น่าจะนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยมาใช้หรือไม่

1.2 สมมติฐานของการศึกษา

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) ซึ่งเป็นเรื่องที่พบเห็นไม่บ่อยนักในทางปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยเหตุนี้ ทำให้นักกฎหมายฝ่ายหนึ่งเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน ที่ไม่น่าหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) มาใช้บังคับ³ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวไม่สอดคล้องข้อเท็จจริงของการดำเนินคดีอาญา เพราะในการการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35 มาตรา 228 และมาตรา 229 ได้บัญญัติให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) เช่นกัน โดยเฉพาะบทบัญญัติมาตรา 35 ที่แสดงให้เห็นว่า ศาลเป็นผู้มีบทบาทหลักในการพิจารณาคดี เนื่องจากเมื่อคดีขึ้นสู่ชั้นศาลแล้ว การถอนฟ้องของโจทก์ก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าศาลจะอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องหรือไม่⁴ เพียงแต่การดำเนินคดีอาญาทั่วไปในทางปฏิบัติ ศาลไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง หากแต่ศาลจะปล่อยให้คู่ความ โจทก์ จำเลย ต่อสู้กัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ “หลักการตรวจสอบ” (examination) ดังนั้น การกำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น จึงไม่ใช่เรื่องเกิดขึ้นใหม่ในการดำเนินคดีอาญา โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้บัญญัติรับรองหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 227 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบกับในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิ เสรีภาพ ของผู้ถูกกล่าวหา โดยมีข้อสันนิษฐานว่า

³ แหล่งเดิม.

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35 บัญญัติว่า “คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะขึ้นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือมิอนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรเป็นประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย...”

จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ดังนั้น หากศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยศาลจะต้องรับฟังจนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (proof beyond reasonable doubt) หากมีข้อสงสัยตามสมควรศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ซึ่งเป็นหลักสากลที่ใช้ในการดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ที่ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) และประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างวางเฉย (passive)

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาระบบ วัฒนาการ และความแตกต่าง ระหว่างการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน
2. ศึกษาการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และรูปแบบการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีตและปัจจุบัน
3. ศึกษาความเป็นมาและเนื้อหาของหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo)
4. ศึกษาความหมายของมาตรฐานการพิสูจน์ และระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ว่ามีระดับตลอดจนมาตรฐานการพิสูจน์ที่นำมาใช้ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาการดำเนินคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และศึกษาถึงหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) วิเคราะห์ประเด็นปัญหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลต่างๆ ตำรากฎหมาย บทความ งานวิจัย และผลงานทางวิชาการอื่นๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ วารสาร วิทยานิพนธ์ การศึกษาอิสระ หนังสือ เอกสารต่างๆ สื่ออินเทอร์เน็ต นำมาประมวล เปรียบเทียบ วิเคราะห์ และนำมาเสนอแนวคิดที่สามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบระบบ วิวัฒนาการ และความแตกต่าง ระหว่างการดำเนินคดีอาญาในระบบ กล่าวหาและในระบบไต่สวน
2. เพื่อให้ทราบที่มาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีตและปัจจุบัน
3. เพื่อให้ทราบที่มาและเนื้อหาของหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo)
4. เพื่อให้ทราบความหมายของมาตรฐานการพิสูจน์ และระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ว่ามีกี่ ระดับ ตลอดจนมาตรฐานการพิสูจน์ที่นำมาใช้ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีของการดำเนินคดีอาญา มาตรฐานการพิสูจน์ และหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

การดำเนินคดีอาญาในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีรูปแบบขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกัน โดยนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ส่วนการดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เป็นระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งในบทที่ 2 ผู้เขียนจะศึกษาถึงระบบการดำเนินคดีอาญา ตลอดจนมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา และในเรื่องของหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ใช้เฉพาะในการดำเนินคดีอาญานั้น โดยในเบื้องต้น ผู้เขียนจะกล่าวถึงระบบการดำเนินคดีอาญาเป็นลำดับแรก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาในทางทฤษฎีแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา (Accusatorial System) โดยนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่าประเทศที่ใช้ระบบระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) จะใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ส่วนประเทศที่ใช้คอมมอนลอว์ (Common Law) ใช้การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ดังนั้นผู้เขียนจึงได้สรุปหลักการและสาระสำคัญของการดำเนินคดีอาญาทั้ง 2 ระบบดังต่อไปนี้

2.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนที่มีมาจากศาลของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ศาลของศาสนาหรือที่เรียกว่า The Ecclesiastical Court ในคริสต์ศตวรรษที่ 13¹ ในยุคสมัยนั้นศาสนจักรมีอิทธิพลสูง ผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายทางศาสนาไม่ว่าจะมีผู้มาฟ้องร้องหรือไม่ก็ตาม หากทางฝ่ายศาสนจักรพบเห็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายทางศาสนา พระผู้ทำการไต่สวนสามารถเริ่มต้น

¹ อธิคม อินทุภูติ. (2551). แนวทางการพัฒนากระบวนการวิธีพิจารณาไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. น. 71.

ดำเนินคดีและแสวงหาข้อเท็จจริงได้ด้วยตนเอง ดังนั้นในระบบไต่สวนจึงไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” ออกจากกัน² ผู้ไต่สวนสามารถเริ่มคดีได้เอง การแสวงหาพยานหลักฐาน และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น ผู้ไต่สวนสามารถใช้วิธีการใดก็ได้ ตามอำเภอใจ เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด โดยคำรับสารภาพของผู้ถูกไต่สวนถือเป็นหัวใจสำคัญ ดังนั้นวิธีการใดที่จะทำให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพของผู้ถูกไต่สวน ผู้ไต่สวนสามารถกระทำได้ แม้แต่การทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเพื่อให้มาซึ่งคำรับสารภาพ ผู้ถูกไต่สวนจึงเปรียบเสมือนวัตถุแห่งการชักฟอกไม่มีสิทธิใดๆ ในการต่อสู้คดี ในระบบไต่สวนผู้ถูกไต่สวนจะมีฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object)³ ระบบไต่สวนมาถึงจุดเลวร้ายที่สุดเมื่อมีการนำเอาวิธีล่าแม่มด (Hexerei/witchcraft)⁴ มาใช้วิธีพิจารณาของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) จะเป็นแบบไม่มีคู่พิพาท มีแต่ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวน โดยผู้ถูกไต่สวนจะอยู่ในลักษณะตั้งรับ (passive)⁵ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีจะมาจากผู้ไต่สวน วิธีพิจารณาจะเป็นแบบลับกล่าวคือ ผู้เสียหายหรือผู้ถูกไต่สวนจะไม่ทราบขั้นตอนกระบวนการในการพิจารณาคดีมากนัก ผู้ไต่สวนจะเป็นผู้กำหนดขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีทั้งหมดรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในคดีก็เป็นหน้าที่ของผู้ไต่สวนทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบลักษณะของวิธีพิจารณาในการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนแล้วอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนี้จะเน้นหนักไปที่การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (Crime control)

ข้อเสียของระบบไต่สวน คือ อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว ไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ (checks and balances) อาจก่อให้เกิดการพิจารณาพิพากษาโดยไม่บริสุทธิ์ใจ มีอคติต่อผู้ถูกไต่สวนได้ง่าย และที่สำคัญการที่ผู้ถูกไต่สวนมีฐานะเป็นกรรมในคดี ทำให้เขาไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาวิธีการค้นหาความจริงโดยการข่มขู่ ทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเพื่อให้รับสารภาพผิดจึงเป็นการกระทำที่ขัดด้วยกฎหมายในการค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาที่มีที่มาจากประเทศอังกฤษ โดยมีวิวัฒนาการเริ่มจากการให้คู่ความต่อสู้กันในสมัยโบราณ แล้วพัฒนามาเป็นการให้โจทก์นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์

² คณิต ฅ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. น. 61

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ ณรงค์ ใจหาญ. (2552). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความ เล่ม 1*. น. 28.

ความผิดของจำเลยและให้จำเลยนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ต่อหน้าศาลหรือลูกขุนซึ่งเป็นคนกลาง ศาลผู้ทำการชี้ขาดตัดสินคดีไม่สามารถเริ่มคดีเองได้เนื่องในระบบกล่าวหานี้ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีได้ต่อเมื่อมีการยื่นฟ้องเข้ามา ในระบบกล่าวหาจะแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” คดีต่างหากจากกัน ศาลไม่สามารถเริ่มคดีได้ด้วยตนเอง ในระบบกล่าวหาจะเน้นในเรื่องที่ให้คู่ความแต่ละฝ่ายต่อสู้กันเองจึงได้มีการยกฐานะให้จำเลยขึ้นมาเป็น “ประธานในคดี” มีสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีเท่าเทียมกับโจทก์หน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีจะเป็นหน้าที่ของโจทก์และจำเลย โดยในระบบกล่าวหาเชื่อว่าหากปล่อยให้คู่ความต่อสู้กันเองอย่างเต็มที่แล้วจะทำให้ความจริงปรากฏขึ้นมาเอง วิธีพิจารณาของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาจะมีวิธีพิจารณาแบบคู่พิพาท⁶ กล่าวคือมีโจทก์มีจำเลยซึ่งต้องต่อสู้กันและศาลจะวางเฉย (passive) ปล่อยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเอง การดำเนินคดีจะมีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดในเรื่องเกี่ยวกับพยานหลักฐาน โดยศาลจะคอยดูแลไม่ให้คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทำผิดกฎกติกา จึงอาจเปรียบบทบาทของศาลในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาว่ามีลักษณะเหมือนกรรมการตัดสินกีฬา ส่วนวิธีพิจารณาจะเป็นแบบเปิดเผยประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามารับฟังการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลได้เพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ส่วนหน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานของการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) นี้จะตกเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายเป็นหลัก เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบลักษณะของวิธีพิจารณาในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) แล้วอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) นี้จะเน้นหนักไปที่การประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน (Due process)

2.2 หลักการดำเนินคดีอาญา

มาตรการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมนั้นมีอยู่มากมายหลายมาตรการ การดำเนินคดีอาญาถือเป็นหนึ่งในมาตรการที่สำคัญเพื่อใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม เนื่องจากคดีอาญาเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม หลักในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศจึงมีความสัมพันธ์กับแนวคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมของประเทศนั้นๆ ดังนี้

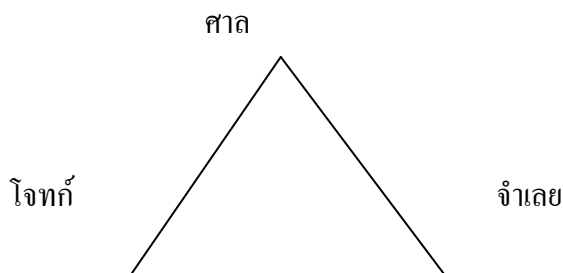
⁶ ปกป้อง ศรีสนิท. (2552, 7 พฤษภาคม). “ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา.” ยินห์ดบนหลักนิติธรรม. จัดพิมพ์ในโอกาสครบรอบ 72 ปี ศ.ดร.คณิต ณ นคร. น. 123.

2.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีแนวคิดให้การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน เนื่องจากในอดีตประชาชนต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพของตนทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ มีแนวโน้มปฏิเสธอำนาจรัฐ เมื่อคดีอาญาเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมประชาชนทุกคนซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม จึงมีสิทธิดำเนินคดีอาญาโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงหรือไม่ เนื่องจากประชาชนทุกคนย่อมมีหน้าที่ที่จะป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดอาญาที่เกิดขึ้น แต่ต่อมาประเทศอังกฤษได้ผลักดันให้มีองค์กรของรัฐเข้ามารับผิดชอบหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาเหมือนเช่นองค์กรอัยการของประเทศในภาคพื้นยุโรปเนื่องจากนักกฎหมายเห็นว่า การให้เอกชนเป็นผู้ผลักดันกระบวนการยุติธรรมนั้นเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธประโยชน์สาธารณะโดยสิ้นเชิง⁷ ดังนั้นในปัจจุบันประเทศอังกฤษได้จัดตั้ง Crown Prosecution Service (CPR) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญา แต่ประชาชนก็ยังคงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ แต่เป็นคดีเล็กน้อยๆ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPR โดย CPR อาจจะเข้าดำเนินคดีเองหรืออาจจะใช้ดุลพินิจระงับการฟ้องคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยประเทศอังกฤษยังคงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญา เช่น คณะลูกขุนซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนมาทำหน้าที่ในการตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ สิ่งนี้เป็นเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลจากแนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (popular prosecution) ในอดีต รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ (adversary) ซึ่งเป็นเอกชนทั้งสองฝ่ายที่มีฐานะเท่าเทียมกัน และให้ลูกขุนซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาเข้ามาชี้ขาดตัดสินความผิดของจำเลย โดยนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนจะเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่าย โจทก์และจำเลยเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกันสองฝ่ายที่ฐานะเท่าเทียมกัน เป็นคู่พิพาทกันต่อหน้าศาลซึ่งเป็นฝ่ายที่สามซึ่งแสดงด้วยภาพได้ดังนี้⁸

⁷ คณิต ฒ นคร (2544,มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” *วารสารกฎหมายธุรกิจ บัณฑิตย.* น. 50.

⁸ คณิต ฒ นคร. (2552). *วิชาอาญาวิพากษ์*. น. 15

ภาพที่ 2.1 นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution)

2.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า รัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากประเทศภาคพื้นยุโรป โดยประชาชนในสังคมจะยอมรับอำนาจรัฐ เมื่อรัฐเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมหากมีการกระทำความผิดอาญาซึ่งถือว่าเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยภายในสังคม รัฐถือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาทุกความผิด รัฐจึงมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา โดยหน้าที่นี้คือ หน้าที่อำนวยความสะดวกของรัฐ รัฐไม่ถือว่าเป็นปฏิปักษ์กับประชาชนในรัฐ องค์กรต่างๆ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการและตำรวจต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก องค์กรต่างๆ ดังกล่าวจึงหน้าที่ต้องร่วมกันและช่วยกันค้นหาความจริง นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงเป็นนิติสัมพันธ์ 2 ฝ่าย ซึ่งแสดงด้วยภาพได้ดังนี้⁹

ภาพที่ 2.2 นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

⁹ คณิต ฒ นกร. แหล่งเดิม.

จากภาพแสดงให้เห็นว่าการรูปแบบดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบซีวิลลอว์ (civil law) จะใช้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ซึ่งไม่มีลักษณะของการต่อสู้ไม่เป็นการพิพาทกันระหว่างคู่ความในศาล เนื่องจากรัฐซึ่งมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมย่อมไม่อาจถูกมองว่าเป็น “คู่ความ” กับประชาชนในรัฐได้เลย ทั้งนี้เพราะผู้ที่อยู่ตรงข้ามกับเอกชนนั้นไม่ใช่องค์กรของรัฐแต่เป็นตัวรัฐเอง อัยการและตำรวจมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องขอของผู้ใดทั้งสิ้น ศาลเองก็จะกระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริง ศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง พนักงานอัยการและจำเลยจะเป็นเพียงผู้คอยกระตุ้นให้ศาลดำเนินการ โดยการอ้างการร้องขอให้ศาลสืบพยานต่างๆ และศาลเองก็สามารถสืบพยานได้เองด้วย¹⁰ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในรัฐมีความเชื่อถือและศรัทธาในความยุติธรรมและสามารถของผู้พิพากษา อาชีพที่จะอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในรัฐได้

2.3 ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การค้นหาความจริงของศาลในคดีอาญา ศาลจะต้องจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่เข้ามาสู่การพิจารณาไม่ว่าจะเกิดจากการนำเสนอของคู่ความหรือศาลพยานที่ศาลแสวงหาเอง ระบบที่ใช้ในการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาอาจแบ่งได้ 2 ระบบ คือ

2.3.1 ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (adversary)

ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นในประเทศกลุ่ม common law คือ ประเทศอังกฤษ แล้วพัฒนาไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในเครือจักรภพ ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความนี้หน้าที่ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ จะเป็นหน้าที่ของคู่ความ โดยคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือตามคำสั่งศาล ในส่วนของศาลศาลจะวางเฉย (passive) ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานเพื่อป้องกันไม่ให้มีการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดีในชั้นศาล หากศาลพยายามกระทำใดๆ เพื่อหาความจริงด้วยตนเอง จะถือว่าการพิจารณาความผิดในคดีอาญาในประเด็นสำคัญแห่งคดีจะผิดพลาด ซึ่งในที่สุดแล้วการค้นหาความจริงจะหาไม่ได้เลย

การค้นหาความจริงตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความได้สร้างหลักแห่งความเป็นธรรมขึ้น (Principle of Fairness) โดยคู่ความต้องมาศาลในฐานะเท่าเทียมกัน (on equal footing) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี เพื่อป้องกันการเอาเปรียบกันระหว่างคู่ความ นอกจากนี้ยังกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อจำกัดพยานของคู่ความในแต่ละฝ่ายให้เหลือเพียงพยานหลักฐานที่สมควรเข้าสู่

¹⁰ คณิต ฉนกร. (2552). *วิอาญาวิทยา*. น. 17

การพิจารณาคดีเท่านั้น โดยการสร้างหลักพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (best evidence rule) หรือหลักในเรื่องบทคัดพยานบอกเล่า (rule against hearsay) เข้ามาจำกัดการสืบพยาน และในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของตนในคดี หลักเรื่องการถามค้านพยาน โดยคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Cross examination) จึงเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงในระบบนี้¹¹

2.3.2 ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination)

ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน (Non-adversary system) หรือการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip)¹² ซึ่งใช้ในกลุ่มประเทศระบบประมวลกฎหมาย (civil law) เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น การค้นหาความจริงในระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้ ศาลจะมีหน้าที่ค้นหาความจริงโดยจะพิจารณาจากพยานหลักฐานของทั้งโจทก์และจำเลย และพยานหลักฐานที่ศาลเห็นควรเรียกเข้ามาในคดีเอง เพื่อให้ได้ความจริงว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร การซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาล ในระบบนี้ศาลเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการค้นหาความจริง มีความเป็นอิสระในการรับฟังพยานหลักฐานไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก ศาลสามารถใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการรับฟังพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิจารณาพิพากษาคดีได้

ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้ไม่มีลักษณะต่อสู้กันระหว่างคู่ความ 2 ฝ่าย แต่เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจะรับผิดชอบในการค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบสวนพยานหลักฐาน และข้อเท็จจริงของการกระทำความผิด องค์กรในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ และศาล ไม่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ถูกกล่าวหา แต่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งประชาชนภายในรัฐ การกำหนดให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญานั้น เป็นเพียงแบบพิธีเท่านั้น เจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยและในขณะเดียวกันหากมีพยานหลักฐานที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาแล้วเจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการจะต้องนำเสนอพยานหลักฐานนั้นต่อศาลด้วย ไม่ใช่เสนอแต่พยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยเพียงอย่างเดียว ซึ่งแท้จริงแล้วพนักงาน

¹¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป. น. 10-11

¹² ประทุมพร กัดอ่ำ อ่างถึงในสุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). น. 10-11.

อัยการจะต้องทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและค้นหาความจริงมากกว่าจะตั้งตนเป็นโจทก์หักล้าง และพยายามหาทางชนะคดีให้ได้แต่เพียงอย่างเดียว¹³

2.4 การค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทย

การค้นหาความจริงในคดีอาญาถือเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในชั้นพิจารณาของศาลนั้น เป็นข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ศาลจะนำมาชั่งน้ำหนักแล้วพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าจำเลยมีความผิดแล้วจะลงโทษจำเลยเพียงใด ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมายเหมือนเช่นประเทศในภาคพื้นยุโรป เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยก็ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจะเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีต่อศาลได้โดยกว้างขวาง แต่ถ้ากรณีที่ผู้เสียหายและพนักงานอัยการร่วมกันเป็นโจทก์ หากฝ่ายผู้เสียหายทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหาย พนักงานอัยการสามารถร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ยุติการกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นได้¹⁴ จากกรณีดังกล่าวก็แสดงให้เห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ซึ่งการค้นหาความจริงจะต้องใช้ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination) ซึ่งองค์กรของรัฐจะต้องทำหน้าที่ “อำนวยความสะดวก” ดำรวจ อัยการและศาลจะต้องร่วมมือกันค้นหาความจริง และเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ก็ปรากฏว่ามีการกำหนดให้ศาลเข้ามามีส่วนร่วมค้นหาความจริงในลักษณะกระตือรือร้น (active) ด้วย เช่น มาตรา 229 ที่บัญญัติให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน¹⁵ มาตรา 228 ให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม และมาตรา 235 ให้ศาลมีอำนาจซักถามโจทก์จำเลยหรือพยานคน

¹³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป. น. 12.

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นๆ ได้”

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในหรือนอกศาลก็ได้แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน”

ใดก็ได้¹⁶ บทบัญญัติกฎหมายเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนว่าการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศ
ไทยใช้ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination) เหมือนกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริง
ในประเทศ

ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติหาเป็น
เช่นนั้นไม่ การพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นศาลไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง กลับปล่อยให้
ให้คู่ความต่อสู้กันเองและมีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง เหมือนการค้นหาความจริงในระบบ
ต่อสู้ระหว่างคู่ความ (adversary) ที่ใช้ในประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่กำหนดให้
การแสวงหาพยานหลักฐานหรือการสืบพยานล้วนเป็นหน้าที่ของคู่ความ โดยการค้นหาความจริง
ของในคดีอาญาของไทยมีการนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 116 (2) และ
มาตรา 117 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 มาใช้บังคับทำให้การถาม
พยานมีรูปแบบการซักถาม ถามค้าน และถามดึงเหมือนกับคดีแพ่งซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการ
ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) อย่างสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้จากในประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญาของเยอรมัน มาตรา 239 ที่บัญญัติเรื่องวิธี “การถามค้าน” (Kreuzverhör หรือ
cross-examination) ไว้แต่บทบัญญัติมาตรานี้ก็เป็นบทบัญญัติที่ไร้ผลโดยสิ้นเชิงมาตั้งแต่ต้นเพราะ
เป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับระบบการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ
“หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ที่ศาลมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความจริง¹⁷ ซึ่งในเรื่อง
ของการถามพยานนั้นท่านอาจารย์จิตติ ดิงสภักย์ ได้กล่าวว่า “ศาลควรถามพยาน โดยยกตัวอย่างว่า
ในกรณีที่จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง แต่อัยการ โจทก์ว่าความไม่เก่งโดยอาจเพิ่งรับราชการ ส่วน
ทนายจำเลยว่าความเก่งกว่า หรือกลับกันในอีกกรณีหนึ่ง จำเลยถูกกลั่นแกล้งปรักปรำ แต่อัยการ
โจทก์เก่งและทนายจำเลยไม่เก่ง การถามเพื่อค้นหาความจริงของศาลจะทำให้จำเลยในกรณีแรก
ได้รับโทษตามความผิดที่ตนกระทำไว้จริง แต่จะช่วยจำเลยในกรณีหลังซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ได้รับการ
ปล่อยตัวไป”¹⁸ ตามความเห็นของท่านอาจารย์ จิตติ ดิงสภักย์ ข้างต้นทำให้เห็นถึงความสำคัญ
เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาว่ามีความสำคัญเพียงไร แม้ในประมวล

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 “ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใด
ร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้” ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มาตรา 235 “ระหว่างพิจารณาเมื่อเห็นสมควร ศาลมีอำนาจถามโจทก์หรือพยานคนใดก็ได้”

¹⁷ vgl etwa Claus Roxin (อ้างถึงในคณิต ณ นคร, 2544 น. 53.

¹⁸ ชาลี สโถกณวัต. (2524, 28 พฤศจิกายน-ธันวาคม). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมาย
ในระบบกล่าวหาจริงหรือ.” *ตุลพาท*, 28(6). น. 41

จริยธรรมข้าราชการตุลาการข้อ 9¹⁹ จะกำหนดให้ศาลวางตัวเป็นกลางศาลจึงรับฟังได้แต่เพียงพยานหลักฐานที่คู่ความนำขึ้นสู่ศาลนั้นก็เพียงพอข้อกำหนดให้ศาลใช้ความระมัดระวังในการถามพยานซึ่งควรกระทำเฉพาะในกรณีที่จำเป็นและการถามพยานของศาลนั้นจะต้องไม่ทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบเสียเปรียบกันคงกระทำเพื่อให้ข้อเท็จจริงในบางเรื่องบางประเด็นมีความชัดเจนมากขึ้นเพื่อให้ได้ซึ่งความจริงแท้ (Truth)²⁰ ในคดีอันนำไปสู่การตัดสินชี้ขาดที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนในสังคม ซึ่งในเรื่องนี้ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร เห็นว่า เป็นเรื่อง “หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติไม่ตรงกัน” ทำให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยต่างเข้าใจคลาดเคลื่อนในบทบาทและภารกิจของตน²¹ ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2.5 มาตรฐานการพิสูจน์ (standard of proof) ในคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อจะนำตัวบุคคลผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างถูกต้องทั้งตัวบุคคลและฐานความผิดไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีอาญาของประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และประเทศระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ต่างก็มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาที่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีก็ตาม จะต้องมีการนำพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่แสดงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดมาเสนอต่อศาล ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ซึ่งนำพยานหลักฐานทั้งปวง โดยการซึ่งนำพยานหลักฐานนั้นจะเป็นกรณีการใช้ดุลพินิจของศาลเพื่อตัดสินใจว่าจะเชื่อพยานหลักฐานและรับฟังข้อเท็จจริงในคดีเป็นยุติอย่างไร โดยการที่ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยนั้น ศาลต้องฟังพยานหลักฐานจนปราศจากความสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt) เป็นการแสดงให้เห็นถึงระดับมาตรฐานการพิสูจน์ที่ศาลต้องฟังเพื่อใช้ในการซึ่งนำพยานหลักฐาน²² มาตรฐานการพิสูจน์นี้มีความสำคัญกับการใช้ดุลพินิจในการซึ่งนำพยานหลักฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการพิสูจน์ยังมี

¹⁹ ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ข้อ 9 “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง”

²⁰ อุดม รัฐอมฤต. (2557). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. น. 26.

²¹ คณิต ฒ นคร. (2552). วิอาญาวิพากษ์. น. 30.

²² จรุงจิต บุญเขย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 7.

ความสำคัญกับหน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ โดยฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ จะต้องนำสืบพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงต่อศาลให้ถึงระดับที่กฎหมายกำหนด โดยมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาในชั้นพิจารณาพิพากษาคือ ปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt) หากไม่มีการกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ไว้ย่อมก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนแน่นอนในการพิสูจน์พยานหลักฐาน ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีไม่มีแนวทางในการพิสูจน์พยานหลักฐานที่ชัดเจน และยังส่งผลให้การใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลขึ้นอยู่กับอำเภอใจ อารมณ์ ความรู้สึกไม่มีความเป็นภาวะวิสัย (objective)

2.5.1 ความหมายของมาตรฐานการพิสูจน์ (standard of proof)

1) ความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) นั้นเมื่อพิจารณาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะพบว่าไม่มีการบัญญัติให้นิยามหรือความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ไว้แต่มักกฎหมายไทยและนักกฎหมายต่างประเทศได้ให้ความหมายคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ไว้ดังนี้

2) ศาสตราจารย์พิเศษ โสภณ รัตนกร ให้ความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ว่าหมายถึงระดับของความน่าจะเป็นไปได้ ซึ่งใช้ในการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นความจริงหรือไม่ วิธีการที่ใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดว่าอะไรจริงหรือไม่นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นเรื่องของความน่าจะเป็นไปได้ (probability) เท่านั้น ด้วยความจำกัดในความรู้ของมนุษย์เราเราไม่อาจคาดหมายให้ใครพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เป็นที่เชื่อถือได้อย่างแน่นอนเด็ดขาด โดยไม่มีข้อผิดพลาดเลย ความน่าจะเป็นไปได้ก็มีหลายระดับ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าคุณความผู้มีการพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้เห็นความน่าจะเป็นไปได้ในระดับไหนเท่านั้น²³

3) อาจารย์สนิท สนั่นศิลป์ ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ไว้โดยตรง แต่ได้กล่าวในเรื่องของการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่า การที่ศาลจะตัดสินใจศาลให้เชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่ฝ่ายตนอ้างหรือโต้แย้ง ซึ่งเรียกว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) การนำสืบของคู่ความจะถึงมาตรฐานหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่นำสืบนั้นๆ ซึ่งศาลจะต้องใช้การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน มาตรฐานการพิสูจน์กับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจึงเกี่ยวข้องกัน จากอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า

²³ โสภณ รัตนกร. (2547). *กฎหมายลักษณะพยาน*. น. 479.

“มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) เป็นสิ่งที่คู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำสืบถึงขนาดจุดใจศาลให้เชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่ตนกล่าวอ้างหรือโต้แย้ง²⁴

4) Black’s Law Dictionary ได้นิยามของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ว่าหมายถึง ระดับของการพิสูจน์ที่จะต้องพิสูจน์ในคดีประเภทต่างๆ เช่น “จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร” (beyond a reasonable doubt) หรือ “ให้เป็นพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า” (by a preponderance of the evidence) (standard of proof. The degree or level of proof demanded in a specific case, such as “beyond a reasonable doubt” or “by a preponderance of the evidence.”)²⁵

5) G.D Nokes นักกฎหมายชาวอังกฤษได้อธิบายว่า มาตรฐานการพิสูจน์มีความใกล้เคียงกับภาระการพิสูจน์ (burden of proof) เมื่อคู่กรณีฝ่ายแรกเสนอพยานหลักฐานสำเร็จเพื่อให้เห็นมูลความแห่งคดี (prima facie case) นั่นก็คือ อย่างน้อยที่สุดจะต้องเสนอพยานหลักฐานที่จำเป็นเพื่อพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของเขา แต่ถ้าเขาไม่มีโอกาสที่จะเสนอพยานหลักฐาน ก็จะต้องพยายามทำพอใจได้ว่ามาตรฐานเป็นตามที่ต้องการเพื่อพิสูจน์ในประเด็นนั้น มาตรฐานการพิสูจน์นี้ขึ้นอยู่กับชนิดของการดำเนินกระบวนการพิจารณา มาตรฐานการพิสูจน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งจะแตกต่างจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา และมูลคดีที่เกี่ยวกับการสมรสซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนกับคดีอื่น²⁶

6) Richard May ได้กล่าวถึง “มาตรฐานการพิสูจน์” ว่าหมายถึง มาตรฐานหรือระดับซึ่งต้องพิสูจน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญามีอยู่ 2 มาตรฐานการพิสูจน์เท่านั้น คือ การพิสูจน์ “จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร” และการพิสูจน์ในระดับ “on the balance of probabilities” (“standard of proof” means the standard or degree to which proof must be established. There are only two standards of proof in criminal proceedings: proof “beyond reasonable doubt”. and proof “on the balance of probabilities”)²⁷

7) Lectric Law Library’s Lexicon ได้อธิบายคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” ว่าหมายถึง จำนวนพยานหลักฐานซึ่งโจทก์ (หรือพนักงานอัยการในคดีอาญา) ซึ่งต้องนำเสนอในการพิจารณา

²⁴ สนิท สนันศิลป์ (อ้างถึงใน จรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 9)

²⁵ Gerner, Bryan A. (2004). *Black’s Law Dictionary*. Eighth Edition St. Paul, Minn: Thomson/West. p. 1441 (อ้างถึงใน จรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 9)

²⁶ G.D Nokes. (1967). *An Introduction to Evidence*, Forth Edition London: Sweet&Maxwell. p. 489 (อ้างถึงใน จรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 10)

²⁷ Richard May. (1995). *Criminal Evidence*. Third Edition London: Sweet & Maxwell.. p. 64 (อ้างถึงใน จรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 9)

เพื่อที่จะชนะคดี คดีที่แตกต่างกันย่อมมีมาตรฐานการพิสูจน์ที่แตกต่างกันซึ่งจะขึ้นอยู่กับเรื่องที่กำลังพิจารณา (standard of proof-The amount of evidence which a plaintiff (or prosecuting attorney, in a criminal case) must present in a trial in order to win is called the standard of proof. Different case require difference standards of proof depending on what is at stake.)²⁸

เมื่อพิจารณานิยามและความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ที่นักกฎหมายไทยและนักกฎหมายต่างประเทศได้ให้ไว้ข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) หมายถึง มาตรฐานหรือระดับของความน่าจะเป็นไปได้ที่ใช้ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งว่าเป็นความจริงหรือไม่ โดยคู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์อย่างน้อยที่สุดจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งให้ได้มาตรฐานหรือระดับความน่าจะเป็นไปได้นั้น อาจกล่าวได้ว่ามาตรฐานการพิสูจน์คือมาตรฐานหรือระดับขั้นต่ำในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของคู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ โดยมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญาจะแตกต่างกันไป เช่น การพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt) การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า (preponderance of the evidence)

2.5.2 ระดับของมาตรฐานการพิสูจน์

มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญาจะมีความแตกต่างกันขึ้นตอนต่างๆ ในการดำเนินคดีในศาลก็มีผลทำให้ระดับการพิสูจน์พยานหลักฐานมีระดับที่แตกต่างกันด้วย โดยมาตรฐานการพิสูจน์ แบ่งได้ 5 ระดับดังนี้

1) การพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุอันมีพยานหลักฐานเพียงพอ (probable cause)

มาตรฐานระดับนี้เป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุที่ต้องมีหลักฐานที่เพียงพอจะทำให้เชื่อได้ว่า บุคคลนั้นน่าจะมีการกระทำความผิดทางอาญาหรือน่าจะเชื่อได้ว่าสถานที่นั้นเป็นบริเวณที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางอาญามีใช่เพียงแต่สงสัยโดยไม่มีพยานหลักฐาน²⁹ มาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้เป็นการพิสูจน์เพื่อให้เห็นเหตุที่เพียงพอที่น่าจะแสดงว่า จำเลยกระทำความผิด ดังนั้นพยานหลักฐานไม่จำเป็นต้องชัดเจนปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) เหมือนระดับการพิสูจน์ในชั้นศาล โดยมาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้จะใช้ในเรื่องการไต่สวนคำร้องขอปลิก้อยทั่วไป³⁰

²⁸ Lectric Law Library. The Lectric Law Library's Lexicon On Standard of Proof www.lectrlaw.com/def2/s217.html 20/05/2004 (อ้างถึงในจรูจจิต บุญเชย. 2549. น. 10)

²⁹ คณิง ภาไชย. (2548). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. น. 204.

³⁰ จรัญ ภักดีธนากุล. (2555). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. น. 283.

ในคดีอาญาจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้ในการออกหมายจับ หมายค้น หมายขัง ในคดีอาญา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59/1 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าในการออกหมายจับหรือหมายค้นจะต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อว่ามีเหตุที่จะออกหมายดังกล่าว ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ในระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุอันมีพยานหลักฐานเพียงพอ (probable cause) กล่าวคือ ศาลจะต้องพิจารณาว่ามีเหตุที่น่าเชื่อได้ว่าผู้ที่จะต้องถูกจับ ค้น หรือขังมีเงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติไว้จริง ศาลจึงจะออกหมายดังกล่าวให้ได้

2) การพิสูจน์ให้เห็นถึงมูลคดี (proof prima facie case)

มาตรฐานการพิสูจน์ให้เห็นถึงมูลคดีหรือคดีมีมูลนี้ เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าคดีที่มีพยานหลักฐานเพียงพอน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นตามที่ได้มีการฟ้องร้องพอที่จะพิจารณาค้นหาความจริงต่อไปได้ จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาหักล้าง จึงจะเป็นคดีที่ไม่ได้รับการพิจารณาต่อไป คือไม่จำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความโน้มเอียงว่าจะเป็นเช่นนั้นจริง³¹ ในคดีแพ่งจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ในระดับนี้ในการพิสูจน์พยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายที่ร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 155³² ส่วนในคดีอาญาจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ในระดับนี้ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องของศาล แสดงให้เห็นว่า ในการวินิจฉัยพยานหลักฐานของโจทก์ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้น โจทก์เพียงแต่นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพียงให้ศาลเห็นว่ามีมูลหรือเป็นไปได้ว่าจำเลยน่าจะกระทำความผิดตามฟ้องก็เพียงพอ ศาลไม่จำเป็นต้องฟังพยานหลักฐานจนแจ้งชัดว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ดัง เช่น ในชั้นพิจารณาที่โจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์จนปราศจากความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่³³

3) การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่า (proof on the balance of preponderance of evidence หรือ proof on the balance of probability)

การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่า หมายถึง การชั่งน้ำหนักของพยานหลักฐานทั้งสองฝ่าย เป็นภาระการพิสูจน์ที่ใช้มากที่สุด ซึ่งเป็นการชั่งน้ำหนักคำพยานว่าฝ่ายใดที่น่าเชื่อถือว่ากัน และใน The Lectric Law Library's Lexicon ได้ให้ความหมายของการพิสูจน์ในระดับนี้ว่า ส่วนใหญ่ใช้ ในคดีแพ่งรวมทั้งคดีฟ้องหย่า การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่านี้ โดยทั่วไปหมายถึง คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะชนะคดีได้ถ้าสามารถแสดงให้เห็นว่า มีน้ำหนักพยานมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง³⁴

³¹ จรุงจิต บุญเขย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 24.

³² พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 104.

³³ พรเพชร วิชิตชลชัย. แหล่งเดิม.

³⁴ จรุงจิต บุญเขย. แหล่งเดิม. น. 26.

อาจกล่าวได้ว่า การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า (proof on the balance of preponderance of evidence หรือ proof on the balance of probability) นี้ ผู้ที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง หากโจทก์มีความน่าเชื่อถือมากกว่าจำเลย ศาลก็จะเชื่อโจทก์ อาจกล่าวได้ว่าฝ่ายที่จะชนะคดีต้องมีพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่าพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเกิน 50 เปอร์เซ็นต์ในประเทศไทยยังไม่มีการบัญญัติถึงมาตรฐานการพิสูจน์พยานหลักฐานในระดับนี้ไว้อย่างชัดเจน แต่มีหลักกฎหมายที่วางหลักในการใช้ดุลพินิจของศาลในการฟังข้อเท็จจริงว่าจะเชื่อหรือไม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 104 ที่บัญญัติว่า “ให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่แล้วพิพากษาไปตามนั้น” ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ที่กำหนดให้นำน้ำหนักที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงจึงต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่กล่าวอ้าง โดยโจทก์หรือจำเลยซึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดต่อศาลจะต้องพิสูจน์ให้ถึงระดับมาตรฐานที่ศาลเห็นว่า พยานหลักฐานที่ตนนำเข้าสู่สืบสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนนั้นมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากกว่าของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือมีความน่าเป็นไปได้มากกว่า ดังเช่น ศาลไทยได้พิจารณาคดีแพ่งโดยตรวจดูพยานหลักฐานทั้งหมดนั้นเจอสมน้ำหนักไปข้างฝ่ายไหน แม้จะไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลก็ชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะคดีได้³⁵ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 62/2539³⁶ ส่วนคดีอาญามีการนำเอาการพิสูจน์ในระดับนี้มาใช้กับกรณีจำเลยมีภาระการพิสูจน์ เช่น จำเลยนำสืบพยานหลักฐานอ้างว่าการกระทำของตนไม่มีความผิดหรือมีเหตุยกเว้นโทษ เช่น อ้างเหตุป้องกัน (ป.อ.มาตรา 68) จำเป็น (ป.อ. มาตรา 67) และใช้กับการขอคืนของกลาง³⁷

³⁵ โสภณ รัตนกร. (2547). *กฎหมายลักษณะพยาน*. น. 480.

³⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 62/2539 คำเบิกความของโจทก์เจอสมกับข้อความที่เขียนลงไว้ในสัญญาคู่และจำนวนเงินที่เขียนลงไว้ในสัญญาคู่ตรงกับที่เขียนไว้ในสัญญาคู่ประกัน ทั้งยังมี ร. ผู้ลงชื่อเป็นพยานในสัญญาคู่เบิกความว่าเห็นเงินที่โจทก์จ่ายให้ จ. ด้วย ในขณะที่พยานหลักฐานของจำเลยที่ 1 ทายาทของ จ. คงมีเฉพาะคำเบิกความของจำเลยที่ 1 ซึ่งฟังไม่ได้ว่าสัญญาคู่เป็นสัญญาปลอมหรือไม่ กับ ส. ซึ่งมีได้รู้เห็นการกู้เงินด้วยตนเอง โดยอ้างว่า จ. เคยเล่าให้ฟังว่ามีได้กู้เงินโจทก์ตามจำนวนดังฟ้อง อีกทั้งจำเลยที่ 1 ก็มีได้นำ ป. ผู้ค้าประกันการกู้เงินซึ่งรู้เรื่องดังกล่าวมาเป็นพยาน ด้วยพยานหลักฐานของโจทก์จึงมีน้ำหนักคิดว่าพยานหลักฐานของจำเลยที่ 1 ฟังได้ว่าสัญญาคู่มิได้เป็นสัญญาปลอมและ จ. ได้รับเงินไปจากโจทก์ครบถ้วนแล้วตามฟ้อง

³⁷ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. น. 105.

4) การพิสูจน์ให้เห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีความน่าเชื่อถืออย่างชัดเจน (proof clear and convincing evidence)

ใน Black's Law Dictionary ได้อธิบายว่า “clear and convincing evidence” หมายถึงพยานหลักฐานที่เชื่อว่า สิ่งที่ถูกพิสูจน์นั้นมีความน่าจะเป็นไปได้มากที่สุดหรือแน่นอนพอสมควร ซึ่งมาตรฐานระดับนี้จะมีการพิจารณาพิสูจน์ที่มากกว่า preponderance of evidence โดยมาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้จะใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับการไร้ความสามารถเกี่ยวกับสิทธิที่สำคัญ เช่น การสิ้นสุดของสิทธิปกครอง คู่กรณีฝ่ายที่ต้องพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้ได้ระดับตามมาตรฐานการพิสูจน์นี้กล่าวคือ ต้องพิสูจน์ให้ได้มากกว่าความเป็นไปได้ที่เกิดขึ้นแต่ไม่ต้องถึงขนาดสิ้นสงสัย³⁸ อาจกล่าวสรุปได้ว่า การพิสูจน์ในระดับนี้เป็นการพิสูจน์ให้เห็นความน่าเชื่อถืออย่างชัดเจนของพยานหลักฐานในระดับที่สูงกว่าระดับการพิสูจน์ให้เห็นว่าพยานหลักฐานของคดีมีความน่าเชื่อถือมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง (preponderance of evidence) แต่ไม่ต้องถึงขนาดต้องเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt)

ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาใช้มาตรฐานระดับนี้ในคดีฟ้องหย่า โดยคู่กรณีที่มีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงเหตุหย่าเช่น มีชู้ กระทำทารุณ โหดร้าย โดยจะต้องพิสูจน์ให้ได้ระดับที่ทำให้เห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีความน่าเชื่อถืออย่างชัดเจน (proof clear and convincing evidence) สำหรับประเทศไทยไม่ปรากฏชัดถึงระดับการพิสูจน์ในระดับนี้แต่ในกรณีที่โจทก์ร้องขอให้ใช้วิธีการชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษาเพื่อขอคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 เช่น ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยึดอายัดทรัพย์สินของจำเลยไว้ชั่วคราว ซึ่งโจทก์ต้องพิสูจน์ให้เห็นสองอย่าง คือ 1. พิสูจน์ให้เห็นว่าคดีของโจทก์มีมูล และ 2. จำเลยมีพฤติการณ์ที่เข้าลักษณะเป็นเหตุเพียงพอให้ศาลนำวิธีการชั่วคราวตามมาตรา 254 มาใช้บังคับแก่จำเลยได้³⁹ ซึ่งกรณีนี้กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดว่าจะต้องพิสูจน์ในระดับใด แต่ในต่างประเทศจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ดังเช่นคดีแพ่งทั่วไปไม่ได้ ต้องถึงระดับชัดเจนและน่าเชื่อถือว่าจำเลยกำลังจะย้ายถ่ายทรัพย์สินจริงแต่ไม่ต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยอันสมควร (beyond reasonable doubt) และนักกฎหมายในประเทศไทยบางท่านให้ความเห็นว่า ในคดีคำร้องฝ่ายเดียว เช่น ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก หรือร้องขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถน่าจะใช้ระดับการพิสูจน์นี้ ไม่ควรจะใช้ระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงคดีมีมูล หรือระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า เพราะเป็นคดีฝ่ายเดียวไม่มีการชั่งน้ำหนักเปรียบเทียบ⁴⁰

³⁸ จรุงจิต บุญเขย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 29.

³⁹ จริญญา ภักดีชนากุล. (2555). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 282.

⁴⁰ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 105.

5) การพิสูจน์ให้ได้รับความชัดเจนโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร หรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย (beyond reasonable doubt)

การพิสูจน์ระดับนี้เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญาที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ใน Black's Law Dictionary ได้อธิบายถึงการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควรไว้ว่า เป็นมาตรฐานที่ใช้โดยลูกขุนในการตัดสินว่าจำเลยในคดีอาญามีความผิดหรือไม่ การตัดสินว่ามีความผิดจะต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร โดยลูกขุนจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

นอกจากใน The Lectric Law Library's Lexicon ให้คำจำกัดความ “beyond reasonable doubt” ว่าใช้สำหรับคดีอาญา ซึ่งการจะพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำผิดตามที่กล่าวหาในพนักงานอัยการจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า ลูกขุนต้องไม่มีความสงสัยตามสมควรในใจว่าจำเลยกระทำผิดตามที่เขาถูกกล่าวอ้างหรือไม่⁴¹

จากคำจำกัดความข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า การพิสูจน์ให้ได้รับความชัดเจนโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร เป็นมาตรฐานที่ศาลหรือลูกขุนใช้วินิจฉัยชี้ขาดว่าจำเลยกระทำผิดหรือไม่ ซึ่งการจะตัดสินว่าจำเลยกระทำผิดจะต้องปราศจากข้อสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำผิดจริงตามข้อกล่าวหาของโจทก์ กล่าวคือ โจทก์ต้องพิสูจน์พยานหลักฐานให้ถึงระดับที่ปราศจากข้อสงสัยตามสมควร แต่ไม่ต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยใดๆ อย่างสิ้นเชิง หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ตามข้อกล่าวอ้างต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยคือ ต้องพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากในคดีอาญาตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานว่า ทุกคนบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) จึงต้องพิสูจน์หนักกว่าคดีแพ่งและถือเป็นมาตรฐานที่สูงที่สุด

มาตรฐานการพิสูจน์นี้เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีอาญา เมื่อโจทก์เป็นผู้กล่าวหาว่าจำเลยกระทำผิดจึงมีภาระที่ต้องพิสูจน์ความผิดของจำเลยให้ถึงระดับปราศจากข้อสงสัยตามสมควรในคดีอาญาทุกคดี เนื่องจากศาลจะลงโทษจำเลยได้เมื่อโจทก์พิสูจน์พยานหลักฐานให้ศาลเห็นถึงระดับปราศจากข้อสงสัยตามสมควร ซึ่งศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานของจำเลยที่นำสืบหักล้างประกอบการวินิจฉัยด้วยแต่ในส่วนภาระการพิสูจน์ของจำเลยนั้น จำเลยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ถึงขั้นปราศจากข้อสงสัยตามสมควรเหมือนเช่นการพิสูจน์ของโจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าพยานของจำเลยน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานของโจทก์ก็เพียงพอ คือใช้ระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า preponderance of evidence

⁴¹ จรุงจิต บุญเขย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 32-33.

2.6 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo)

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ถูกนำมาใช้โดย บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง⁴² บทบัญญัตินี้ หมายความว่า ในคดีอาญานั้น กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด⁴³ โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องจริงโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร หากการนำสืบของโจทก์ยังมีข้อสงสัยประการใด ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้เป็นผลดีแก่จำเลย แม้จำเลยจะสืบพยานฝ่ายตนเพียงเล็กน้อย หรือแม้จะไม่นำสืบพยานฝ่ายตนเลยศาลก็อาจยกฟ้องได้⁴⁴ หลักนี้มีข้อสังเกตว่าความสงสัยนั้นต้องเป็นความสงสัยตามสมควรด้วย เพราะมิฉะนั้นจะกลายเป็นว่าอะไรๆ ก็สงสัยแล้วต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยหมด⁴⁵

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยนี้เป็นหลักนิติรัฐที่สำคัญหลักหนึ่งและเป็นหลัก รัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่า ผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องพิสูจน์เรื่องฐานที่อยู่ของตน แต่จะต้องมีการ พิสูจน์โดยพยานหลักฐานอย่างแน่ชัดว่า ผู้ถูกกล่าวหาอยู่ ณ ที่เกิดเหตุหรือกระทำหรือร่วมกระทำผิด ในการกระทำความผิดอาญานั้นอย่างไร ข้อสงสัยเรื่อง “เหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้” เช่น การ ป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 หรือข้อสงสัยในเรื่องความ วิกลจริตตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 หรือข้อสงสัยในเรื่อง “เหตุยกเว้นโทษ เฉพาะตัว” เช่นการถอนตัวจากการพยายามกระทำความผิดในความผิดอาญาฐานพยายามตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 82 หรือความเป็นสามีภรรยาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 71 เหล่านี้ต้องยกประโยชน์ให้ผู้ถูกกล่าวหา⁴⁶

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยไม่ได้หมายความว่า ในการวินิจฉัยคดีศาลจะต้อง สันนิษฐานให้เป็นคุณแก่จำเลย หากไม่มีประเด็นที่จะวินิจฉัยให้เป็นคุณแก่จำเลย ใดๆก็ตาม ศาล

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อมีความสงสัยตาม สมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

⁴³ คณิต ฌ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. น. 78.

⁴⁴ คะนิง ภาไชย. (2556). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. น. 282.

⁴⁵ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2552). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*. น. 547.

⁴⁶ คณิต ฌ นคร. (2555). เล่มเดิม. น. 79.

ก็ไม่อาจที่จะวินิจฉัยให้เป็นผลร้ายแก่จำเลย ในกรณีที่จำเลยปฏิเสธแล้วไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริง ให้เป็นผลดีแก่ตนเอง⁴⁷

ตัวอย่างการการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้แก่จำเลยมาใช้ในทางปฏิบัติมีดังนี้

เมื่อพยานหลักฐานของโจทก์และโจทก์ร่วมไม่อาจนำสืบพิสูจน์ให้รับฟังได้ว่าจำเลยที่ 2 มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหนึ่งอย่างใด อันจะเป็นข้อเท็จจริงแวดล้อมที่ทำให้เชื่อว่าจำเลยที่ 2 มีส่วนร่วมกระทำความผิดด้วยแล้ว พยานหลักฐานอื่นของโจทก์และโจทก์ร่วมเท่าที่นำสืบมาจึงเป็นเพียงพยานบอกเล่า ไม่เพียงพอที่จะรับฟังลงโทษจำเลยที่ 2 ได้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 226/3 วรรคสอง กรณียังมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยที่ 2 ได้กระทำความผิดหรือไม่ ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยที่ 2 ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง และต้องยกประโยชน์ให้แก่จำเลยที่ 2 ในความผิดฐานร่วมกันพาอาวุธปืนโดยไม่ได้รับใบอนุญาต (คำพิพากษาฎีกา 2915/2554)

การที่จำเลยทำร้ายร่างกายผู้เสียหายเป็นกรรมหนึ่งต่างหากและขาดตอนไปแล้ว ต่อมาผู้เสียหายจะหยิบโทรศัพท์เคลื่อนที่ในกระเป๋าถือเพื่อโทรศัพท์ติดต่อสามี จำเลยแย่งกระเป๋าถือแล้วเอาโทรศัพท์เคลื่อนที่กับเงิน 9,000 บาท ในกระเป๋าถือไป และทิ้งกระเป๋าถือไว้ใต้ถุนบ้าน พฤติกรรมแห่งคดีอาจเป็นไปได้ว่าจำเลยกระทำไปเพียงเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายใช้โทรศัพท์ติดต่อกับสามี คดีจึงยังมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยมีเจตนาทุจริตในการเอาโทรศัพท์เคลื่อนที่ไปหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง จึงไม่เป็นความผิดฐานลักหรือชิงโทรศัพท์มือถือ (คำพิพากษาฎีกา 10850/2553)

พยานหลักฐานของโจทก์มีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยมีเจตนาแต่แรกที่จะร่วมกับพวกเอาทรัพย์สินของผู้เสียหายไปด้วยหรือไม่ ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้ จำเลยตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง ข้อเท็จจริงจึงยังรับฟังไม่ได้ว่าจำเลยมีเจตนาร่วมกับพวกกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินแต่แรก คงฟังได้แต่เพียงว่าจำเลยมีเจตนาแต่แรกที่จะทำร้ายร่างกายผู้เสียหายเท่า นั้นเมื่อจำเลยไม่ได้เอาทรัพย์สินของผู้เสียหายไป จำเลยจึงมีความผิดฐานร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายตาม ป.อ. มาตรา 295 ประกอบด้วยมาตรา 83 (คำพิพากษาฎีกา 575/2548)

พยานโจทก์เบิกความแตกต่างกับคำให้การชั้นสอบสวนและขัดแย้งกับพยานเอกสารดังกล่าว ทำให้น่าสงสัยว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไรแน่ จึงยังฟังไม่ได้แน่ชัดว่าเป็นดังที่พยานโจทก์เบิกความ ที่โจทก์นำสืบว่าจำเลยทั้งสองให้การ รับสารภาพทั้งในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนนั้น ก็มี ความสงสัยว่า จำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพโดยสมัครใจหรือ รับสารภาพเพราะถูกขู่บังคับและ

⁴⁷ สุรสิทธิ์ แสงวีโรจนพัฒน์. (2556, พฤษภาคม-สิงหาคม). “หลักการพื้นฐานของกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานบางหลักตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูลพาท*, 60(2). น. 31.

ถูกทำร้าย เมื่อฟังไม่ได้แน่ชัดว่าจำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพโดยสมัครใจหรือไม่อาจรับ ฟังเป็นพยานหลักฐานได้ และได้ความว่าจำเลยทั้งสองไม่มีประวัติเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยทั้งสองได้ร่วมกันมีเมทแอมเฟตามีนของกลางไว้ในครอบครองและจำหน่ายเมทแอมเฟตามีนของกลางหรือไม่ จึงให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยทั้งสองตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง (คำพิพากษาฎีกา 6205/2544)

D
P
U

บทที่ 3

บทบาทการค้นหาคความจริงของศาลในคดีอาญาและหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ในต่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญามีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การค้นหาคความจริง¹ โดยรูปแบบกระบวนการในการค้นหาคความจริงในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งในบทที่ 3 จะกล่าวถึงบทบาทในการค้นหาคความจริงของศาลในต่างประเทศ โดยจะกล่าวถึงบทบาทของศาลในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งบทบาทของศาลในการค้นหาคความจริงของทั้ง 2 ระบบกฎหมายนี้ จะมีความแตกต่างกันอย่างมาก และนอกจากนี้ในบทที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ซึ่งเป็นหลักที่ใช้เฉพาะในการดำเนินคดีอาญา โดยจะศึกษาว่าในประเทศระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาคความจริงที่แตกต่างกันนั้น จะมีผลถึงการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) มาใช้บังคับ หรือไม่ อย่างไร โดยในลำดับแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทในการค้นหาคความจริงของศาลในต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 บทบาทในการค้นหาคความจริงของศาลในต่างประเทศ

การค้นหาคความจริงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา โดยเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การพิพากษาตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดหรือปล่อยตัวผู้บริสุทธิ์ไป ศาลถือเป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญขององค์กรหนึ่งในการค้นหาคความจริง โดยศาลจะเป็นองค์กรสุดท้ายที่ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวกับคดี โดยความจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณาของศาลนั้นจะนำไปสู่การตัดสินชี้ขาดคดีที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความ ดังนั้นบทบาทของศาลในการค้นหาคความจริงนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในปัจจุบันนี้บทบาทของศาลในการค้นหาคความจริงในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) จะมีความแตกต่างกันเนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ในแต่ละระบบกฎหมายมีความ

¹ คณิต ฌ นคร. (2529). “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหา.” *บทบัญญัติ*, 42(2). น. 15.

แตกต่างกันดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงทั้งในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และซีวิลลอว์ (Civil Law) มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

ในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษที่แต่เดิมการดำเนินคดีอาญานั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) โจทก์เป็นเอกชนคนหนึ่งและผู้ถูกฟ้องเป็นเอกชนอีกคนหนึ่ง ซึ่งทั้งผู้ฟ้องและผู้ถูกฟ้องต่างมีฐานะเท่าเทียมกัน ลักษณะการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างโจทก์จำเลยที่มีฐานะเท่าเทียมกัน ศาลซึ่งเป็นคนกลางทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดจะไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงมากนัก ศาลจะวางเฉย (passive) ปล่อยให้คู่ความสองฝ่ายต่อสู้กัน การค้นหาความจริงของศาลในประเทศไทยจะเป็นไปตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (Adversary System) ศาลเพียงแต่พิจารณาว่าพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำเสนอมานั้นได้มาโดยชอบด้วยกฎเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่เปรียบเสมือนกรรมการตัดสินเกมส์กีฬา ซึ่งในระบบคอมมอนลอว์ (common law) บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงอาจแยกได้ 2 กรณี คือ ศาลที่มีลูกขุน (Crown Court) และศาลที่ไม่มีลูกขุน (Magistrates Court)

3.1.1.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในศาลที่มีลูกขุน (Crown Court)

การพิจารณาคดีในศาลที่มีลูกขุนจะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการทำคำวินิจฉัยและขั้นตอนทำคำพิพากษา ขั้นตอนทำคำวินิจฉัยลูกขุนจะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยลูกขุนจะวินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ การที่ให้ลูกขุนซึ่งเป็นคนธรรมดาทั่วไปเข้ามาตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ นั้นเป็นการเปิดช่องให้ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจตุลาการและเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจตุลาการด้วยอีกทางหนึ่ง เมื่อลูกขุนซึ่งเป็นคนธรรมดาทั่วไปไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเข้ามาทำหน้าที่ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์นั้น การนำพยานหลักฐานต่างๆ เข้ามาสู่การรับรู้ของลูกขุนจึงต้องเป็นไปโดยเคร่งครัด ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จึงมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์อย่างเคร่งครัดโดยจะมีบทคัดพยาน (exclusionary rule) เพื่อไม่ให้พยานหลักฐานที่มีลักษณะต้องห้ามเข้ามาสู่การรับรู้ของลูกขุนซึ่งอาจทำให้เกิดความไขว้เขวหรือเข้าใจผิดได้ โดยในระหว่างการสืบพยานเพื่อให้ลูกขุนพิจารณาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่นั้นศาลจะทำหน้าที่คอยควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ศาลจะไม่ซักถามพยานด้วยตนเองการซักถามพยานจะเป็นหน้าที่ของคู่ความ เว้นแต่จะเป็นการซักถามพยานเพื่อความชัดเจนแน่นอนหรือให้ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี แต่ศาลจะไม่สามารถสืบพยานนอกเหนือจากที่คู่ความ

ในคดีนำสืบ² โดยประเทศในระบบคอมมอนลอว์นี้เชื่อว่า จะพบความจริงแห่งคดีได้จะต้องให้ คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้เชิงแข่งขันกัน³ โดยประเทศอังกฤษซึ่งเป็นแม่แบบของระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) นั้นถือว่า หน้าที่ในการสืบพยานเป็นของทนายความไม่ใช่ของผู้พิพากษาที่จะ กระทำ เพราะจะถือว่าผู้พิพากษามีอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง⁴ การถามพยานของศาลจะกระทำต่อเมื่อมี ความจำเป็นเพื่อให้เกิดความกระจ่างในบางประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่าบทบาท ของศาลในการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาของประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ ศาลจะมีบทบาทใน ลักษณะวางเฉย (passive) ศาลทำหน้าที่เพียงคอยควบคุมการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ กฎหมายกำหนดไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยการ ดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จะใช้หลักการต่อสู้คดี (Adversary system หรือ Fight Theory) โดยจะให้คู่ความต่อสู้กันเอง เมื่อให้คู่ความต่อสู้กันเองใน ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จึงได้วางหลักประกันให้คู่ความคือ หลักแห่งความเป็นธรรม (Principle of Fairness)⁵ บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศในระบบ คอมมอนลอว์ (Common Law) จะไม่แตกต่างกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีแพ่ง เนื่องจากระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จะไม่แยกแนวคิดในการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา ออกจากกัน บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงจึงเป็นไปตามพิธีที่กฎหมายวางกรอบไว้เท่านั้น (Ve rite formelle) กล่าวคือศาลมีบทบาทจำกัดในการค้นหาความจริงโดยปราศจากข้อแตกต่าง ระหว่างการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา⁶

3.1.1.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในศาลที่ไม่มีลูกขุน

ศาลที่ไม่มีลูกขุนเป็นศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาประเภทความผิดเล็กน้อย คือคดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 2,000 ปอนด์ กระบวนการพิจารณาคดี ประเภทนี้จะกระทำโดยรวบรัดเพื่อให้การพิจารณาเสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็ว การพิจารณาจะกระทำ โดยผู้พิพากษานายเดียว การดำเนินคดีในลักษณะนี้จะถูกนำมาใช้ในศาลแขวงโดยผู้พิพากษาจะ พิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีเหล่านี้

² สมทรัพย์ นำอำนวยการ. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา*.

น. 8.

³ Gary Goodpaster (อ้างถึงในสมทรัพย์ นำอำนวยการ, 2541 น. 7)

⁴ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. แหล่งเดิม. น. 9.

⁵ Gary Goodpaster (อ้างถึงในสมทรัพย์ นำอำนวยการ, 2541 น. 10)

⁶ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. แหล่งเดิม. น. 11

ส่วนใหญ่จะเป็นคนธรรมดาไม่ได้เป็นผู้พิพากษาอาชีพที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายซึ่งถือเป็นจารีตประเพณีดั้งเดิมของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)⁷

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงพอสรุปบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงของประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้ดังนี้

1. ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างจำกัดโดยศาลจะเป็นเพียงผู้ตัดสินชี้ขาดคดีเท่านั้น ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบพยานหรือแสวงหาพยานหลักฐานหากไม่มีเหตุจำเป็นโดยหน้าที่ในการสืบพยานและแสวงหาพยานหลักฐานจะเป็นหน้าที่หลักของกลุ่มความ

2. โจทก์กับจำเลยจะต่อสู้กันเหมือนเช่นการดำเนินคดีแพ่ง โดยถือว่าคู่ความมีฐานะเท่าเทียมกัน ศาลไม่ช่วยคู่ความทั้งสองในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม โดยโจทก์จะมีหน้าที่ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย

3. มีหลักเกณฑ์ในการสืบพยานที่เคร่งครัด การนำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนความต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

3.1.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)

ในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน การดำเนินคดีอาญานั้นจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา รัฐจึงมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา โดยองค์กรของรัฐเช่น ตำรวจ อัยการและศาลต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนภายในรัฐนั้นๆ การค้นหาความจริงจะเป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่จะรับผิดชอบในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในคดีโดยบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีลักษณะดังต่อไปนี้

3.1.2.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศฝรั่งเศส

บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศฝรั่งเศสผู้พิพากษามีบทบาทหลักในการพิจารณาคดี โดยศาลจะมีอำนาจเหนือ (Predominant Role) ในกระบวนการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะไต่สวน (Examining) จำเลยและพยานได้ และศาลมีอำนาจในการดำเนินการต่างๆ ที่ศาลเห็นว่าจำเป็นต่อการค้นหาความจริง⁸ ศาลจะไม่วางเฉย (passive) แล้วปล่อยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเหมือนในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) แต่ศาลจะเป็นผู้ไต่สวน (interview)⁹ จำเลยและพยาน

⁷ สมทรัพย์ นำอำนาจ. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา*.

น.11.

⁸ A.V. Sheehan (อ้างถึงใน สุริชา ม่วงผล, 2552 น. 46)

⁹ สุริชา ม่วงผล. (2552). *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา*. น. 46.

เอง โดยพยานหลักฐานที่ถูกรวบรวมมาในกระบวนการขั้นก่อนการพิจารณา (pre-trial inquiries)¹⁰ จะเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องตัวของจำเลย โดยศาลจะนำเอาข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาว่าสุดท้ายแล้ว จำเลยเป็นผู้กระทำความผิด หรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนี้

1. บทบาทของศาลมัชฌิมโทษ (Tribunal Correctionnel) และศาลแขวง (Tribunal de Police) ในการค้นหาความจริง¹¹

ศาลแขวง (Tribunal de Police) มีอำนาจพิจารณาคดีความผิดลหุโทษ¹² ส่วนศาลมัชฌิมโทษ (Tribunal Correctionnel) มีอำนาจพิจารณาคดีความผิดมัชฌิมโทษ¹³ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาในศาลแขวงมีพื้นฐานเป็นอย่างเดียวกับกระบวนการพิจารณาในศาลมัชฌิมโทษ ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงกระบวนการพิจารณาของศาลมัชฌิมโทษเป็นหลัก

เมื่อคดีได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมัชฌิมโทษ (Tribunal Correctionnel) แล้ว คดีจะเริ่มจากการกระบวนการไต่สวนจำเลย โดยหัวหน้าศาลจะเป็นผู้ถามจำเลยก่อน หลังจากนั้นอัยการสามารถถามคำถามจำเลยได้โดยตรง ตามมาด้วยทนายความของจำเลยจะสามารถถามจำเลยได้โดยแนะนำคำถามให้ศาลเป็นผู้ถามจำเลย แต่ยังคงเป็นดุลพินิจของศาลที่จะถามคำถามดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ หลังจากไต่สวนจำเลยแล้ว หัวหน้าศาลจะทำการไต่สวนพยานที่ถูกหมายเรียกมาต่อไป โดยศาลจะเริ่มจากการถามข้อมูลพยาน แล้วให้พยานสาบานตัว และให้พยานเบิกความแบบเล่าเรื่อง โดยช่วงสุดท้ายของการไต่สวนพยานอัยการสามารถถามคำถามโดยตรงไปยังพยานได้ ส่วนคู่ความอื่นในคดีทำได้เพียงแนะนำคำถามให้ศาลถามพยานเท่านั้น เหมือนเช่นการไต่สวนจำเลย เมื่อทำการไต่สวนจำเลยและพยานเสร็จแล้ว การดำเนินคดีจะเข้าสู่ช่วงการแถลงการณ์ปิดคดี (Closing Address) โดยจำเลยจะได้รับสิทธิที่จะพูดปิดท้ายเสมอ (Right to the Last Word) และเมื่อมีการแถลงปิดคดีแล้ว ศาลจะเป็นผู้พิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าเห็นว่ามีความผิด ศาลจะพิพากษาลงโทษ แต่ถ้าเห็นว่าไม่มีความผิดศาลจะพิพากษาปล่อยตัวจำเลยไป ในการพิพากษาลงโทษนั้นศาลจะพิพากษาถึงค่าเสียหายด้วย

¹⁰ แหล่งเดิม.

¹¹ แหล่งเดิม.

¹² ความผิดลหุโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีอัตราโทษปรับไม่เกิน 1500 ยูโร หรือไม่เกิน 3000 ยูโร

¹³ ความผิดมัชฌิมโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก หรือปรับตั้งแต่ 3,750 ยูโรขึ้นไป

2. บทบาทของศาลอุทธรณ์ (Cour d'assises หรือ Assize court)¹⁴

ศาลอุทธรณ์ (Cour d'assises หรือ Assize court) มีอำนาจพิจารณาความผิดมหันตโทษ หรือความผิดอุกฉุกฎโทษ¹⁵ การพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ จะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือการดำเนินคดีก่อนวันพิจารณา (Interlocutor procedure) และการดำเนินคดีในวันพิจารณา (La procedure d'audience et des débats)

การดำเนินคดีก่อนวันพิจารณา เมื่อศาลได้สวนชั้นที่สองได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลอุทธรณ์แล้ว ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาแต่เฉพาะจำเลยที่ศาลสอบสวนชั้นที่สองกล่าวมาในคำฟ้องเท่านั้น แล้วพิจารณาคดีไปตามพฤติการณ์การกระทำผิดตามที่บรรยายมาในคำฟ้อง ส่วนจะพิจารณาพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดฐานใดนั้น ศาลอุทธรณ์มีอำนาจเต็มที่

พนักงานอัยการจะมอบตัวจำเลยให้แก่ศาลอุทธรณ์ และสำนวนการสอบสวนของศาลได้สวนชั้นที่สอง (dossier) จะถูกส่งตัวมายังเจ้าหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ พนักงานอัยการจะแจ้งคำฟ้องให้จำเลยทราบ และจะแจ้งให้ทราบรายชื่อลูกขุน และแจ้งให้จำเลยทราบรายชื่อพยานหลักฐานทั้งหมดด้วย ฝ่ายผู้เสียหายจะแจ้งชื่อพยานฝ่ายผู้เสียหายให้จำเลยทราบด้วย ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาหัวหน้าคณะมีอำนาจที่จะให้สืบพยานเฉพาะที่เห็นว่าสำคัญก็ได้¹⁶

ขั้นตอนการดำเนินคดีก่อนวันพิจารณา วัตถุประสงค์ของการดำเนินการขั้นนี้มีเพื่อให้ศาลทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลย โดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะสอบถาม (Interview) ชื่อ และนามสกุลของจำเลย การได้สวนจะกระทำในห้องของผู้พิพากษา การดำเนินการในขั้นนี้ประชาชนทั่วไปรวมถึงผู้เสียหายทางแพ่งและทนายความของผู้เสียหายทางแพ่งจะไม่ได้รับอนุญาตเข้าไปในห้องของผู้พิพากษาดังกล่าวได้ ส่วนที่ปรึกษากฎหมายของจำเลย (Legal Adviser) และอัยการสามารถเข้าร่วมในการได้สวนดังกล่าวได้ ถ้าจำเลยยังไม่มีทนายความ หัวหน้าศาลก็จะแต่งตั้งให้

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการดำเนินคดีก่อนวันพิจารณาแล้วจะเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีในวันพิจารณาคดี (Trial) ก่อนเริ่มทำการพิจารณาคดีพนักงานอัยการและผู้เสียหายทางแพ่งจะต้องแจ้งให้จำเลยทราบถึงรายชื่อพยานทั้งหมดของฝ่ายตน ส่วนจำเลยก็ต้องแจ้งพยานฝ่ายของตนให้อัยการทราบ สำหรับผู้เสียหายทางแพ่งนั้นไม่ต้องแจ้งพยานของตนให้อัยการทราบ พนักงานอัยการก็ไม่มีหน้าที่เช่นนั้นต่อผู้เสียหายทางแพ่ง จำเลยแต่ละคนจะได้รับสำเนาคำให้การของพยานและสำเนารายงานของผู้ชำนาญการ (Expert) ตั้งแต่ก่อนเริ่มการพิจารณาคดี ทนายจำเลยมี

¹⁴ สุริชา ม่วงผล. (2552). ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา. น. 60-63

¹⁵ ความผิดอุกฉุกฎโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษจำคุก 10 ปีขึ้นไปหรือโทษที่หนักกว่านั้น

¹⁶ ธีรพันธุ์ รัศมีทัต (อ้างถึงใน สุริชา ม่วงผล, 2552 น. 61)

สิทธิที่จะเข้าถึง (Access) จำนวนการสอบสวน (dossier) ของศาลใต้สวน ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ ต้องมีการแจ้งให้จำเลยทราบถึงรายชื่อของคณะลูกขุนด้วย ลูกขุนของประเทศฝรั่งเศสนับว่ามี ความก้าวหน้ากว่าประเทศอื่นๆ เพราะลูกขุนฝรั่งเศสมีอำนาจเพียงชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริง เท่านั้น หากแต่ชี้ขาดในปัญหาข้อกฎหมาย และยังพิจารณากำหนดโทษจำเลยอีกด้วย แต่ลูกขุนซึ่ง เป็นผู้ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์และกำหนดโทษร่วมกับผู้พิพากษาไม่มีสิทธิที่จะเข้าถึง จำนวนการสอบสวนของศาลใต้สวนได้ การพิจารณาคดีต้องกระทำหลังจากผ่านการใต้สวนจำเลย ครั้งแรกแล้ว 5 วัน แต่หากจำเลยยินยอมจะพิจารณาคดีเร็วกว่านี้ก็ได้อีก

ในชั้นพิจารณา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะสอบถามข้อมูลส่วนตัวของจำเลย เช่น ชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิด อาชีพ เป็นต้น ต่อจากนั้นจะดำเนินการจับสลากเลือกคณะลูกขุน 9 คน และ เลือกลูกขุนสำรองไว้หนึ่งหรือสองนาย จากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเริ่มต้นด้วยการใต้สวน และซักถามจำเลย แล้วต่อด้วยการใต้สวนพยานบุคคล หลังจากนั้นผู้พิพากษาองค์คณะและคณะ ลูกขุนคู่ความมีสิทธิซักถามจำเลย และพยานบุคคลได้ ส่วนพนักงานอัยการและทนายความของ คู่ความก็สามารถถามได้เช่นเดียวกัน

เมื่อจำเลยและพยานเบิกความครบทุกคนแล้วจะมีการแถลงปิดคดี การปิดคดีในศาล ลูกขุนแตกต่างจากในศาลมัชฌิมโทษ เนื่องจากคู่ความจะใช้เวลาในการแถลงปิดคดีต่อศาลมากกว่า และการแถลงจะมีเหตุผลมากกว่าการแถลงปิดคดีในศาลมัชฌิมโทษ

เมื่อทนายความจำเลยแถลงปิดคดี ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะประกาศปิดการพิจารณาคดี แล้วดำเนินการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะถามคำถามต่อผู้พิพากษา องค์คณะอีก 2 นาย และคณะลูกขุนอีก 9 นาย โดยคำถามจะเกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาที่ปรากฏใน คำฟ้อง ตลอดจนเหตุต่างๆ ที่จะทำให้มีโทษหนักขึ้น และคำตอบจะมีเพียง ใช่ หรือ ไม่ใช่ เท่านั้น ในการตอบคำถามนั้นศาลและคณะลูกขุนจะต้องพิจารณาจากเฉพาะพยานหลักฐานที่ได้ถูกนำมา เสนอในชั้นพิจารณาด้วยวาจาเท่านั้น พยานหลักฐานใดๆ ที่ไม่ได้ถูกนำมาเสนอต่อศาลโดยทางวาจา ในระหว่างพิจารณาจะไม่สามารถนำมาพิจารณาได้โดยตรงเพื่อตอบคำถามของหัวหน้าศาลได้ หาก ผลการออกเสียงปรากฏว่าจำเลยมีความผิดจะมีการลงมติกำหนดโทษ เมื่อลงมติเสร็จแล้ว ศาลและ คณะลูกขุนจะกลับไปที่ห้องพิจารณาอีกครั้ง หัวหน้าศาลจะแจ้งให้จำเลยทราบถึงขั้นตอนโดยย่อที่ จำเลยจะต้องกระทำถ้าเขาต้องการที่จะทำการอุทธรณ์ต่อไป แต่ถ้าตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิดก็จะ ปลดปล่อยตัวจำเลยไป¹⁷

¹⁷ สุริชา ม่วงผล. (2552). ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา. น. 63.

3.1.2.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศเยอรมนี

บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศเยอรมันนั้น ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ (The Presiding Judge หรือ Vorsitzender) ซึ่งเป็นผู้พิพากษาอาชีพถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในกระบวนการพิจารณา มีหน้าที่ซักถามพยาน (The-Examiner-in-Chief) ดังที่ปรากฏในมาตรา 238 อนุมาตรา 1 ที่บัญญัติว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณา (conduct the trial) ไป่สวนจำเลย (examine the accused) และเป็นผู้สืบพยานหลักฐาน (take the evidence)¹⁸ แม้ในเยอรมันจะกำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) แต่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันกลับมีบทบัญญัติในเรื่องของ “การถามค้าน” (Kreuzverhör หรือ cross-examination) ไว้ในมาตรา 239¹⁹ แต่เนื่องจากการถามค้านนั้นเป็นวิธีการค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาที่มีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความที่มีฐานะเท่าเทียมกัน โดยศาลจะเป็นคนกลางที่เป็นผู้ชี้ขาด ซึ่งเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนของประเทศอังกฤษดั้งเดิม ดังนั้นการต่อสู้ หรือการที่ศาลวางเฉย (passive) อย่างเคร่งครัดจึงไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งใช้ในประเทศเยอรมัน ทำให้บทบัญญัติในเรื่องของการถามค้านดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ไร้ผลโดยสิ้นเชิงมาตั้งแต่ต้น ตามคำกล่าวของ John H. Langbein ที่ว่า “This provision has been dead letter from the moment of its enactment” หมายความว่า “บทบัญญัตินี้จึงเป็นบทบัญญัติที่ไม่มีผลใช้บังคับตั้งแต่มีประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว”²⁰

การดำเนินการในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในประเทศเยอรมันจะเริ่มจากการแจ้งให้คู่ความและสาธารณชนทราบว่า กระบวนการพิจารณาคดีได้เริ่มขึ้นแล้วจากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะแจ้งว่าจำเลย ทนายจำเลย รวมตลอดถึงพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษได้ปรากฏตัวต่อหน้าศาลแล้ว พยานบุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงหน้าที่ที่จะต้องให้การเป็นพยานและออก

¹⁸ John H. Langbien (อ้างถึงใน สุริชา ม่วงผล, 2552 น. 90)

¹⁹ stpo art 239 (cross-examination)

(1) The presiding judge shall leave the examination of witnesses and experts named by the public prosecution office and the defendant to the public prosecution office and defense counsel upon concurring application by both. Witness and experts named by the public prosecution office shall first be examined by the public prosecution office, those named by the defendant shall first be examined by defense counsel.

(2) After this examination the presiding judge shall also ask the witness and experts such questions as he deem necessary for further clarification in the case.

²⁰ คณิต ฌ นคร. (2540). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติไม่ตรงกัน.” รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด. น. 314.

จากห้องพิจารณาไป แล้วผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะสอบถามประวัติส่วนตัวของจำเลย หลังจากนั้นพนักงานอัยการจะอ่านข้อกล่าวหาจากคำฟ้อง (Anklage) ตามมาตรา 243 อนุมาตรา 3 เพื่อเป็นการแจ้งให้จำเลยทราบว่ากระทำความผิดที่เขาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดฐานใด หลังจากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะแจ้งให้จำเลยทราบว่า จำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ หากจำเลยพร้อมจะให้การ จะมีการสอบปากคำจำเลยตามที่ระบุไว้ในมาตรา 243 อนุมาตรา 4 และมาตรา 136 อนุมาตรา 2 กระบวนพิจารณาของประเทศเยอรมัน เป็นกระบวนการที่ลดบทบาทของนักกฎหมาย “Delawyerize” ในการตรวจสอบความจริง เนื่องจาก ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการพิจารณาจำเลยได้รับการส่งเสริมให้สนทนาโดยตรงกับผู้พิพากษาที่เป็นผู้แสวงหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำของเขา และเป็นผู้ตัดสินความหยวนๆของเขา²¹

เมื่อศาลไต่สวนจำเลยแล้วเสร็จ กระบวนพิจารณาต่อไปคือ การสืบพยาน การสืบพยานนั้นประกอบด้วย การสอบปากคำพยานบุคคล และพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษซึ่งกระทำโดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะเช่นเดิม ลำดับขั้นตอนการสืบพยานไม่มีการกำหนดไว้ในกฎหมาย แต่โดยทั่วไปจะเริ่มจากการสืบพยานบุคคลก่อนแล้วจึงสืบพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ซึ่งถือเป็นอิสระของผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในการสืบสวน โดยศาลจะต้องสืบพยานบุคคลทุกคนที่ถูกเสนอชื่อมาโดยคู่ความ เว้นแต่ในกรณีที่เป็นพยานที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่สามารถยอมรับได้²² เมื่อเสร็จสิ้นการไต่สวนจำเลยและพยานบุคคลแล้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการ จำเลย ทนายจำเลย และผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาอาชีพหรือผู้พิพากษาสมทบได้ถามคำถามใดๆ แก่พยาน²³ การสืบพยานถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในชั้นพิจารณาคดี โดยศาลมีหน้าที่จะต้องหาพยานหลักฐานในเรื่องข้อเท็จจริงของคดีและที่ใช้ในการทำคำตัดสินเพื่อเป็นการค้นหาความจริงของคดี ตามมาตรา 240 อนุมาตรา 2²⁴ การหาพยานหลักฐานของศาลถือเป็นการตรวจสอบเหตุผลของข้อกล่าวหาที่เป็นผลร้ายแก่จำเลย แต่การค้นหาความจริงของศาลเพื่อนำมาพิสูจนในเรื่องของความน่าตำหนิและระดับโทษที่จะลงแก่จำเลย ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันได้กำหนดข้อจำกัดของการพิสูจนข้อเท็จจริงในส่วนนี้คือ

²¹ John H. Langbien (อ้างถึงใน สุริษา ม่วงผล, 2552 น. 93)

²² สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (มกราคม-เมษายน 2551). “ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูหาพา*, 55(1). น. 190.

²³ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. แหล่งเดิม.

²⁴ เป็นกรณีที่ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะอนุญาตให้พนักงานอัยการ จำเลย ทนายจำเลย และผู้พิพากษาสมทบถามพยาน

1. เฉพาะแต่พยานหลักฐานที่ระบุไว้ตามกฎหมายเท่านั้น อันได้แก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด (รวมถึงจำเลย) พยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานวัตถุ และพยานเอกสาร ที่จะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นการค้นหาข้อเท็จจริง และ

2. พยานหลักฐานดังกล่าวจะสามารถนำมาอ้างในชั้นศาลได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในกฎหมายอันได้แก่ 244 ff. เป็นต้นไป

ส่วนการค้นหาความจริงในกรณีอื่นๆ ศาลสามารถทำได้ตามหลักการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยอิสระ (Freibeweis) กล่าวคือ ศาลสามารถที่จะทำการค้นหาความจริงได้ในทุกรูปแบบ เช่น การโทรถามข้อเท็จจริงทางโทรศัพท์ เป็นต้น และในหลายกรณีๆ ศาลก็ไม่จำเป็นต้องเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยเพียงแต่เชื่อว่าข้อเท็จจริงอันใดอันหนึ่งน่าจะเป็นเช่นนั้น ก็เป็นการเพียงพอแล้ว²⁵

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงพอสรุปบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงของประเทระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้ดังนี้

1. ศาลมีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง ศาลมีอำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานนอกเหนือจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อศาล การซักถามพยานเป็นหน้าที่ของศาล ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการรับฟังพยานหลักฐาน

2. การดำเนินคดีจะไม่มีลักษณะของการต่อสู้กันระหว่างคู่ความ แต่จะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาพยานหลักฐาน โจทก์กับจำเลยเป็นเพียงผู้มากระตุ้นให้ศาลค้นหาความจริงเพราะศาลจะไม่ผูกมัดกับพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อศาลเท่านั้น

3. ในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) จะไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานที่เคร่งครัด ไม่มีบทตัดพยานแต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดให้มาสู่สำนวนคดีได้ โดยศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานต่างด้วยตนเอง

3.2 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย (in dubio pro reo)

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเป็นไปเพื่อให้เกิดสิทธิในการที่จะลงโทษการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความยุติธรรมเท่าเทียมกัน รวดเร็ว และแน่นอน Bacon กล่าวว่า “ความยุติธรรมจะดีที่สุดก็ต่อเมื่อรวดเร็วที่สุด” ในเรื่องของความแน่นอนในการลงโทษนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่ง Baccaria ได้เน้นย้ำว่า “สิทธิในการลงโทษควรเกิดขึ้นโดยการทำให้แน่ใจว่าความผิดอาญาต่างๆ นั้นได้ถูกดำเนินคดี” อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้บริสุทธิ์จะไม่

²⁵ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. เล่มเดิม. น. 166-167.

ถูกลงโทษเพื่อจะให้วัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประสบผลสำเร็จ ในประเทศอังกฤษมีหลักปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีว่า “ปล่อยคนทำผิด 10 คนให้หลบหนี ดีกว่าให้ผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียวต้องมาทุกข์ทรมาน” จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo)²⁶

3.2.1 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยในประเทศระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)

ในคดีอาญาศาลจะพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ต้องปรากฏว่าพยานหลักฐานต่างๆ ถูกพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด โดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (proof beyond a reasonable doubt) ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ (standard of proof) ในคดีอาญาที่ใช้ในชั้นพิจารณาพิพากษา ดังนั้นหากพยานหลักฐานที่นำเสนอต่อศาลยังมีเหตุให้ศาลสงสัยตามสมควร (reasonable doubt) ว่ามีการกระทำความผิดขึ้นจริงหรือไม่ หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่แล้ว ในกรณีเช่นนี้ศาลจะต้อง

ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ตามหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) โดยหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยในประเทศระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีรายละเอียดดังนี้

1) หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน

1.1 ข้อความทั่วไป

หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัย (Der Grundsatz in dubio pro reo) หมายความว่า ในกรณีที่มีข้อสงสัยต้องวินิจฉัยไปในทางที่เป็นคุณแก่จำเลย หลักดังกล่าวจึงไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน แต่ถูกนำมาใช้เมื่อได้มีการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเสร็จเรียบร้อยแล้ว กล่าวคือ เมื่อฟังข้อเท็จจริงตามพยานหลักฐานในสำนวนแล้ว ดังนั้น หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยจึงไม่ใช่หลักเกณฑ์ในเรื่องของการพิสูจน์ข้อเท็จจริงแต่เป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินคดี (Entscheidungsregel)²⁷

ความเห็นดังกล่าวเป็นความเห็นทั้งในทางคำราและความเห็นทางศาล ดังนั้น ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ศาลจึงมีทางเลือกทั้งหมด 3 ทางด้วยกัน หลังจากที่ได้มีการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานแล้ว กล่าวคือ ทางแรกเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดอย่างแน่นอน ทางที่สอง จำเลยไม่ได้กระทำความผิด และในทางสุดท้าย มีความเป็นไปได้อย่างมากว่าจำเลยจะได้กระทำความผิดหรือไม่

²⁶ Shigemitsu Dando. (1965). *Japanese criminal procedure*. pp. 27-28

²⁷ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ , 2556 น. 112)

กระทำความผิด หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยจะนำมาใช้ก็เฉพาะในกรณีสุดท้ายเท่านั้น และเป็นผลให้ศาลต้องยกฟ้องโจทก์ปล่อยตัวจำเลยไป²⁸

หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ได้หมายความว่า ในการวินิจฉัยคดีศาลจะต้องสันนิษฐานให้เป็นคุณแก่จำเลยถ้าไม่มีประเด็นที่จะวินิจฉัยให้เป็นคุณแก่จำเลย อย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจที่จะวินิจฉัยให้เป็นผลร้ายแก่จำเลยในกรณีที่จำเลยปฏิเสธแล้วไม่สามารถที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เป็นผลดีแก่ตนเอง²⁹ หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ได้รับการบัญญัติไว้ในกฎหมายโดยตรง แต่สามารถที่จะตีความได้ว่ามีหลักดังกล่าว โดยอ้อมจากหลักในเรื่องความผิดอาญา (Schuldgrundsatz)³⁰ และหลักในมาตรา 261 เพราะการที่ศาลจะตัดสินลงโทษจำเลยได้ต่อเมื่อเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง ด้วยเหตุนี้ การที่มีข้อสงสัยใดๆ ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่จึงไม่อาจที่จะลงโทษจำเลยได้ นอกจากนี้ ข้อสันนิษฐานในเรื่องที่จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ตามมาตรา 6 (2) ของอนุสัญญาของสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน 1950 ก็ได้บัญญัติรับรองหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยไว้ด้วย ปัญหาว่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยถือเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญยังทิ้งปัญหาดังกล่าวไว้ อย่างไรก็ตาม ไม่ได้ว่าเป็นการขัดต่อหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัย หากจำเลยเชื่อว่าการที่ศาลตัดสินลงโทษตนนั้นศาลยังคงมีความสงสัยอยู่ แต่จะเป็นการขัดต่อหลักดังกล่าวเมื่อศาลได้ตัดสินลงโทษจำเลยไปทั้งๆ ที่ตนเอง (ศาล) นั้นก็ยังมี ความสงสัยอยู่

1.2 ความเป็นมาทางในประวัติศาสตร์

การมีผลบังคับใช้ของหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยมีมาตั้งแต่เมื่อไหร่ นั้นยังไม่มี ความกระจ่าง ที่เคยยอมรับกันว่าหลักดังกล่าวมีผลใช้บังคับมาตั้งแต่ในกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของโรมันนั้นก็เริ่มเป็นที่สงสัย เพราะกฎหมายของชนเผ่าเยอรมัน (Das gemeine Recht) มีหลักของการลงโทษในกรณีที่เป็นที่สงสัย (Die Verdachtsstrafe) ซึ่งมีโทษเบา กว่าในกรณีที่ข้อพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ยังมีความสงสัยอยู่ หรือหลักที่ว่าจำเลย จะได้รับการปล่อยตัวไปชั่วคราวก่อน โดยมีเงื่อนไขว่า กระบวนพิจารณาคดีอาญาสามารถที่จะเริ่มขึ้น ได้ใหม่ตลอดเวลา (absolution ab instantia) เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการที่จะต้องยกฟ้องในกรณีที่ มีข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ การต่อสู้ในยุคของการฟื้นฟูศิลปวิทยา ซึ่งเกิดขึ้นใน ยุโรปช่วงศตวรรษที่ 18 ที่ได้ต่อต้านหลักกฎหมายดังกล่าวของชนเผ่าเยอรมันเป็นการปูทางไปสู่การ

²⁸ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (พฤษภาคม-สิงหาคม 2556). “หลักการพื้นฐานของกฎหมายลักษณะ พยานหลักฐานบางหลักตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูลหาฟ*, 60(2). น. 113

²⁹ แหล่งเดิม.

³⁰ Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 113)

ยอมรับหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลย³¹ หลักดังกล่าวได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นกฎหมายจารีตประเพณี หลักความเป็นอิสระในการชี้หน้าหนักพยานหลักฐานของศาลได้รับการยอมรับครั้งแรกในศตวรรษที่ 19 นอกจากนี้ กฎหมายอาญาสารบัญญัติในปัจจุบันไม่มีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอีกแล้ว³²

อย่างไรก็ตาม หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยดูเหมือนจะประสบกับปัญหาความยุ่งยากพัฒนาการของอาชญากรรมที่มีลักษณะเป็นองค์กรหรืออาชญากรรมในทางเศรษฐกิจ เพราะในความคิดเหล่านั้นในบางกรณีไม่สามารถที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาได้ ซึ่งก็จะส่งผลให้กฎหมายอาญาไม่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ ด้วยเหตุนี้ ในบางกรณีเช่น ในความผิดฐานฟอกเงินจึงได้มีการเปลี่ยนหลักการในการพิสูจน์ความผิด กล่าวคือ ผู้ต้องสงสัยต้องพิสูจน์ถึงที่มาที่ชอบด้วยกฎหมายของทรัพย์สินของตน³³

1.3 ขอบเขตของผลการใช้บังคับหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัย

1.3.1 หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัย ในประการแรก นำมาใช้กับกรณีของการกระทำของจำเลยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ รวมทั้งปัญหาในเรื่องของการลงโทษจำเลยด้วย (die Schuld-und Straffrage)³⁴ เช่น ผู้ถูกกล่าวหาไม่จำเป็นที่จะต้องมาพิสูจน์ฐานที่อยู่ของตนเองแต่เป็นเรื่องของโจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยอยู่ในที่เกิดเหตุขณะที่มีการกระทำความผิดหรือเข้าร่วมในการกระทำความผิดในที่เกิดเหตุ นอกจากนี้ ในกรณีที่ความมีอยู่ของเหตุตัดการลงโทษ (Strafausschlussgrunden) เช่น การป้องกันหรือวิกลจริต หรือความมีอยู่ของเหตุยกเว้นโทษ (Strafaufhebungsgrunden) เช่น การกลับใจโดยสมัครใจในกรณีของการพยายามกระทำความผิดตามความเห็นของฝ่ายข้างมาก ยังคงเป็นที่สงสัยนั้นจะต้องยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยดังกล่าวให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หลักดังกล่าว ใช้รวมถึงกรณีที่ต้องประกอบในทางข้อเท็จจริงของ ความสำคัญผิดในข้อเท็จจริง (Tatbestandsirrtum) (RG 64,25) ของความสำคัญผิดในเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ (Verbotsirrtum) หรือความมีอยู่ของการกระทำหลายกรรมต่างกัน (Tatmehrheit) หรือการกระทำกรรมเดียวแต่ผิดกฎหมายหลายบท (Tateinheit) (BGH MDR 1972,293) ยังคงเป็นที่

³¹ ในเยอรมันที่แคว้นปรัสเซียได้มีการบัญญัติหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยในปี 1849 ตามข้อเสนอของ v.Savigny, vgl.Hoyer (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 114)

³² Vgl. Roxin/Schuenemann, Strafverfahrensrecht (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 114)

³³ Vgl. Roxin (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 115)

³⁴ แหล่งเดิม.

สงสัยอยู่³⁵ รวมทั้งกรณีของเงื่อนไขต่างๆ สำหรับการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย³⁶ ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหลายคนหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยจะนำไปสู่ผลที่ว่าเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดคนใดคนหนึ่งจากหลายๆ คนได้รับประโยชน์แห่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวจึงต้องสันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหาคนอื่นๆ เป็นผู้กระทำความผิด ผลก็จะกลายเป็นว่า ผู้ถูกกล่าวหาทุกคนได้รับการยกฟ้องแม้จะยืนยันได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาคนใดคนหนึ่งเป็นผู้กระทำความผิดก็ตาม (BGH StV 1996,81)³⁷ หรือในกรณีที่พิสูจน์ไม่ได้ว่าผู้ตายตายจากยาพิษของ A หรือ B ในกรณีดังกล่าว A หรือ B จะถูกลงโทษเพียงแก่ฐานพยายามฆ่า หรือทั้ง A หรือ B จะถูกลงโทษในความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุน แม้ว่า A หรือ B คนใดคนหนึ่งจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดหรือในกรณีที่ไม้อาจหักล้างได้ว่าผู้ที่ฆาตกรรมคนอื่นไม่ได้ถูกยั่วยุให้กระทำการ ดังกล่าว ผลก็คือ ต้องถือว่าผู้ที่ฆาตกรรมคนอื่นได้ถูกยั่วยุให้กระทำการดังกล่าวและเป็นผลให้การได้รับโทษน้อยลงตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันมาตรา 213 หรืออย่างในกรณีที่มีความเป็นไปได้ว่าจำเลยที่ถูกฟ้องในความผิดฐานหมิ่นประมาทได้เคยถูกหมิ่นประมาทก่อน หากปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าวศาลสามารถยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไปตามมาตรา 199 ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันได้ หรือกรณีที่พิสูจน์ไม่ได้ว่าจำเลยในขณะที่กระทำความผิดเป็นเยาวชนหรือไม่ ต้องนำกฎหมายอาญาของเยาวชนมาใช้บังคับ (BGHSt 12,116)³⁸ อย่างไรก็ตาม หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยไม่ได้บังคับว่า ข้อเท็จจริงใดๆ ที่เป็นผลดีแก่จำเลยซึ่งไม้อาจพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือเท็จจะรับฟังโดยปราศจากข้อโต้แย้งในกรณีดังกล่าว ปัญหาว่าศาลจะเชื่อคำเบิกความของจำเลยว่าจริงหรือไม่นั้นเป็นไปตามหลักในเรื่องดุลพินิจอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน³⁹

1.3.2 หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ใช้กับกฎหมายวิธีพิจารณาความ⁴⁰ อย่างไรก็ตาม ปัญหาว่า หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยจะใช้กับเงื่อนไขของการดำเนินคดี (Prozessvoraussetzungen) ซึ่งอยู่ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความหรือไม่ และถ้าใช้จะมีขอบเขตแค่ไหน ยังคงเป็นปัญหาที่ถกเถียง กันอยู่ ปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจะเป็นกรณีของการไม่อาจพิสูจน์ได้แน่ชัดว่าการกระทำความผิดขาดอายุความหรือไม่ หรือการกระทำความผิดดังกล่าวได้มีการ

³⁵ Vgl. Pfeiffer/Fischer (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 115)

³⁶ Vgl. Kleinknecht/Meyer-Gossner (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 115)

³⁷ Vgl. Roxin (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 116)

³⁸ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 116)

³⁹ แหล่งเดิม.

⁴⁰ Vgl. Volk (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 116)

อภัยโทษแล้วหรือไม่ หรือการที่การกระทำดังกล่าวศาลได้เคยมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว หรือ การที่เคยถอนคำร้องไปแล้ว ปัญหาดังกล่าวมีความเห็นแยกออกเป็น 2 ฝ่าย

ฝ่ายที่หนึ่งเห็นว่า หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยมีที่มาในทางประวัติศาสตร์โดยเป็น อีกด้านหนึ่งของหลักความน่าตำหนิ ด้วยเหตุนี้ในกรณีดังกล่าวจึงสามารถลงโทษจำเลยได้เพราะ การกระทำผิดของจำเลยในกรณีเช่นนี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าสงสัย หากแต่เป็นการที่จะฟ้องร้อง จำเลยได้หรือไม่ต่างหากที่ยังเป็นสิ่งที่น่าสงสัย

ฝ่ายที่สองเห็นว่า หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยมีที่มาจากหลักนิติรัฐที่ว่าบุคคลไม่อาจ ถูกลงโทษได้ทราบเท่าที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า การกระทำของบุคคลดังกล่าวยังอยู่ภายใต้อำนาจรัฐที่จะ ลงโทษ ด้วยเหตุนี้ ในกรณีที่เป็นที่น่าสงสัยจึงต้องยุติการดำเนินคดี⁴¹ ความเห็นฝ่ายที่สองเป็น ความเห็นที่ถูกต้องซึ่งศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐ (BGH) ก็เห็นตามความเห็นดังกล่าว (ซึ่งเป็นการ กลับหลักการเดิมที่ศาลเคยวินิจฉัยไว้) ในกรณีที่มีปัญหาว่าการกระทำของจำเลยขาดอายุความ หรือไม่⁴² ในกรณีที่มีความสงสัยเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยก็ไม่สามารถทำการ สืบพยานต่อไปได้ (BGH NSz 1982,520 โดยไม่มีความชัดเจนในการพูดถึงหลักกบประโยชน์แห่ง ข้อสงสัยให้จำเลย) อย่างไรก็ตาม ศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐได้เน้นว่าการมีผลใช้บังคับของหลัก ดังกล่าวไม่อาจใช้ได้กับเงื่อนไขในการดำเนินคดีในทุกๆ กรณี แต่จะต้องดูเป็นกรณีๆ ไป⁴³ Prof.Roxin/Schuenemann เห็นว่าการดูเป็นกรณีๆ ไปตามความเห็นของศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐ นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะจะขัดต่อหลักนิติรัฐ⁴⁴ ในกรณีของเงื่อนไขการดำเนินคดี Prof. Kleinknecht⁴⁵ กลับเห็นว่า ไม่น่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยมาใช้บังคับเพราะ กระบวนการพิจารณาคดีจะดำเนินต่อไปได้ก็ต่อเมื่อเงื่อนไขในการดำเนินคดีอยู่และไม่ใช่เพียงแต่มี ความเป็นไปได้ของเงื่อนไขในการดำเนินคดี

1.3.3 ต่างจากในกรณีของเงื่อนไขการดำเนินคดี ตามความเห็นของฝ่ายข้าง มาก⁴⁶ เห็นว่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ใช่กับกรณีของการพิสูจน์ถึงกระบวนการพิจารณาที่ ผิดพลาด เช่น การที่จำเลยอ้างในอุทธรณ์ว่าให้การไปโดยถูกบังคับอันเป็นการขัดต่อมาตรา 136a ใน กรณีที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าการละเมิดต่อมาตรา 136a หรือไม่ ศาลต้องตัดสิน contra reum (BGHSt

⁴¹ Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴² Vgl. BGHSt 18,274,278f; BGH NJW 1995, 1297 (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴³ Vgl. Kramer (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴⁴ Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴⁵ Vgl. Kleinknecht/Meyer-Gossner (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴⁶ Vgl. BGHSt 16,162,164,166f (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 118)

16,164) ผลในทางกฎหมายของความเห็นฝ่ายข้างมากก็คือ บุคคลที่อ้างว่ามีข้อผิดพลาดของกระบวนการพิจารณาต้องพิสูจน์ถึงความมีอยู่ของข้อผิดพลาดดังกล่าว กล่าวคือ ต้องพิสูจน์ให้ศาลเชื่อได้ว่า กระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดนั้นได้เกิดขึ้นจริง⁴⁷ ปัญหาว่า หลักการดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอไปหรือไม่นั้น Prof.Roxin/Schuenemann เห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะเป็นการขัดต่อหลักนิติรัฐ โดยเฉพาะในกรณีของมาตรา 136a ที่ให้คุ้มครองต่อการตัดสินใจที่เป็นอิสระของผู้ถูกกล่าวหา Prof.Roxin/Schuenemann จึงเห็นว่า ในกรณีที่มีข้อสงสัยว่ามีการละเมิดต่อบทบัญญัติในมาตรา 136a ก็ต้องนำหลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยมาใช้⁴⁸ นอกจากนี้ในกรณีอื่นๆ Prof.Roxin/Schuenemann เห็นว่า ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยในเรื่องของการละเมิดต่อกระบวนการพิจารณา ก็ควรที่จะสันนิษฐานให้เป็นประโยชน์แก่จำเลย เช่น ในกรณีที่เป็นที่สงสัยว่าได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาตาม มาตรา 136 แล้วหรือไม่ (เอกสารที่บันทึกการสอบปากคำของผู้ถูกกล่าวหาไม่ปรากฏว่าได้มีการแจ้งข้อหา แต่เจ้าหน้าที่ได้ยืนยัน ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจจะเข้าใจผิด ว่าได้แจ้งข้อกล่าวหาตาม มาตรา 136 แล้ว) ก็ควรที่จะสันนิษฐานให้เป็นคุณแก่จำเลยว่าได้มีการละเมิดต่อกระบวนการพิจารณา ซึ่งผลก็คือ คำให้การดังกล่าวของผู้ถูกกล่าวหาต้องห้ามมิให้รับฟัง (เห็นไปทางตรงข้าม BGH NStZ 1997, 609) ทั้งนี้เพราะว่าหากมีเหตุอันสมควรที่จะไม่รับฟังคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็เป็นการไม่ยุติธรรมที่จะลงโทษจำเลยโดยอ้างพยานหลักฐานที่ยังเป็นที่สงสัย⁴⁹

1.3.4 หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยใช้เฉพาะปัญหาในทางข้อเท็จจริง ไม่ใช่กรณีของข้อสงสัยในปัญหาข้อกฎหมาย⁵⁰ หรือการตีความกฎหมาย ศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐก็เคยวินิจฉัยไว้ว่า “หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยใช้เฉพาะกับกรณีของการยืนยันข้อเท็จจริงและไม่นำมาใช้กับกรณีของการตีความกฎหมาย” (BGHSt 14,73)⁵¹ เช่น หากข้อกฎหมายใดยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ศาลไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับความเห็นที่เป็นคุณแก่จำเลย หากตามหลักการตีความแล้ว ความเห็นที่เป็นผลร้ายแก่จำเลยเป็นความเห็นที่ถูกต้อง⁵² เพราะปัญหาในข้อกฎหมายเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการวินิจฉัยและไม่อาจเป็นที่สงสัยได้⁵³

⁴⁷ Vgl. Hellmann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 118)

⁴⁸ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 118)

⁴⁹ Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 119)

⁵⁰ Kramer (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 119)

⁵¹ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556, น. 119)

⁵² Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 119)

⁵³ Vgl. Volk (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556, น. 119)

1.3.5 ปัญหาว่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยใช้เมื่อได้มีการนำสืบพยานหลักฐานมาแล้วทั้งหมดในคดีใดคดีหนึ่งหรือใช้กับการวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นส่วนๆ ด้วย เช่น A ได้ร่วมกับผู้ร่วมกระทำความผิดอีกคนหนึ่งซึ่งไม่ทราบว่าใครบุกรุกเข้าไปในช่วงเย็นในบ้านครอบครัวของ F ซึ่งมีอายุระหว่าง 68-70 ปี ในระหว่างที่กระทำความผิดอยู่นั้น ผู้ร่วมกระทำความผิดกับจำเลยได้พบนาย F และนาง F จึงได้ทำการมัดตัวบุคคลทั้งสองไว้ เพราะนาง F ตกใจจึงหัวใจวาย จำเลยและผู้ร่วมกระทำความผิดได้หลบหนีไปพร้อมกับทรัพย์สินที่ลัก จำเลยได้โทรไปแจ้งกับพนักงานดับเพลิงโดยไม่เปิดเผยชื่อตนเอง แล้วแจ้งที่อยู่ของครอบครัว F และแจ้งว่านาง F หัวใจวายและต้องการหมอด่วน เมื่อเดินทางมาถึงปรากฏว่า นายและนาง F ได้เสียชีวิตแล้ว นาย F เสียชีวิตเนื่องจากเครียดจัดหัวใจล้มเหลว ศาลชั้นต้นจึงตัดสินลงโทษจำเลย A ในความผิดฐานลักทรัพย์ (โดยมีเหตุฉกรรจ์) โดยยกฟ้องในความผิดฐานชิงทรัพย์ หรือชิงทรัพย์เป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย เพราะไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า ได้มีข้อตกลงระหว่างผู้ร่วมกระทำความผิดว่าจะมีการใช้กำลังบังคับหรือไม่ จึงต้องยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยดังกล่าวให้แก่จำเลย นอกจากนี้ ยังต้องสันนิษฐานให้เป็นผลดีแก่จำเลยว่าจำเลยไม่ได้ใช้กำลังประทุษร้ายหรือได้สังเกตถึงการที่ผู้ร่วมกระทำความผิดได้ใช้กำลังประทุษร้ายต่อนาง F⁵⁴ การที่ศาลจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงใดๆ ที่เป็นผลร้ายแก่จำเลย ต้องได้ความว่ามีข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่จริง หากข้อเท็จจริงดังกล่าวยังเป็นที่ยสงสัยก็ไม่ได้หมายความว่าต้องสันนิษฐานให้เป็นผลดีแก่จำเลยว่าไม่มีข้อเท็จจริงดังกล่าว แต่เป็นเรื่องที่จะต้องตั้งปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่มีข้อยุติ หลักการเดียวกันนี้ใช้กับข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีแก่จำเลยด้วย การพิจารณาแบบแยกส่วนของข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ นั้น ไม่อาจที่จะนำไปสู่ข้อสรุปที่จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ การที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่นั้น จึงต้องพิสูจน์จากพยานหลักฐานโดยรวมทั้งหมด จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าศาลชั้นต้นไม่ได้ชี้ชัดถึงข้อเท็จจริงบางประการ เช่น แสงสว่างภายในบ้านรวมทั้งไม่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เช่น การที่จำเลยจะรู้ถึงอายุของนาย F และนาง F หรือไม่ การบุกรุกเข้าไปในบ้านในช่วงเวลาดังกล่าว ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าจะมีคนอยู่ เป็นต้น การจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้เป็นผลดีแก่จำเลยจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้ประมวลข้อเท็จจริงทั้งหมดของคดีแล้ว ศาลมีเหตุผลอันสมควรที่จะสงสัยซึ่งศาลชั้นต้นได้ละเมิดต่อหลักการดังกล่าว ศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐจึงได้มีคำพิพากษากลับ⁵⁵

⁵⁴ Vgl. Hellmann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556, น. 120)

⁵⁵ แหล่งเดิม.

3.2.2 หลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ในประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

หลักนี้เป็นหลักสากลที่ใช้เฉพาะกับการดำเนินคดีอาญา โดยหมายความว่า หากศาลพิจารณาพยานหลักฐานทั้งหมดที่โจทก์นำมาพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่แล้ว หากยังมีความสงสัยตามสมควรว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่แล้ว ศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยไปโดยถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องตามหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้จำเลย

Lord Mansfield เคยกล่าวกับลูกขุนเกี่ยวกับหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยว่า “หากยังมีข้อสงสัยอยู่ และท่านยังไม่รับฟังจนเป็นที่พอใจได้ว่าเขามีความผิดแล้ว ท่านก็ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เขาและปล่อยตัวไป” หลังจากนั้นมีการพบใน Session Papers ว่า “ในการพิจารณาพยานหลักฐานแล้ว หากยังมีข้อสงสัย บุคคลนั้นควรพ้นผิด หากท่านมีข้อสงสัยใดๆ ท่านควรปล่อยบุคคลนั้นไป” จากคำกล่าวดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า ประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) มีการนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยมาใช้ตั้งแต่ในอดีต แต่ข้อสงสัยที่เกิดขึ้นนั้นอาจยังไม่เป็นเหตุที่ทำให้ลูกขุนตัดสินยกฟ้องโจทก์แล้วปล่อยตัวจำเลยไป แต่ข้อสงสัยที่เกิดขึ้นคงเป็นเพียงแค่เหตุบรรเทาโทษเท่านั้น เช่น ในปี ค.ศ. 1790 ลูกขุนของ Old Bailey ตัดสินว่า William Ingham มีความผิดฐานลักทรัพย์ แต่ขอให้ผู้พิพากษา ให้ความเมตตาแก่เขา ไม่ให้ต้องโทษประหารชีวิต เพราะยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับแสงไฟในที่เกิดเหตุและการระบุตัวของผู้กระทำความผิด ซึ่งถ้าเป็นกรณีเช่นนี้ในปัจจุบันศาลอาจจะต้องพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไปตามหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย แต่ในอดีตข้อสงสัยที่ควรจะนำสู่การยกฟ้องนั้นกลายเป็นเหตุบรรเทาโทษ⁵⁶

แต่อย่างไรก็ตามประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ไม่ได้กล่าวถึงหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยไว้โดยละเอียดแต่จะกล่าวถึงหลักข้อสันนิษฐานว่าทุกคนบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และมาตรฐานการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) เป็นส่วนใหญ่โดยเห็นว่าหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) เป็นข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งของข้อสันนิษฐานว่าด้วยความบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) คือ ความคลุมเครือ หรือข้อสงสัยใดที่เกิดจากพยานหลักฐานในการพิจารณานั้นต้องได้รับการวินิจฉัยให้เป็นประโยชน์

⁵⁶ JOHN H. LANGBEIN. (2003). *The Origins of Adversary Criminal Trial*. pp. 263-264

แก่ผู้ต้องหาตามหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) กล่าวคือ เมื่อศาลเห็นว่าจำเป็นหรือเป็นไปได้ที่จะตั้งข้ออนุมานหนึ่งข้อหรือมากกว่านั้นจากข้อเท็จจริงในพยานหลักฐานโดยตรงหรือพยานหลักฐานแวดล้อมแล้ว ก็ต้องพิจารณาว่าข้อเท็จจริงเหล่านั้นขัดกับความผิดของผู้ต้องหาหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้น ให้ยอมรับข้ออนุมานที่เป็นประโยชน์กับผู้ต้องหา และหากมีข้อสรุปที่สมเหตุสมผลในพยานหลักฐานและสนับสนุนความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ก็ต้องยอมรับข้อสรุปนั้นและปล่อยตัวจำเลยไป⁵⁷

ข้อสันนิษฐานว่าด้วยความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ข้อสันนิษฐานว่าทุกคนบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ในฝรั่งเศสเรียกว่า presumption d'innocence ส่วนเยอรมันเรียกว่า Unschuldvermutung หลักนี้ได้ยืนยันหลักของโลกตะวันตกว่ากรณีที่มีความผิดเท่านั้นที่จะต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ซึ่ง Hale ได้กล่าวในปลายทศวรรษ 1600 ว่าปล่อยผู้กระทำความผิด 5 คนดีกว่าจับผู้บริสุทธิ์คนเดียวซึ่งลักษณะเช่นนี้กลายเป็นหลักสำคัญในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยสหรัฐอเมริกาไม่ต้องการปล่อยตัวจำเลยกรณีมีข้อสงสัย แต่ต้องการการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัย ในสหรัฐอเมริกาเชื่อในนโยบายความชัดเจนในการกำหนดโทษอาญา⁵⁸

ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) มีขึ้นเพื่อกำหนดภาระของโจทก์ในคดีอาญา และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในการพิสูจน์ความผิดของบุคคล เพื่อรับรองให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีภาระที่ต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง เนื่องจากขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีอาญานั้น มีมาตรการต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาเนื่องจากความผิดอาญาเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญารัฐจึงต้องกำหนดกลไกมาตรการต่างๆ เพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาจึงอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างยากที่จะปฏิเสธได้⁵⁹ ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์จึงเกิดขึ้นเป็นเกราะกำบังให้กับประชาชน เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกบังคับด้วยมาตรการต่างๆ ในการดำเนินคดีอาญา ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญาผู้ถูกกล่าวหา

⁵⁷ Karim A.A.Khan, Caroline Buisman, Christopher Gosnell. (2010). *Principle of evidence in international criminal justice*. p. 611.

⁵⁸ George P. Fletcher. (1968). *Two Kinds of Legal Rules: A Comparative Study of Burden-of-Persuasion Practices in Criminal Cases*. The Yale Law Journal, Vol. 77, No. 5 (Apr., 1968) pp. 881-882.

⁵⁹ อานนท์ มาเม้า. (2555, ธันวาคม). “บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ: คำวินิจฉัยที่ 12/2555 กับหลักสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐาน และข้อพิจารณาเพิ่มเติมประการอื่น (ตอนที่ 1).” *วารสารนิติศาสตร์*, 41(4). น. 827

จะไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำความผิด และผู้ถูกกล่าวหาไม่มีหน้าที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง และรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความจริง

ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) หมายความว่า “ในคดีอาญาหลักการพื้นฐาน คือ บุคคลต้องไม่ถูกเชื่อว่ามีผิด จนกว่ารัฐพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร และปราศจากการวางภาระให้ผู้ถูกกล่าวหาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง⁶⁰ ในอดีตการดำเนินคดีอาญาไม่ได้ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) แต่ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานความเป็นผู้ผิด (Presumption of Guilt) ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาในอดีตผู้ถูกกล่าวหาจึงไม่มีสิทธิใดๆ ในการต่อสู้คดี ถูกมองว่าเป็นวัตถุแห่งการชักฟอก มีฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object)⁶¹ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงให้การดำเนินคดีอาญาตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) แล้ว ผู้ถูกกล่าวหาจากที่เคยถูกมองว่าเป็นผู้ผิดก็กลายเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่งผลให้มีสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดี และได้รับการยกฐานะให้เป็น “ประธานในคดี” (Prozesssubjekt/procedural subject)⁶² เมื่อเรากล่าวถึงข้อสันนิษฐานของการเป็นผู้บริสุทธิ์ เราไม่ได้กำลังพูดถึงเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการการอนุমানต่อการ (เกิดขึ้น/พิสูจน์) ของข้อเท็จจริงพื้นฐาน ในทางตรงกันข้าม เรากำลังพูดถึงเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของวิธีพิจารณาความอาญาของเราซึ่งกำหนดภาระในการฟ้องคดีอาญาของการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาจนปราศจากข้อสงสัย มันไม่ใช่กระบวนการขั้นตอนของการสันนิษฐานแต่เป็นกฎของนโยบายสาธารณะเพื่อที่จะปกป้องผู้บริสุทธิ์⁶³

ข้อสันนิษฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) มีที่จากหลักสิทธิมนุษยชนปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (universal Declaration of Human Right) ข้อ 11 ว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย และผู้นั้นได้รับหลักประกันทั้งหลายที่จำเป็นในการต่อสู้คดี” ข้อสันนิษฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption

⁶⁰ Black’s Law Dictionary 9th Edition (Thomson Reuters, 2004). p. 1306 (อ้างถึงในเอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการ เนื่องในรำลึก ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย เรื่อง “การรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญากับรัฐธรรมนูญ วันเสาร์ที่ 27 เมษายน 2556)

⁶¹ คณิต ฌ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. น. 61

⁶² แหล่งเดิม. น. 62

⁶³ John A.Andrews and Michael Hirst. (1992). *CRIMINAL EVIDENCE*. p. 105.

of Innocence) เป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในหลายๆ ประเทศ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าในรัฐธรรมนูญจะมีได้บัญญัติหลักการของข้อสันนิษฐาน ตามกฎหมายว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้โดยตรง แต่หลักการดังกล่าวต่อมาได้มี การรับรองไว้ในส่วนบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม (Amendments) ที่ 5 และที่ 14 ตัวอย่างเช่นในคดี Coffin v. United States ซึ่งศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยในปี ค.ศ. 1985 ยืนยันหลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่า จำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยศาลสูงสุดวางหลักว่า ข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายอย่างแท้จริง ถือเป็นหลักการพื้นฐานและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และเป็นหลักการที่ต้องนำมาใช้บังคับในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ในคดีนี้ศาลสูงสุดตัดสินให้จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 รับผิดชอบร่วมกับจำเลยที่ 1 ฐานเป็นผู้สมรู้ร่วมคิด และเป็นผู้สนับสนุนจำเลยที่ 1 ในการกระทำความผิดอาญาฐานปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตตาม The National Bank Act (section 5209) ลงโทษจำคุกอย่างน้อย 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี โดยศาลสูงสุดยืนยันว่า จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 จะต้องรับผิดชอบเมื่อมีการพิสูจน์ได้ว่ามีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นประธานกรรมการธนาคาร⁶⁴

ข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ส่งผลต่อภาระการพิสูจน์ และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา ซึ่งผลของการมีข้อสันนิษฐานว่าด้วยความเป็นผู้บริสุทธิ์นั้น ก่อให้เกิดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา ว่าการจะพิพากษาลงโทษจำเลยนั้น ศาลต้องรับฟังพยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร หากมีข้อสงสัย ศาลจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

⁶⁴ จริฎู ภักดีชานกุล. *ศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยส่วนตน ปี 2555*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2556, จาก http://www.constitutionalcourt.or.th/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=540&Itemid=175&lang=th&limitstart=10

บทที่ 4

วิเคราะห์มาตรฐานการพิสูจน์ และการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย ให้แก่จำเลย ที่นำมาใช้ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงในลักษณะกระตือรือร้น (active) เหมือนกับบทบาทในการค้นหาความจริงของศาลในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เคยเกิดขึ้นในทางปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาทั่วไปของประเทศไทย โดยในบทนี้ผู้เขียนจะศึกษาถึงวิวัฒนาการของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมืองตั้งแต่ในอดีต จนกระทั่งมีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งรูปแบบขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน และวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องมาตรฐานการพิสูจน์ และหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยที่นำมาใช้ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในหัวข้อแรกเป็นเรื่องของวิวัฒนาการของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมือง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 วิวัฒนาการของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมือง

การทุจริต คอร์รัปชัน ถือเป็นปัญหาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน โดยในอดีตประเทศไทย มีความพยายามที่จะป้องกัน และแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาโดยตลอด แต่ดูเหมือนว่าจะไม่ได้ผลซักเท่าไร โดยในอดีตมีเพียงคดีเดียวที่ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย นั่นคือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2510 หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “คดีกินป่า” ซึ่งรูปแบบกระบวนการที่นำมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้น ในอดีตมีอยู่มากมายหลายรูปแบบ จนกระทั่งในปัจจุบันมีการจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ ป้องกัน และแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น โดยในบทนี้จะกล่าวถึงวิวัฒนาการของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมืองตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ที่มีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมาทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมืองและข้าราชการระดับสูง เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง

ตำแหน่งทางการเมืองว่ามีความแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไปหรือไม่ อย่างไร ตลอดจนการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยมาใช้บังคับในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.1.1 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมืองในอดีต

ในอดีตระบบตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และข้าราชการระดับสูง โดยมีการจัดตั้งองค์กรและกระบวนการตรวจสอบการทุจริตและการดำเนินคดี แก่ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้หลายรูปแบบ เช่น การตรวจสอบและควบคุมโดยสมาชิกวุฒิสภาด้วยตนเอง การดำเนินคดีโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ การตรวจสอบควบคุมและดำเนินคดีโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) และการใช้อำนาจพิเศษภายหลังการปฏิวัติรัฐประหารเพื่อยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.1.1.1 การตรวจสอบและควบคุมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยสมาชิกวุฒิสภาด้วยตนเองโดยกระบวนการทางรัฐธรรมนูญ¹

การตรวจสอบและควบคุมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยสมาชิกวุฒิสภาด้วยตนเอง ได้ถูกกำหนดขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 วิธีกรนี้ได้กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาจำนวนหนึ่งร้องขอให้สภาที่ตนสังกัดอยู่นั้นมีมติให้สมาชิกวุฒิสภาที่กระทำการอันเป็นการเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งที่ดำรงอยู่ให้พ้นจากสมาชิกภาพ ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2538 มาตรา 98 ได้เพิ่มเติมเหตุที่อาจขอสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกวุฒิสภาพ้นจากตำแหน่งอีก 2 เหตุคือ มีพฤติการณ์อันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการจะใช้ในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาที่เป็นรัฐมนตรี ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกรณีที่ข้าราชการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญากระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในส่วนที่เกี่ยวกับสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ โดยมีของวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรที่ให้สมาชิกพ้นจากสมาชิกภาพต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด เท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาปัญหาและอุปสรรคในการตรวจสอบและควบคุมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยสมาชิกวุฒิสภาด้วยตนเองโดยกระบวนการทางรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการเมืองไทยมีลักษณะประนีประนอมกัน ดังเช่นสำนวนที่ว่า “ไม่มีมิตรแท้และศัตรูถาวรในวงการเมือง” กระบวนการดังกล่าวจึงยากที่จะประสบความสำเร็จเพราะต้องใช้คะแนนเสียงใน

¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2540, กันยายน). “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.” *วารสารกฎหมาย*, 17(3). น. 97-98.

การวินิจฉัยถึงสามในสี่ของสถานนั้นๆ ซึ่งในทางปฏิบัติที่ผ่านมายังไม่เคยมีผู้ใดถูกถอดถอนโดยกระบวนการนี้ทั้งๆ ที่ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจแต่ละครั้งมีการกล่าวหาว่ารัฐมนตรีหลายคนทุจริตอย่างร้ายแรง

4.1.1.2 การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ

การตรวจสอบการทุจริตโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ จะใช้ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147-166 โดยความผิดต่างๆ เหล่านี้ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้กระทำไว้โดยเฉพาะกล่าวคือ ผู้ที่จะกระทำความผิดเหล่านี้ได้จะต้องเป็นเจ้าพนักงานตามความหมายในประมวลกฎหมายอาญา บุคคลธรรมดาไม่อาจจะเป็นผู้กระทำความผิดได้ ด้วยเหตุนี้บุคคลธรรมดาที่ร่วมกระทำความผิดเหล่านี้กับเจ้าพนักงานในฐานะความผิดเหล่านี้จึงไม่สามารถเป็นตัวการผู้ร่วมกระทำความผิดได้ เป็นได้เพียงแก่ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดเท่านั้น²

ในส่วนของขั้นตอนการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ใช้หลักเกณฑ์วิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเหมือนเช่นคดีอาญาทั่วไป กล่าวคือ ในขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องจะเริ่มดำเนินขึ้นเมื่อพบว่ามีกรกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นพนักงานสอบสวนจะทำหน้าที่รับผิดชอบสอบสวนคดีอาญาโดยจะดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และสรุปสำนวนส่งความเห็นว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้องเสนอไปยังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะใช้ดุลพินิจเพื่อมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี ต่อมาในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาจำเลยสามารถนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเหมือนเช่นการดำเนินคดีอาญาทั่วไป และหากศาลมีคำพิพากษาตัดสินว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลย จำเลยสามารถใช้สิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาต่อไปได้ การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติในอดีตที่ผ่านมาได้มีการพิพากษาลงโทษบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียงกรณีเดียวคือคำพิพากษาฎีกาที่ 948/2510 ระหว่างพนักงานอัยการ โจทก์กับพลเอกสุรจิต จารุเสถณี และพวก เป็นจำเลยว่ามีความผิดตามมาตรา 149 ของประมวลกฎหมายอาญา³ จึงทำให้เห็นว่า การตรวจสอบการทุจริตโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกตินั้นไม่สามารถจะป้องกันหรือแก้ไขปัญหาการทุจริตหรือประพฤติมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้โดยสาเหตุที่ทำให้การตรวจสอบ

² ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ์. (2553). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. น. 129

³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2540, กันยายน). “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.” *วารสารกฎหมาย*, 17(3). น. 93-94.

โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติไม่ประสบความสำเร็จก็เพราะ บุคคลที่เกี่ยวข้องรู้เห็นเกี่ยวกับการกระทำความผิดไม่ให้ความร่วมมือในการร้องเรียน ฟ้องร้องหรือเป็นพยาน เนื่องจากต่างก็เป็นผู้กระทำความผิดด้วยกัน หรืออาจเกรงกลัวอิทธิพลหรืออำนาจของผู้กระทำความผิด อีกทั้งหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ถือว่าในการพิสูจน์ความผิดนั้นเป็นหน้าที่ของโจทก์ โดยต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นจนปราศจากข้อสงสัยหากมีข้อสงสัยกฎหมายให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย สำหรับคดีประเภทนี้การแสวงหาพยานหลักฐานเป็นเรื่องที่ยาก ส่วนมากผู้เสียหายก็ยินยอมให้มีการกระทำความผิดจึงไม่ปรากฏพยานหลักฐานที่แจ้งชัดพอที่จะเอาผิดกับผู้กระทำได้และประการสุดท้ายผู้กระทำความผิดประเภทนี้เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลสูงมีอำนาจให้คุณให้โทษโดยตรงต่อข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเจ้าพนักงานตำรวจในฐานะพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ แสดงให้เห็นว่าขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนี้อาจถูกแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลทางการเมือง⁴

4.1.1.3 การตรวจสอบควบคุมและดำเนินคดีโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.)⁵

รัฐบาลในสมัยที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) ขึ้นมาตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐและมีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการพ.ศ. 2518 โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) จะมีอำนาจหน้าที่พิจารณาสอบสวนในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐถูกกล่าวหาว่าทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าของรัฐผู้ใดกระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยหลักเกณฑ์และระยะเวลาในการพิจารณาสอบสวนจะเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดโดยความเห็นชอบของนายกรัฐมนตรี

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ป. ได้ทำการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงต่างๆ แล้ววินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐคนใดทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการหรือพบว่าเจ้าหน้าที่ผู้นั้นร้ายวณผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติจริงตามที่กล่าวหาว่าร้องเรียน คณะกรรมการ ป.ป.ป. จะแจ้งผล

⁴ กชวรรณ จันทร์เณร. (2544). การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. น. 11.

⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2540, กันยายน). “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.” *วารสารกฎหมาย*, 17(3). น. 94-96.

คำวินิจฉัยดังกล่าวไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น หรือกรณีที่เป็นความผิดอาญาด้วยก็จะแจ้งให้เจ้าพนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป ส่วนบรรดาทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติพนักงานอัยการจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน นับแต่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) ขึ้นมาตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ยังไม่เคยปรากฏว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคนใดถูกระบวนกรตามกฎหมายดังกล่าวชี้ขาดว่าเป็นผู้ทุจริตและประพฤติ มิชอบหรือร่ำรวยผิดปกติแต่อย่างใด ทั้งที่ในความเป็นจริงที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงทำให้เห็นว่าการสืบสวนสอบสวน เพื่อนำตัวบุคคลผู้กระทำความผิดมาลงโทษยังค่อยประสิทธิภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) ในการนำผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาลงโทษทางอาญาปัญหาเรื่องของความเป็นอิสระของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่ยังไม่มีความเป็นอิสระอย่างแน่นอนแต่ยังอยู่ภายใต้ความครอบงำของฝ่ายบริหารประกอบกับวาระในการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ป.ป.ป. มีระยะเวลาสั้นเพียง 2 ปีจึงส่งผลให้คณะกรรมการ ป.ป.ป. เกรงกลัวว่าภายหลังจากที่ตนเองพ้นจากตำแหน่งไปอาจจะถูกกลั่นแกล้งจากผู้ที่เคยถูกตนเองตรวจสอบ อีกทั้งกระบวนการสืบสวน สอบสวนและวินิจฉัยความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ใช้กระบวนการเดียวกันกับการสอบสวนการทุจริตประพฤติมิชอบหรือร่ำรวยผิดปกติของข้าราชการชั้นผู้น้อย ทำให้กระบวนการที่ใช้ในการสอบสวนนี้ไม่สามารถนำตัวผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงที่ประพฤติมิชอบมาลงโทษได้เพราะบุคคลดังกล่าวมีอิทธิพล อำนาจและบารมีมากเกินไปกว่ากระบวนการธรรมดาตามปกติจะค้นพบความผิดได้และประการสุดท้ายกฎหมายว่าด้วยป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ไม่มียกเว้นให้ต้องตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงขณะเข้ารับตำแหน่งและขณะพ้นจากตำแหน่งในทุกกรณีเหมือนประเทศอื่นๆ และยิ่งถือว่าบัญชีดังกล่าวเป็นความลับจะเปิดเผยได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ ป.ป.ป. หรือมีการกล่าวหาหรือเรียนว่า ผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติและคณะกรรมการ ป.ป.ป. ต้องวินิจฉัยในเบื้องต้นว่าพฤติการณ์ หรือข้อกล่าวหาอันมีมูลเสียก่อน⁶

⁶ กชวรรณ จันทร์เณร. (2544). การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. น. 29-38.

4.1.1.4 การใช้อำนาจพิเศษภายหลังรัฐประหารเพื่อยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁷

จากการดำเนินการทั้ง 3 รูปแบบที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบและควบคุมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยสมาชิกรัฐสภาด้วยตนเอง การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการตรวจสอบควบคุมและดำเนินคดีโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) ไม่สามารถที่จะปราบปรามหรือดำเนินการกับผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง จึงมีการใช้อำนาจพิเศษภายหลังการรัฐประหารมายึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ประสบความสำเร็จและได้ผลรวดเร็วมากที่สุด การใช้อำนาจพิเศษภายหลังรัฐประหารเพื่อยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทยเกิดขึ้นทั้งหมด 3 ครั้งด้วยกัน กล่าวคือ ในครั้งแรกเป็นการยึดทรัพย์สินของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับพวก โดยในครั้งนี้จอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ใช้อำนาจตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502⁸ โดยออกคำสั่งให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และได้ออกคำสั่งให้ยึดทรัพย์สินในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และทรัพย์สินของท่านผู้หญิงวิจิตร ธนะรัชต์ โดยให้เหตุผลว่า ขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีชีวิตอยู่ได้ใช้อำนาจหน้าที่ในราชการโดยมิชอบ กระทำการเบียดบังและยกยอทรัพย์สินของรัฐไปหลายครั้งหลายหนมีจำนวนมากมาย ซึ่งการกระทำดังกล่าวมีผลเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร และเนื่องจากท่านผู้หญิงวิจิตร ธนะรัชต์ เป็นภริยาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ร่วมรับประโยชน์จากการนี้ด้วย จึงมีคำสั่งให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของรัฐทันทีในวันที่ออกคำสั่งนี้ และต่อมาจอมพลถนอม กิตติขจร ยังได้ออกคำสั่งฉบับที่สอง โดยเพิ่มยอดเงินที่ระบุไว้ในคำสั่งฉบับขึ้นอีกหลังจากที่มีการยึดทรัพย์สินของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กับพวกแล้ว ก็มีการฟ้องคดีต่อศาลคัดค้านการยึดทรัพย์สินดังกล่าว ในการฟ้องคดีครั้งนี้เป็นเหตุให้มีการออกพระราชบัญญัติให้ความคุ้มครอง และห้ามฟ้องบุคคลผู้ปฏิบัติภารกิจเกี่ยวแก่มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครอง

⁷ กชวรรณ จันทร์เพชร. เล่มเดิม.

⁸ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 มาตรา 17 บัญญัติว่า “ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อวิน หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายในหรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามวรรคก่อนแล้วให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ”

ราชอาณาจักร พ.ศ. 2508 เมื่อพระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับศาลชั้นต้นจึงมีคำสั่งจำหน่ายคดีคัดค้านการยึดทรัพย์แต่โจทก์ได้อุทธรณ์และฎีกา จนท้ายที่สุดศาลฎีกาได้มีคำสั่งให้จำหน่ายคดี ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 494/2510 จากผลของคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวทำให้เห็นว่า การใช้อำนาจพิเศษของนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรเป็นการใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด การยึดทรัพย์ดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประเพณีการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย หรือขัดกับบทบัญญัติอื่นๆ ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรแต่อย่างใด ดังนั้นคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร จึงเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

ต่อมาเป็นการยึดทรัพย์ของจอมพลถนอม กิตติขจรกับพวก เหตุการณ์ครั้งนี้เกิดขึ้นจากมีการเรียกร้องของประชาชนให้รัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ใช้อำนาจตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 เพื่ออายัดและตรวจสอบทรัพย์สินของจอมพลถนอม กิตติขจร และพวก โดยนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ สลร. 40/2516 อายัดทรัพย์ของจอมพลถนอม กิตติขจรและพวก โดยมีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนการได้มาซึ่งทรัพย์สินของจอมพลถนอม กิตติขจรและพวก โดยในการออกคำสั่งที่ สลร. 40/2516 นี้ได้อ้างเหตุผลว่าเพื่อป้องกันและระงับการกระทำอันเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร เศรษฐกิจของประเทศและราชการแผ่นดิน รวมทั้งการกระทำอันเป็นการก่อกวนคุกคามความสงบเรียบร้อยของประชาชน ภายหลังจากที่คณะกรรมการสอบสวนการได้มาซึ่งทรัพย์สินของจอมพลถนอม กิตติขจรและพวก ได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้น นายกรัฐมนตรีก็ใช้อำนาจตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ทำการยึดทรัพย์ของจอมพลถนอม กิตติขจรกับพวกให้ตกเป็นของรัฐ

ภายหลังจากที่ถูกลูกยึดทรัพย์แล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ยื่นฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งว่าการยึดทรัพย์ตกเป็นโมฆะ ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง โจทก์อุทธรณ์และฎีกา จนท้ายที่สุดศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาที่ 2537/2519 พิพากษายืนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ คดีเป็นอันยุติ โดยศาลฎีกาให้เหตุผลว่า มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งด้วยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและระงับการกระทำอันเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร เศรษฐกิจ และราชการแผ่นดิน คำสั่งต่างๆ ที่นายกรัฐมนตรีออกเพื่อการนี้จึงสมบูรณ์ใช้บังคับได้ตามกฎหมาย ไม่เป็นโมฆะ⁹

⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2540, กันยายน). “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.” *วารสารกฎหมาย*, 17(3). น. 101.

และต่อมาเป็นการใช้อำนาจตามประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ที่แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินให้มีอำนาจออกคำสั่งอายัด และห้ามจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินทั้งปวงของนักการเมืองที่มีพฤติการณ์อันสื่อแสดงให้เห็นได้ว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติวิสัยของผู้ประกอบอาชีพโดยสุจริต เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งมีพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เป็นหัวหน้าได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยอ้างเหตุผลในการเข้ายึดอำนาจครั้งนี้ตามแถลงการณ์รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ฉบับที่ 1 ว่า การที่นักการเมืองมีพฤติการณ์ฉ้อราษฎร์บังหลวง และจากเหตุนี้เอง คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) จึงได้ออกประกาศ ฉบับที่ 26 เรื่องให้อายัดและห้ามจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินโดยคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) จะตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่พิจารณารายชื่อนักการเมืองที่มีพฤติการณ์อันสื่อแสดงให้เห็นว่า มีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติ ผิดวิสัยของผู้ประกอบอาชีพโดยสุจริต หลังจากมีประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ฉบับที่ 26 แล้ว คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้ดำเนินงานโดยมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในวงราชการ (ป.ป.ป.) เป็นเครื่องมือในการทำงานเป็นหลัก ภายหลังจากการทำงานของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ในที่สุดคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินก็ได้เสนอให้คณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) อายัดทรัพย์สินของนักการเมืองชุดแรก 22 คน โดยคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ออกคำสั่งฉบับที่ 5/2534 อายัดทรัพย์สินนักการเมืองดังกล่าว และต่อมาได้มีการประกาศอายัดทรัพย์สินนักการเมืองเพิ่มขึ้นอีก 3 คน รวมแล้วมีนักการเมืองที่ถูกอายัดทรัพย์สินทั้งสิ้น 25 คน ต่อมาภายหลังจากใช้เวลาตรวจสอบ คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้ประกาศรายชื่อนักการเมืองที่ร่ำรวยผิดปกติจำนวน 13 คน อีก 12 คนจึงพ้นคำกล่าวหาไป และท้ายที่สุดคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้ลงมติยึดทรัพย์สินนักการเมืองที่ถูกอายัดไว้จำนวน 10 คน

ในระหว่างดำเนินการยึดทรัพย์นั้น ได้มีพระราชบัญญัติฯเพิ่มเติมประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ซึ่งมีสาระสำคัญในมาตรา 3 สรุปได้ว่า บุคคลที่ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินให้มีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ว่าตนได้ทรัพย์สินมาโดยชอบต่อศาลแพ่งภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน เมื่อศาลแพ่งพิจารณาแล้วให้ทำความเห็นและส่งสำนวนไปยังศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย จากกรณีนี้ทำให้บรรดานักการเมืองที่ถูกยึดทรัพย์ทั้งหมด ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาเพิกถอนคำวินิจฉัยยึดทรัพย์ของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน และได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายว่า ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26

ขัดต่อรัฐธรรมนูญและมีลักษณะเป็นกฎหมายอาญามีผลใช้บังคับย้อนหลังอันเป็นโมฆะ ศาลฎีกาได้พิจารณาโดยที่ประชุมใหญ่มีคำวินิจฉัยว่า ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ที่มีผลเป็นการตั้งคณะบุคคลที่มีวิชาลให้มอำนาจทำการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เช่นเดียวกับศาล ทั้งออกและใช้กฎหมายที่มีโทษอาญาย้อนหลังไปลงโทษบุคคลเป็นการขัดต่อประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย ตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2534 จึงใช้บังคับมิได้

ในกรณีนี้แม้ว่าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) จะทำการยึดและควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศได้สำเร็จ และได้จัดการกับนักการเมืองที่มีพฤติกรรมฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างเฉียบขาดโดยการยึดและอายัดทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าว แต่การดำเนินการดังกล่าวก็ขัดต่อหลักต่อหลักนิติธรรม หลักความชอบด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญ หลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ และการออกกฎหมายอาญาให้มีผลย้อนหลังเป็นต้น

โดยสรุปการใช้อำนาจพิเศษในการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายหลังการรัฐประหาร แม้จะเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่วิธีการนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากขัดต่อหลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและหลักกฎหมายทางอาญา แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะเป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของผู้อื่นหรือเพื่อตอบสนองความต้องการของส่วนรวมของประชาชนที่เรียกว่า “ประโยชน์มหาชน” (public interest) ก็ตาม แต่การกระทำดังกล่าวก็ไม่ได้มีกฎหมายให้อำนาจไว้ เช่นนี้ จึงเป็นที่คาดการณ์ได้ว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนย่อมถูกกระทบกระเทือนได้โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงเนื่องจากขาดหลักประกันในสิทธิเสรีภาพประชาชนอย่างแท้จริง¹⁰

4.1.2 การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดวิธีการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นพิเศษให้แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีตโดยมีการจัดตั้งองค์กร และรูปแบบการดำเนินคดีขึ้นใหม่ โดยในหัวข้อนี้จะทำการศึกษาถึงขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน ตั้งแต่ขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงและฟ้องร้อง และขั้นตอนพิจารณาพิพากษาคดี แต่ก่อนที่จะศึกษาถึงขั้นตอนการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน ผู้เขียนขอกล่าวถึงสาเหตุในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

¹⁰ กชวรรณ จันทร์เพชร. (2544). การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. น. 42.

4.1.2.1 สาเหตุในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

หากพิจารณาถึงรูปแบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในอดีตที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคมากมายหลายประการ เช่น ความเป็นอิสระขององค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เช่น คณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่อยู่ภายใต้ความครอบงำของฝ่ายบริหาร ความล่าช้าในการดำเนินคดีโดยกระบวนการยุติธรรมตามปกติ ความไร้ประสิทธิภาพของการตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจ โดยสมาชิกวุฒิสภาด้วยกันเองโดยกระบวนการทางรัฐธรรมนูญ ที่ไม่เคยมีนักการเมืองคนใดเคยถูกถอดถอนจากกระบวนการดังกล่าว หรือแม้กระทั่งกระบวนการใช้อำนาจพิเศษภายหลังรัฐประหารที่ดูว่าจะประสบความสำเร็จมากที่สุด แต่วิธีการนี้ก็ขัดกับหลักนิติธรรม (rule of law) ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยในอดีตการดำเนินคดีเพื่อจะเอาตัวนักการเมืองที่ทุจริตคอร์รัปชันมาลงโทษนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก โดยในอดีตที่ผ่านมามีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่ศาลฎีกามีพิพากษาลงโทษนักการเมืองที่ทุจริตประพฤติมิชอบ คือ คดีกินป่า ในช่วงปี พ.ศ. 2510 แต่เรื่องราวเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงยังคงปรากฏอยู่ในข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ และสื่อต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จนกระทั่งปี 2540 ประเทศไทยมีการปฏิรูปเรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐครั้งใหญ่ โดยมีการกำหนดคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติขึ้นมาทำหน้าที่รับผิดชอบสืบสวนสอบสวนในกรณีที่นักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ซึ่งการทำหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะเรียกว่า “การไต่สวน” และการฟ้องคดีที่นักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นนั้น อยู่ในความรับผิดชอบของอัยการสูงสุด และศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวนี้คือ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยในส่วนของ การจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในชั้นคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนั้น ความเห็นของกรรมาธิการเกี่ยวกับการจัดตั้งให้มีศาลหรือตุลาการที่เข้ามาทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่นักการเมืองทุจริตหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการขึ้นมาอีกศาลหนึ่งโดยเฉพาะนั้น มีความเห็นเป็น 2 ทาง¹¹ ดังนี้

1) ฝ่ายที่หนึ่งเห็นว่า ควรตั้งร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ออก โดยให้เหตุผลว่า

¹¹ รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2540, จาก <http://library2.parliament.go.th/giventake/cons 2540-2550.html>

(1) ระบบพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีความแตกต่างกับคดีอาญาทั่วไป เช่น คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีการพิจารณาคดีในศาลชั้นเดียว ไม่มีการอุทธรณ์ หรือฎีกาซึ่งเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาค

(2) ปัญหาที่แท้จริงเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับนักการเมืองที่ทุจริตคอร์รัปชันนั้น ไม่ได้อยู่ที่ขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นศาล หากแต่อยู่ที่ขั้นตอนการกระบวนการสอบสวน ที่ไม่สามารถสอบสวนนำเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมได้

(3) กระบวนการของศาลยุติธรรมปกติยังคงใช้ได้ แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อย โดยให้มีการพิจารณาคดีใน 2 ชั้นศาล กล่าวคือ ให้มีการอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาได้เลย

2) ฝ่ายที่สองเห็นว่า ควรร่างรัฐธรรมนูญในส่วนนี้ไว้แล้วนำไปแก้ไขปรับปรุง โดยให้เหตุผลว่า

(1) ระบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่แตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปนั้น ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค เนื่องจาก ความพิเศษของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น การอาสาเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการใช้อำนาจรัฐ โดยไม่ได้ถูกบังคับให้เข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้น จึงถือว่า บุคคลดังกล่าวสมัครใจเข้าสู่ระบบตรวจสอบ

(2) เหตุที่วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องมีลักษณะแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป เนื่อง ในการดำเนินคดีอาญาทั่วไปนั้นยังมีความล่าช้า ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อคู่ความทั้ง 2 ฝ่าย หากจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงก็จะได้รับการลงโทษที่รวดเร็วขึ้น แต่ถ้าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ย่อมเป็นหลักประกันให้แก่จำเลยว่าจำเลยจะได้รับการพิจารณาคดีที่รวดเร็ว โดยการปรับให้วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป เช่น ให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทหลักในกระบวนการวิธีพิจารณานั้น

(3) ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องให้มีการจัดตั้งศาลขึ้นมาเพื่อพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นเฉพาะนั้น ความคิดของประชาชนส่วนใหญ่เห็นความให้มีการจัดตั้งศาลขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะ โดยจากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนมีผลปรากฏ ดังนี้ การสำรวจความคิดเห็นครั้งแรก ปรากฏว่า มีผู้ต้องการให้มีศาลดังกล่าวจำนวน 11,720 คน จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 13,410 คน และการสำรวจความคิดเห็นในครั้งที่ 2 ปรากฏว่า มีผู้ต้องการให้มีศาลดังกล่าวจำนวน 73,516 จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 78,821 คน

ปรากฏว่าการลงมติของคณะกรรมการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว มีคะแนนเสียงเท่ากันคือ 11 ต่อ 11 และงดออกเสียง 2 คน เมื่อมีคะแนนเสียงเท่ากัน ประธานในที่ประชุมจึงลงคะแนนเสียงให้ฝ่ายที่ให้การร่างรัฐธรรมนูญในส่วนนี้ไว้แล้วนำไปแก้ไขปรับปรุง โดยทำที่สวคคณะกรรมการ

ขร่างและสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเสียงข้างมากได้เห็นชอบที่จะให้มีการจัดตั้งแผนกหนึ่งในศาลฎีกา ซึ่งมีลักษณะเป็นศาลชำนาญพิเศษในระบบศาลยุติธรรม เรียกว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีจำนวน 9 คน ซึ่งต่อมารัฐสภาที่มีมติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว จากนั้นได้นำทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และได้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในราชกิจจานุเบกษา มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540

เมื่อทราบถึงสาเหตุในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ในหัวข้อถัดต่อไป จะศึกษาถึงขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีขั้นตอนการดำเนินคดีอย่างไร และมีหน่วยงานใดเข้ามาเกี่ยวข้องรับผิดชอบหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.2.2 การไต่สวนข้อเท็จจริงและการฟ้องร้อง (pre-trial stage)

เมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าคำร้องนั้นถูกต้องและครบถ้วนแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจทำการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป ในกรณีที่ผู้เสียหายหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ร้องทุกข์กล่าวโทษผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งมีเขตอำนาจเหนือท้องที่ที่เกิดการกระทำความผิดดังกล่าว พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจเพียงแต่ร้องขอต่อศาลให้ออกหมายจับ หรือจับในกรณีที่ไต่โดยไม่ตำรวจจับกุมตัวบุคคลดังกล่าวได้แล้ว ให้ส่งตัวผู้ถูกจับพร้อมทั้งบันทึกการจับมายังคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายใน 48 ชั่วโมง

ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจจะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเอง หรือตั้ง “คณะอนุกรรมการไต่สวน” ขึ้นมาเพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแทนก็ได้ โดยการไต่สวนข้อเท็จจริงดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อ “แสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือมูลความผิด” การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะอนุกรรมการไต่สวน จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2554) และระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะอนุกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงทำการ

ได้สวนข้อเท็จจริงเสร็จสิ้นแล้วให้จัดทำสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริงเสนอต่อประธานกรรมการ¹² เมื่อประธานกรรมการได้รับสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริงแล้ว ให้จัดให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวนในกรณีที่เป็นการได้สวนข้อเท็จจริงโดยคณะกรรมการได้สวนข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นธรรม คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมีมติให้ได้สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมโดยอาจมีมติให้คณะกรรมการได้สวนข้อเท็จจริงชุดเดิมทำหน้าที่ได้สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม หรือแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนชุดใหม่ขึ้นมาทำการได้สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมแทนก็ได้¹³

ในการประชุมของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อลงมติเกี่ยวกับสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริง กรรมการ ป.ป.ช. ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดต้องเข้าร่วมประชุม จึงจะเป็นองค์ประชุม¹⁴

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริงแล้วคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องมีมติเกี่ยวกับเรื่องทีกล่าวหาดังนี้

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริงแล้วคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องมีมติเกี่ยวกับเรื่องทีกล่าวหาดังนี้

- (1) คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าข้อกล่าวหาใดไม่มีมูล ก็ให้ข้อกล่าวหาอันนั้นตกไป¹⁵
- (2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าข้อกล่าวหาใดมีมูล ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังอัยการสูงสุด¹⁶ โดยนับแต่วันที่คณะกรรมการ

¹² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้... “ประธานกรรมการ” หมายความว่า ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

¹³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 51 วรรคสอง

¹⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 20

¹⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 53

¹⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 56 (2)

ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ไม่ได้จนกว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษา¹⁷

เมื่อคณะกรรมการป.ป.ช. ส่งรายงาน เอกสาร และพยานหลักฐานต่างๆ พร้อมทั้งความเห็นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยอัยการสูงสุดจะทำหน้าที่หรือมีอำนาจกึ่งตุลาการ (quasi judicial power) ความเห็นหรือพยานหลักฐานที่คณะกรรมการป.ป.ช. ส่งมานั้น อัยการสูงสุดอาจไม่เห็นด้วยก็ได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นด้วยกับความเห็นของคณะกรรมการป.ป.ช. อัยการสูงสุดจะยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง¹⁸

ในกรณีที่อัยการสูงสุดยังไม่เห็นด้วยกับคณะกรรมการป.ป.ช. โดยเห็นว่าเรื่องที่ส่งมานั้นยังมีข้อไม่สมบูรณ์ อัยการสูงสุดต้องแจ้งข้อไม่สมบูรณ์นั้นไปยังคณะกรรมการป.ป.ช. ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง โดยในกรณีนี้คณะกรรมการป.ป.ช. และอัยการสูงสุดจะตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง ภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งข้อไม่สมบูรณ์จากอัยการสูงสุด โดยคณะทำงานนี้ต้องมีผู้แทนของแต่ละฝ่ายจำนวนเท่าๆกัน โดยคณะทำงานร่วมระหว่างคณะกรรมการป.ป.ช. และอัยการสูงสุด จะทำหน้าที่พิจารณา ข้อไม่สมบูรณ์และรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ เมื่อมีข้อยุติแล้ว อัยการสูงสุดจะดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป ในกรณีที่ไม้อาจหาข้อยุติได้ภายในกำหนด 15 วันนับแต่วันตั้งคณะทำงาน คณะกรรมการป.ป.ช. จะยื่นฟ้องคดีเอง หรือแต่งตั้งทนายให้ฟ้องคดีแทนตนได้ แต่ต้องฟ้องภายใน 14 วันนับแต่วันครบกำหนด¹⁹

4.1.2.3 การพิจารณาพิพากษาคดี (trial stage)

เมื่ออัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะทำการพิจารณาคดีต่อไปโดยการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.

¹⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 55

¹⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 10 วรรคสอง

¹⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 11

2542 ซึ่งรูปแบบขั้นตอนการพิจารณาคดีจะแตกต่างไปจากการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง²⁰ และเรื่องการสืบพยานในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นจะไม่ใช่คำว่า “การสืบพยาน” เหมือนในคดีอาญาทั่วไป แต่จะใช้คำว่า “ไต่สวนพยานหลักฐาน” ซึ่งเรื่องนี้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้ศาลมีบทบาทหลักในการไต่สวนพยานหลักฐาน ศาลจะเป็นผู้สืบพยานเอง มีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม²¹ ทำให้เห็นว่าบทบาทของศาลค้นหาความจริงจะมีลักษณะแตกต่างจากบทบาทของศาลค้นหาความจริงในคดีอาญาทั่วไป โดยบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีลักษณะกระตือรือร้น (active) ในส่วนของการพิพากษาคัดสินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นไปไปตามมติเสียงข้างมากขององค์คณะผู้พิพากษา²² กล่าวคือต้องได้คะแนนเสียงอย่างน้อย 5 ใน 9 จึงจะถือเป็นมติขององค์คณะผู้พิพากษา คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นโทษทางอาญาและจะถึงที่สุดทันทีเว้นแต่ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจมีการยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง²³

4.2 วิเคราะห์การนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้แก่จำเลยมาใช้ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากการศึกษาถึงวิวัฒนาการของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของนักการเมืองเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ในอดีต จนกระทั่งมีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้น เป็นองค์กรหนึ่งในการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐดังกล่าว โดยการดำเนินคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น มีข้อแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป จนทำให้นักนิติศาสตร์ส่วนหนึ่งเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรง

²⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 25

²¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 277

²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 278 วรรคแรก

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 278 วรรคสาม

ตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) โดยในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ถึงระบบการดำเนินคดีที่ใช้ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตลอดจนระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ และการนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.2.1 ระบบการดำเนินคดีในคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 277 วรรคแรก²⁴ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสอง²⁵ กำหนดให้การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความแตกต่างกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป โดยให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา และให้ศาลมีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง โดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา และให้ศาลมีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง โดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร โดยในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 31 ที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลด้วยตนเอง ตรงจุดนี้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้นักนิติศาสตร์ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ในประเด็นนี้ ผู้เขียนเห็นว่า หากพิจารณาถึงขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีอาญา ดังที่กล่าวมาในหัวข้อ 4.1.2 เรื่อง การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน จะพบว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นมีการแยกหน้าที่ “สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณา พิพากษาคดี” ออกจากกัน โดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดรับผิดชอบหน้าที่ “สอบสวนฟ้องร้อง” และศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 277 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดีให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือของผู้ไต่สวนอิสระ แล้วแต่กรณี เป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร”

²⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดีให้ศาลยึดรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร”

รับผิดชอบหน้าที่ “พิจารณาพิพากษาคดี” แต่อาจจะใช้ถ้อยคำต่างกันในส่วนของ “การสอบสวนฟ้องร้อง” เป็น “การไต่สวนข้อเท็จจริงและการฟ้องร้อง” แต่หากพิจารณาถึงสาระสำคัญของกระบวนการขั้นตอนดังกล่าว จะพบว่าการทำงานที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เปรียบเสมือนการทำงานที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในคดีอาญาทั่วไป แตกต่างกันเพียงแค่ว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเฉพาะความผิดบางประเภทเท่านั้น²⁶ เช่น ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามกฎหมายอื่น อาทิเช่น ความผิดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 เป็นต้น ดังนั้น เมื่อการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีการแยกหน้าที่ “สอบสวนฟ้องร้อง” และหน้าที่ “พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันแล้ว การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ซึ่งประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” นั้น เป็นข้อบ่งชี้สำคัญในการแยกระบบการดำเนินคดีอาญาของทั้ง 2 ระบบออกจากกัน

และส่วนที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาคดีนั้นคงเป็นเรื่องที่กำหนดขึ้นมาเพื่อให้การพิจารณาดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นมีความรวดเร็ว ต่อเนื่องเท่านั้น ในคดีใดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ผู้ถูกกล่าวหาไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ข้าราชการระดับสูงที่ถูกกล่าวหาจะต้องยุติการปฏิบัติหน้าที่ไปจนกว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษาซึ่งทำให้การบริหารราชการแผ่นดินเกิดความขัดข้องไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญากับบุคคลเหล่านี้จะต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็วมากกว่าการดำเนินคดีอาญากับบุคคลธรรมดาทั่วไป

แต่อย่างไรก็ตาม การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาคดี ไม่ได้ทำให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องถูกผูกมัดหรือยึดติดกับสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเห็นว่า สำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

²⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 250.

นั้นไม่สมบูรณ์ มีข้อบกพร่อง หรือจำเลยโต้แย้งพยานหลักฐานใด ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้²⁷

เมื่อการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา (Accusatorial System) แล้ว จำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ย่อมจะได้รับการยกฐานะให้ขึ้นมาเป็น “ประธานในคดี” โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 บทบัญญัติต่างๆ ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลย เช่น มาตรา 32, 39, 40 และการดำเนินคดีอาญากับนักการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ก็ถือเป็นการดำเนินคดีอาญาประเภทหนึ่งที่ต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 จำเลยย่อมมีฐานะเป็น “ประธานในคดี” มีสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดี เช่น มีสิทธิโต้แย้งพยานหลักฐานของโจทก์²⁸ หรือมีสิทธิโต้แย้งผู้พิพากษาหากมีเหตุในการคัดค้าน²⁹ เป็นต้น โดยการดำเนินคดีอาญาจะมีหลักทั่วไปที่ว่า “ให้สันนิษฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์” (Presumption of Innocence) ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรค 2³⁰ ก็ได้บัญญัติรับรองข้อสันนิษฐานดังกล่าวไว้ด้วย โดยข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้มีที่มาจากการดำเนินการทางด้านสิทธิมนุษยชนสิทธิมนุษยชน³¹ ดังนั้น เมื่อจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้รับการยกฐานะให้เป็นประธานคดีแล้ว ก็ย่อมจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เช่นเดียวกับจำเลยในคดีอาญาทั่วไปตามบทบัญญัติมาตรา 39 วรรค 2 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 การที่ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนหาข้อเท็จจริงแล้วชี้มูลความผิดไม่ได้ เป็นการสันนิษฐานเบื้องต้นว่าจำเลยมีความผิด แต่ในการไต่สวนและชี้มูล

²⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 29 วรรคสอง

²⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 29 วรรคสอง

²⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 16

³⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

³¹ ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อที่ 11 “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย และผู้นั้นได้รับหลักประกันทั้งหลายที่จะเป็นในการต่อสู้คดี”

ความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช.เป็นเพียงการรวบรวมพยานหลักฐานในเบื้องต้นเพื่อพิสูจน์ข้อกล่าวหาที่ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้นมีมูลหรือไม่เท่านั้น เหมือนเช่นการดำเนินคดีอาญาทั่วไปซึ่งจะเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

4.2.2 บทบาทในการค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 31 บัญญัติว่า ในการไต่สวนข้อเท็จจริง ให้องค์คณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวนแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป หากพิจารณาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็จะเห็นว่า ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 228, 229 ก็ได้บัญญัติให้ศาลเป็นผู้สอบถามสืบพยานด้วยตนเองเช่นกัน ซึ่งหากพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าวในกฎหมายทั้ง 2 ฉบับแล้ว จะเห็นได้ว่า มิได้มีความแตกต่างกันเลย โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ต่างก็กำหนดให้ศาลเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง ตามหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination) ซึ่งใช้ในการค้นหาความจริงในคดีอาญา ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศในระบบชีวิลลอว์ ซึ่งใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เหมือนเช่นประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมัน มาตรา 238 อนุมาตรา 1 ที่บัญญัติว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณา (conduct the trial) ไต่สวนจำเลย (examine the accused) และเป็นผู้สืบพยานหลักฐาน (take the evidence) ดังนั้นตรงจุดผู้เขียนจึงเห็นว่า การที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มาตรา 31 ได้บัญญัติเน้นย้ำให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ามาลงมือค้นหาความจริงด้วยตนเอง เหมือนเช่นการดำเนินคดีอาญาในประเทศระบบชีวิลลอว์นั้น คงเป็นเพราะในทางปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาทั่วไปในประเทศไทยนั้น ศาลมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 228 บัญญัติไว้ หากแต่ศาลกลับนำเอาการซักถาม ถามค้าน และถามถึง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 116 (2) และมาตรา 117 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 มาใช้บังคับทำให้การถามพยานมีรูปแบบเหมือนกับคดีแพ่ง ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination) ที่ใช้ในการดำเนินคดีอาญา ดังนั้น ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของ

ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 31 จึงเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักวิธีพิจารณาศึอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้เป็นบทบัญญัติที่แตกต่างหรือขัดแย้งจากหลักการดำเนินคดีอาญาทั่วไปแต่อย่างใด

4.2.3 มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีขั้นตอนการดำเนินคดีอยู่ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงและการฟ้องร้อง (pre-trial stage) และขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดี (trial stage) โดยในบทนี้จะทำการศึกษาถึงระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ที่นำมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี (trial stage) ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี และรวมถึงการวินิจฉัยชี้ขาดให้นักพยานหลักฐานเพื่อสังคดีของอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.2.3.1 มาตรฐานการพิสูจน์ในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น แม้ว่าในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญกำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ามามีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงด้วย³² การแสวงหาข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงไม่ใช่หน้าที่ของคู่ความเท่านั้น การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำหน้าที่ในการซักถามพยานเอง มิได้เป็นการทำหน้าที่แทนโจทก์ หากแต่เป็นกระบวนการในการแสวงหาความจริงรูปแบบหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจุดนี้เองเป็นข้อแตกต่างที่ชัดเจนที่สุดระหว่างการดำเนินคดีอาญาทั่วไป กับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณาถึงระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ที่ใช้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยนั้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งเมืองย่อมจะต้องชี้ให้นักพยานหลักฐานและรับฟังพยานหลักฐาน จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคแรก เนื่องจากมาตรฐานการพิสูจน์ในระดับนี้ เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ที่ใช้เป็นสากล ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดี

³² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาศึอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มาตรา 31 บัญญัติว่า ในการไต่สวนไต่สวนไต่สวนข้อเท็จจริงผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามพยานเพิ่มเติมต่อไป

อาญาในประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่การแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นหน้าที่ของ คู่ความ หรือในประเทศระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ที่ศาลเข้ามามีส่วนร่วมในการแสวงหา ข้อเท็จจริงด้วย ดังที่กล่าวมาในบทที่ 3 หัวข้อ 3.1.1 และ 3.1.2 เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาใน ปัจจุบันมีข้อสันนิษฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) การจะลงโทษผู้บริสุทธิ์ เป็นเรื่องร้ายแรง ดังนั้นหากศาลจะลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ศาลจะต้องรับฟังพยานหลักฐาน ให้อยู่เหนือข้อสันนิษฐานดังกล่าว กล่าวคือ ศาลจะต้องรับฟังพยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัย ตามสมควรนั่นเอง เพราะการปล่อยผู้ทำผิดเนื่องจากพิสูจน์ได้ไม่แน่ชัดดีกว่าจะลงโทษผู้บริสุทธิ์³³

4.2.3.2 การวินิจฉัยชี้ขาดนำพยานหลักฐานเพื่อตั้งคดีอัยการสูงสุด และคณะกรรมการ ป.ป.ช.ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา มีการกำหนดถึงระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนกระบวนการ ซึ่งระดับของมาตรฐานการพิสูจน์ในขั้นตอนต่างๆ นั้น ความแตกต่างกัน เช่น ในการออกหมายจับหมายค้น ใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึง เหตุที่มีพยานหลักฐานเพียงพอ (probable cause)³⁴ ในขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องของศาลใน คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง ตามมาตรา 162 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา ใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับ การพิสูจน์ให้เห็นถึงมูลคดี (proof prima facie case)³⁵ และใน การพิพากษาคดีของศาลใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt)³⁶ แต่ขั้นตอนหรือกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญแต่กลับไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าจะต้องใช้มาตรฐานการพิสูจน์ในระดับใด คือ ขั้นตอน ในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ แม้แต่ในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ในประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาก็ไม่ได้มีการบัญญัติหรือวางหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวไว้ กล่าวคือ ในคดีอาญา ทั่วไป พนักงานอัยการจะใช้ต้องรับฟังพยานหลักฐานเพียงใดจึงจะมีคำสั่งฟ้องคดีหรือไม่ต่อศาล

³³ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. น. 388-389

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59/1 บัญญัติว่า ก่อนออกหมาย จะต้องปรากฏ พยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่ามีเหตุที่จะออกหมายตามมาตรา 66 มาตรา 69 หรือมาตรา 71

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 บัญญัติว่า ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูล ให้ศาลประทับ ฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระทงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูล ให้พิพากษายกฟ้อง

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคแรก บัญญัติว่า ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัย ชี้แจงนำพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็น ผู้กระทำความผิดนั้น

ในเรื่องนี้มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า พนักงานอัยการจะทำคำสั่งฟ้องเมื่อมีพยานหลักฐานเพียงพอให้เชื่อว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดก็เพียงพอแล้ว เนื่องจากการมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้น มิใช่การพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดหรือไม่ดังเช่นศาล หากแต่เป็นการพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในสำนวนสอบสวนว่า “มีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่” แล้วพิจารณาต่อไปว่าพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนในขณะนั้นควรฟ้องผู้ต้องหาเพื่อพิสูจน์ความผิดในศาลหรือไม่เพียงใด หากพิจารณาพยานหลักฐานในขณะนั้นว่าเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลย พนักงานอัยการก็จะมีคำสั่งฟ้อง หากพยานหลักฐานไม่พอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาลก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา³⁷

และบางกรณีแม้จะมีพยานหลักฐานเพียงพอจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิด พนักงานอัยการอาจมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีได้ หากเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งพนักงานอัยการต้องให้อัยการสูงสุดเป็นผู้พิจารณาก่อนตามระเบียบสำนักงายอัยการสูงสุดฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547 ข้อ 3 แก้ไขข้อ 78³⁸ ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการในคดีอาญาทั่วไปยังไม่มีความชัดเจนแน่นอน ซึ่งทำให้พนักงานอัยการมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการสั่งคดี ส่งผลให้บางคดี พนักงานอัยการอาจมีคำสั่งที่แตกต่างกันทั้งที่ข้อเท็จจริงเหมือนหรือใกล้เคียงกัน ในส่วนของการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น กำหนดให้อัยการสูงสุด และคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้มีอำนาจยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น³⁹ ซึ่งในรัฐธรรมนูญ ปี 2550 ก็ได้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ไม่ได้กำหนดถึงแนวทางในการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นสั่งคดีของอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องรับฟังพยานหลักฐานเพียงใด จึงจะมีคำสั่งฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งหากพิจารณารูปแบบการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีข้อแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไปอยู่หลายประการ เช่น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง

³⁷ คณิง ภาไชย. (2548). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. น. 80.

³⁸ จรุงจิต บุญเขย. (2549). *มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา*. น. 78-79.

³⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550, มาตรา 23

ตำแหน่งทางการเมืองสั่งประทับฟ้องคดีอาญาได้ทันทีโดยไม่ต้องทำการไต่สวนมูลฟ้อง⁴⁰ คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด⁴¹ เว้นแต่ ในกรณีที่ต้องคำพิพากษามีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายใน 30 วันนับแต่วันที่คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁴² หากพิจารณาถึงข้อแตกต่างระหว่างการดำเนินคดีอาญาทั่วไปกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวข้างต้น จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญาต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของอัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสามารถสั่งประทับฟ้องคดีได้ทันทีโดยไม่ต้องทำการไต่สวนมูลฟ้อง และคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด การวินิจฉัยชี้ว่าพยานหลักฐานเพื่อสั่งคดีของอัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช.ว่าจะฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ ย่อมจะต้องมีความรัดกุม ชัดเจน แน่นนอน และการชี้ว่าพยานหลักฐานของอัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการสั่งคดีนั้น ควรจะต้องอยู่ในระดับเดียวกันกับการชี้ว่าพยานหลักฐาน ในชั้นพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ไม่ใช่พิจารณาเพียงแต่ว่ามีพยานหลักฐานพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยครบองค์ประกอบความผิด เพื่อให้คดีดังกล่าวเมื่อเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาลแล้ว โอกาสที่ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยสูงขึ้น และเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยไม่ให้ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพอันเนื่องมาจากการดำเนินคดีโดยไม่จำเป็น และเนื่องจากการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยศาลเพียงชั้นเดียวแม้กฎหมายจะเปิดโอกาสให้อุทธรณ์ตามนับมาตรา 278 วรรค 3 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แต่เนื่องจากกรอบเวลาที่สั้นเพียง 30 วัน การที่จะแสวงหาพยานหลักฐานซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

โดยในอดีตมีคดีหนึ่งที่ถือว่าเป็นคดีประวัติศาสตร์ที่ได้รับความสนใจจากสังคมนั้นคือ คดีก๊าดยาง (คดีหมายเลขดำที่ อม.4/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.7/2552) ซึ่งคดีนี้เป็นคดีที่คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นโจทก์ยื่นฟ้องนายสมคิด จาคูศรีพิทักษ์ อดีต

⁴⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550 มาตรา 25

⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 278 วรรค 2.

⁴² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 278 วรรค 3.

รองนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) กับพวก รวม 44 คน ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มคณะกรรมการกลั่นกรองเสนอโครงการต่อ กรม. คณะที่ 2 กลุ่ม กรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) กลุ่มคณะกรรมการบริหารโครงการ (กำหนดที่ไออาร์) และคณะกรรมการพิจารณาผลประกวดราคาซึ่งเป็นกลุ่มข้าราชการ และกลุ่มบริษัทเอกชน จำนวน 3 ราย ได้แก่ เจริญโภคภัณฑ์ เมล็ดพันธุ์ จำกัด ในเครือซีพี, บริษัท ริสอร์ทแลนด์ จำกัด และบริษัท เอกเจริญการเกษตร จำกัด เป็นจำเลย ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ น้อย โกง ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ความผิดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ ความผิดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วย ความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งคดีนี้ก่อนที่ คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) โดยคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) จะยื่นฟ้องต่อศาล อัยการสูงสุดเคยมีความเห็น ว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) ยังมีข้อไม่สมบูรณ์อยู่ จึงมีการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) กับอัยการสูงสุดขึ้นมาเพื่อพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง การเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 11⁴³ โดยผลสรุปจากการตั้งคณะกรรมการร่วมนั้น ปรากฏว่าอัยการสูงสุด และคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) มีความเห็นไม่ ตรงกัน โดยอัยการสูงสุดมีความเห็นว่า มีบางประเด็นที่ คตส. ไม่บันทึกคำให้การพยานสำคัญอยู่ใน สำนวนและยืนยันว่าสำนวนคดีดังกล่าวและการแจ้งข้อกล่าวหาในความผิดตามประมวลกฎหมาย อาญา มาตรา 151 ยังไม่ถูกต้องครบถ้วน อันมีผลทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่คตส. อ้างว่า ได้แจ้งข้อหาให้ผู้กล่าวหาทราบทั้งหมดแล้วโดยรวมไว้ในความผิดตามประมวลกฎหมาย อาญา มาตรา 157 ซึ่งอัยการสูงสุดเห็นว่า ไม่สามารถทำได้ เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 134 มีเจตนารมณ์ต้องการให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อหาได้จึงสามารถแก้ข้อ กล่าวหาได้ การแจ้งข้อกล่าวหาจึงต้องแจ้งให้ทราบทุกข้อกล่าวหา อีกทั้งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

⁴³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 11 วรรค 1 บัญญัติว่า ภายในสิบสี่วันนับแต่วันได้รับแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ตามมาตรา 10 ให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช.

และอัยการสูงสุดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนของแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากันเป็น คณะทำงาน ให้สำนักงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ คณะทำงานมีหน้าที่พิจารณา พยานหลักฐานที่ไม่สมบูรณ์ และรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อไป

มาตรา 40 ยังบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาให้ได้รับการสอบสวนที่ถูกต้อง และเป็นธรรม และมีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ แต่ทางคณะกรรมการตรวจสอบ การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) เห็นว่า มีการแจ้งข้อกล่าวหาตามข้อเท็จจริง และ รายละเอียดของการกระทำผิดทั้งหมดตามความผิดหลักแล้ว ส่วนในชั้นสรุปสำนวน เพิ่มบท กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นการปรับบท ซึ่งมีแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเป็นบรรทัดฐานแล้ว จึง ถือว่าได้แจ้งข้อกล่าวหาโดยชอบแล้ว เมื่อความเห็นไม่ตรงกัน หาข้อยุติไม่ได้ คณะกรรมการ ตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) จึงมีมติฟ้องคดีเอง โดยคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ปรากฏว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยยกฟ้องจำเลยทั้ง 44 คน

โดยภายหลังจากที่มีคำพิพากษาขององค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ยกฟ้องจำเลยทั้ง 44 คน ในคดีดังกล่าวออกมา ทางอัยการสูงสุด คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) และนักวิชาการต่าง ออกมาให้ความเห็นเกี่ยวกับคดีนี้ว่า⁴⁴

1) นายธนพิชญ์ มูลพฤกษ์ อธิบดีอัยการฝ่ายคดีเศรษฐกิจและทรัพยากร โฆษก สำนักงานอัยการสูงสุด ให้ความเห็น ว่า คดีนี้คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) ยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2551 ทั้งที่คณะทำงานของนายชัยเกษม นิติสิริ อัยการสูงสุด แจ้งข้อไม่สมบูรณ์ใน สำนวนให้คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) สอบสวน เพิ่มเติม 3 ข้อใหญ่ 4-5 ข้อย่อย แต่ คตส. กลับใจร้อน ไม่สอบสวนพยานเพิ่มเติมเพื่อแสวงหา ข้อเท็จจริงในคดีทั้งหมดให้ครบถ้วนว่าสมควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา และถ้าสมควรสั่งฟ้อง จะฟ้องบุคคลใดบ้าง ความผิดข้อหาใดบ้าง ไม่ยื่นฟ้องจำเลยมากถึง 44 คน จนที่สุดผลออกมาศาล ฎีกาฯ พิจารณายกฟ้อง ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่รัฐที่จะต้องเงินว่าจ้างทนายความ และจำเลย บางคนที่ไม่ควรถูกฟ้องต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง เกียรติประวัติ และเสียเงินจ้างทนาย

2) นายศักดิ์ กอแสงเรือง ให้ความเห็น ว่า การยื่นฟ้องคดีจึงควรมีดุลพินิจ อิสระ อยู่บน พื้นฐานของพยานหลักฐาน โดยไม่มีอคติต่อสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อเป็น หลักประกันความยุติธรรมแก่ประชาชน ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นผู้สั่งคดี ของคตส. และ

⁴⁴ ข่าวสดรายวัน. (2552, 23 กันยายน). “คดี “กล้าอย่าง” ใครต้องรับผิดชอบ ?” สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2556, จาก http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROd2Iyd3dNVEI6TURrMU1nPT0=

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) และขอให้คดีกล่าวข้างเป็นตัวอย่างที่กระบวนการยุติธรรมควรหันมาให้ความสำคัญต่อหลักประกันความยุติธรรมโดยไร้อคติและร่วมมือกัน เพราะความยุติธรรมเท่านั้นที่จะลดความแตกแยกของสังคมไทยได้

3) นายแก้วสรร อดีโทธิ อติกรรมการ คตส. ให้ความเห็นว่า ยอมรับว่าสำนวนที่ คตส. ส่งฟ้องนั้น มุมมองของหลักฐานมัน 50 ต่อ 50 และผมก็มีความเห็นต่อที่ประชุมใหญ่ คตส. ในฐานะเสียงข้างน้อยไปว่า หลักฐานตรงนี้มัน 50 ต่อ 50 เพราะคณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) ที่มีนายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ อดีตรองนายกฯ เป็นประธานนั้นไม่ผิดหรือความผิดไม่ถึง เพราะเป็นเพียงผู้อนุมัติโครงการ

4) นายทวี สุรฤทธิกุล คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ให้ความเห็นว่า คำตัดสินของศาลกรณีนี้เป็นเรื่องของความผิดพลาดที่ระบบราชการ และไม่ด้วยกับพรรคเพื่อไทยที่ว่า คตส. ทำงานผิดพลาด เชื่อว่า คตส. ได้ทำหน้าที่อย่างรัดกุม และเมื่อศาลตัดสินเช่นนี้ก็ต้องเชื่อศาล ผลที่ปรากฏ ต้องยอมรับว่าเป็นผลทางข้อกฎหมาย

จากความเห็นของอัยการสูงสุด คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) และนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อจะมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ามีความสำคัญเพียงใด หากปล่อยให้การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อจะมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจโดยไม่มี การวางขอบเขตหลักเกณฑ์ไว้ จะทำให้เกิดปัญหาเหมือนเช่นคดีดังกล่าว โดยในประเทศฝรั่งเศสพนักงานอัยการนั้นถูกมองว่าเป็นตุลาการเช่นเดียวกับผู้พิพากษา โดยในประเทศฝรั่งเศสพนักงานอัยการมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “ตุลาการยื่น” (Magistrature debout) ส่วนผู้พิพากษามีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ตุลาการนั่ง” (Magistrature du siege)⁴⁵ ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า พนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นตุลาการเช่นเดียวกับผู้พิพากษา ดังนั้นในการตัดสินใจเพื่อที่จะมีคำสั่งฟ้องคดีต่อศาลนั้น เปรียบเสมือนว่าพนักงานอัยการได้ตัดสินในเบื้องต้นจากพยานหลักฐานที่ปรากฏในชั้นสอบสวนว่ามีการกระทำความผิดขึ้น และจำเป็นต้องเป็นผู้กระทำความผิดนั้นแน่นอน

โดยผู้เขียนเห็นว่า การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสั่งคดีของอัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ควรจะเป็นระดับเดียวกันกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นศาล คือ ต้องรับฟังพยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร เนื่องจากหากในชั้นสั่งคดีของอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ได้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในระดับเช่นเดียวกับศาลแล้ว เมื่อพยานหลักฐาน

⁴⁵ อุทัย อาภิเวช. (2554). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส*. น. 130.

เข้าสู่การพิจารณาของศาลซึ่งจำเลยสามารถเข้ามาต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ย่อมส่งผลทำให้น้ำหนักพยานหลักฐานที่อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอต่อศาลนั้นมีน้ำหนักน้อยลง และการยื่นฟ้องคดีไปต่างๆ ที่พยานหลักฐานยังไม่ชัดเจนเพียงพอแล้ว และที่ย่อมจะส่งผลเสียมากมายไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างทนายความ ชื่อเสียงของบุคคลที่ถูกฟ้อง เป็นจำเลย และส่งผลให้การกระทำของจำเลยที่ศาลพิพากษาว่าไม่มีความผิดแล้ว ไม่สามารถถูกหยิบยกขึ้นมาสอบสวนหรือพิจารณาใหม่อีกครั้งหนึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)⁴⁶ และในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยศาลชั้นเดียว ดังนั้นการตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนที่จะส่งฟ้องศาลนั้น จึงต้องชัดเจนแน่นอนเพียงพอว่าหากส่งฟ้องศาลไปแล้วศาลจะต้องพิพากษาลงโทษค่อนข้างแน่นอน

โดยข้อดีของการกำหนดหลักเกณฑ์ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสั่งคดีของอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้มีระดับเดียวกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่ใช้ในชั้นพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีดังต่อไปนี้

1) เป็นการลดปริมาณคดีเข้าสู่ศาล เพราะหากในคดีใดที่พนักงานอัยการพิจารณาหลักฐานแล้ว เห็นว่า ยังไม่มีความชัดเจนแน่นอนว่า หากฟ้องคดีไปยังศาลแล้ว ศาลจะพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลย พนักงานก็ต้องมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น ทำให้คดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลนั้น มีเฉพาะคดีที่มีพยานหลักฐานที่ค่อนข้างจะชัดเจนแน่นอนแล้วว่าศาลจะต้องพิพากษาลงโทษจำเลย ทำให้คดีขึ้นสู่กระบวนการในชั้นศาลลดน้อยลง

2) เป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนในสังคมว่า ประชาชนในสังคมจะไม่ถูกฟ้องคดีต่อศาลโดยง่าย เนื่องจากคำสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในคดีนั้น เพราะอาจจะต้องถูกขังในระหว่างพิจารณาคดีในชั้นศาล หรือไม่จำเลยก็ต้องหาหลักประกันมายื่นต่อศาลเพื่อขอประกันตัวออกไปในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล สิ่งเหล่านี้เป็นผลกระทบจากคำสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ

3) เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ไม่ว่าจะเป็นค่าทนายความในการต่อสู้คดีของจำเลย ค่าพาหนะค่าเดินทางเพื่อไปศาล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภาระของประชาชนที่ตกเป็นจำเลยในคดีที่ต้องรับผิดชอบเอง โดยไม่สามารถเรียกร้องคืนได้แม้ศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้อง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสั่งคดีของอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะอยู่ในระดับเดียวกันกับการ

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 บัญญัติว่า “สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปดังต่อไปนี้... (4) เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง...”

พิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่า ในทุกคดีที่อัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะต้องพิพากษาลงโทษจำเลยทุกคดี เนื่องจากการพิจารณา พิพากษาของศาล ผู้พิพากษาย่อมมีความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาจมีมุมมองข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันได้ เพราะแม้แต่การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั่วไป การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ซึ่งตามบทบัญญัติแห่ง ป.วิ.อ.มาตรา 227 วรรคแรก ก็ใช้มาตรฐานเดียวกัน คือ ต้องพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร ทั้ง 3 ศาลอาจจะชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อฟังข้อเท็จจริงให้ยุติได้ผลที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เป็นเพราะประสบการณ์ในการมองข้อเท็จจริง ความชัดเจนแห่งชีวิต ความรอบรู้ในศาสตร์ต่างๆ ของผู้พิพากษาแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น หากเปรียบเทียบกับดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในการสั่งคดีของอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่หากการใช้ดุลพินิจในชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในการสั่งคดีของอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อพิพากษาลงโทษจำเลยของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ ปราศจากข้อสงสัยตามสมควรแล้ว แต่ในบางกรณีเมื่อยื่นคดีฟ้องต่อศาลแล้ว ก็เป็นไปได้ที่ศาลจะพิพากษายกฟ้องได้เช่นเดียวกัน

4.2.4 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในการดำเนินคดีอาญาทั่วไปเมื่อศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยพยานหลักฐานทั้งปวงแล้ว หากมีข้อสงสัยตามสมควร ให้ศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย⁴⁷ สำหรับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) นั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาในข้อ 1) เมื่อการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) จำเลยถูกยกขึ้นมาให้เป็นประธานในคดีได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) การพิสูจน์ความผิดของ

⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

จำเลยต้องอยู่ภายใต้มาตรฐานการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) แล้ว หากศาลเกิดมีข้อสงสัยขึ้นมา ข้อสงสัยดังกล่าวควรจะถูกพิจารณาให้เป็นคุณแก่ฝ่ายจำเลยตามหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้จำเลยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง ซึ่งเป็นหลักสากลที่ใช้ในการดำเนินคดีอาญาทุกประเภท เมื่อศาลค้นหาความจริงโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ฟังแล้วหากมีข้อสงสัยตามสมควรเกิดขึ้นว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้นจริงหรือไม่หรือข้อสงสัยเกี่ยวกับอำนาจดำเนินคดีของ โจทก์ ศาลจะต้องยุติการค้นหาความจริงแล้วพิพากษาให้เป็นคุณแก่จำเลย โดยในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ศาลมีบทบาทกระตือรือร้น (active) นั้น เพียงแต่ต้องการเน้นย้ำว่าก่อนที่จะพิพากษาโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยนั้น จะต้องได้ความว่าศาลจะต้องค้นหาความจริงให้ได้มากที่สุดแล้ว มิใช่พิจารณาเพียงแค่พยานหลักฐานที่โจทก์จำเลยนำเสนอต่อศาลเท่านั้น แต่ศาลจะต้องลงมือค้นหาความจริงด้วยตนเองก่อน เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติเนื่องจากความผิดที่กระทำโดยนักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงนั้น ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติสูงกว่าความผิดของประชาชนคนธรรมดาทั่วไป

โดยทั่วไปหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้แก่จำเลย จะถูกนำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาเฉพาะชั้นการพิจารณาพิพากษา (trial stage) แต่เมื่อในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนี้ ผู้เขียนเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงและการฟ้องร้อง (pre-trial stage) อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะสั่งฟ้องคดีได้ จะต้องรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond reasonable doubt) เหมือนเช่นการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อที่จะพิพากษาลงโทษในชั้นพิจารณาพิพากษา (trial stage) ของศาล เช่นกัน ดังนั้นหากอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. รวบรวมพยานหลักฐานจนครบแล้ว หากยังมีข้อสงสัยตามสมควรว่า พยานหลักฐานที่มีอยู่นั้นมีน้ำหนักไม่เพียงพอ ถึงขนาดหากฟ้องคดีต่อศาลไปแล้วศาลอาจจะพิพากษายกฟ้อง การที่อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีคำสั่งไม่ฟ้องคดี นั้น เท่ากับ มีการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้แก่จำเลย มาใช้บังคับในทางอ้อม โดยผลของการที่อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ในขั้นตอนการสั่งคดีนั้น ผลจากการใช้หลักใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย จะส่งผลน้อยกว่า การใช้หลักใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยชั้นพิจารณาพิพากษาของศาล เนื่องจากหากอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีคำสั่งไม่ฟ้องคดีใด สิทธิในการดำเนินคดี

อาญานั้นยังไม่รับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) หากต่อไป
อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เกิดพบเจอปยานหลักฐาน หรือข้อเท็จจริงใดมาสนับสนุน
หรือสร้างความชัดเจนแน่นอน ถึงขนาดที่หากนำคดีดังกล่าวฟ้องต่อศาลแล้ว ศาลย่อมจะต้อง
พิพากษาลงโทษจำเลยก่อนข้างแน่นอน อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถหยิบยกคดี
ดังกล่าวนั้นขึ้นมาได้สวนพิจารณาได้อีกครั้งหนึ่ง

D
P
U

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ต่างก็เป็นการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เพราะต่างเป็นการดำเนินคดีอาญาที่แยกหน้าที่ “สอบสวนฟ้องร้อง” และหน้าที่ “พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกัน และยกฐานะของจำเลยซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาให้ขึ้นมาเป็นประธานในคดี (Prozess-subjekt) โดยได้รับการสันนิษฐานจากกฎหมายให้เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด (Presumption of Innocence) เพียงแต่มีความแตกต่างในระหว่างบทบาทของศาลในการค้นหาความจริง กล่าวคือ ในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงจะมีลักษณะวางเฉย (passive) และปล่อยให้คู่ความต่อสู้กันในทางพยานหลักฐาน (Adversary) ภายใต้หลักเกณฑ์ทางพยานหลักฐาน (rule of evidence) แต่ในขณะที่ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงจะมีลักษณะกระตือรือร้น (active) มิได้ปล่อยให้คู่ความต่อสู้กันในทางพยานหลักฐาน แต่ศาลจะเป็นผู้แสวงหาและตรวจสอบ (examination) พยานหลักฐานด้วยตนเอง โดยไม่มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน (rule of evidence) เพราะการดำเนินคดีอาญาในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีรากฐานจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ที่รัฐเป็นผู้กล่าวหาซึ่งมิใช่คู่ต่อสู้กับจำเลยในทางพยานหลักฐาน

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาโดยเห็นได้จากการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยกหน้าที่ “สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันโดยให้หน้าที่สอบสวนฟ้องร้องตกอยู่กับพนักงานอัยการและผู้เสียหาย (ดู ป.วิ.อ.มาตรา 28) ส่วนศาลจะคงเหลือเพียงอำนาจ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” เท่านั้น การพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลของประเทศไทยมีลักษณะเป็นการพิจารณาแบบคู่พิพาท ดังเห็นได้จาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174 ที่กำหนดลำดับการพิจารณาสืบพยานในชั้นศาล โดยให้โจทก์แถลงเปิดคดีแล้วนำพยานเข้าสืบ จากนั้นจึงให้จำเลยแถลงเปิดคดีแล้วนำพยานเข้าสืบ กระบวนการพิจารณาในศาลของประเทศไทยจะต้องกระทำโดยเปิดเผย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 และการดำเนินคดีอาญาใน

ประเทศไทยปัจจุบันได้มีการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นมาเป็น “ประธานในคดี” ดังนั้นการใช้มาตรการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงอันเป็นวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็น การสืบสวนสอบสวน การสืบพยาน การแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการต่างๆ เหล่านี้ต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม กล่าวคือการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคลจะต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนด้วย เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยประเทศไทยได้ยอมรับหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2550 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด มาตรา 39 วรรคสาม บัญญัติว่า ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ทำให้เห็นว่า ในการพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือบริสุทธิ์นั้นจะต้องมีการพิสูจน์ให้อยู่เหนือข้อสันนิษฐานดังกล่าว โดยมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาจะต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย หากมีความสงสัยตามสมควรแล้วศาลต้องยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้แก่จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 227 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์การขังน้ำนักพยานหลักฐานของศาลเมื่อในอดีตการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ทุจริต ประพฤติมิชอบ จะใช้รูปแบบการดำเนินคดีเหมือนเช่นการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นในปีพ.ศ.2540 จึงมีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาว่ามีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆ รวมทั้งบุคคลอื่นที่เป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดอาญาดังกล่าว โดยได้กำหนดให้หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาคดีขึ้นเป็นพิเศษแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

โดยในการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 จะเน้นให้ศาลมีบทบาทหลักในการพิจารณาคดี ทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) ศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอเท่านั้น โดยศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่สอบถามพยาน

บุคคลด้วยตนเอง ภายหลังจากที่ศาลถามพยานบุคคลแล้วก็จะเปิดโอกาสให้โจทก์ จำเลย ถามพยานเพิ่มเติม ซึ่งแตกต่างจากการสืบพยานในคดีอาญาทั่วไป แม้บทบาทในการค้นหาความจริงของศาลจะมีลักษณะกระตือรือร้น (active) ก็ตาม การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็มีลักษณะเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา กล่าวคือ แยก “หน้าที่สอบสวน ฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันและกำหนดองค์กรที่เข้าไปรับผิดชอบหน้าที่แต่ละอันอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็ยกฐานะผู้ถูกกล่าวหาให้เป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt) ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับข้อสันนิษฐานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญว่า “เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด” (Presumption of Innocent) ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดี และมาตรฐานการพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือบริสุทธิ์อยู่ในขั้นต้องพิสูจน์ให้แน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง (proof beyond reasonable doubt) และหากมีข้อสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ซึ่งเป็นมาตรฐานสากล ประกอบกับในรัฐธรรมนูญมาตรา 40 (3) บัญญัติว่า บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม...

ดังนั้นหากปล่อยให้ศาลทำหน้าที่ในการค้นหาความจริง โดยไม่มีการกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนแน่นอนจะทำให้การค้นหาความจริงของศาลขึ้นอยู่กับอำเภอใจกระบวนการพิจารณาจะไม่มีที่สิ้นสุดส่งผลกระทบต่อในเรื่องของระยะเวลาการพิจารณาคดีส่งผลกระทบต่อชื่อเสียง เกียรติยศ ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เพราะการดำเนินคดีเหล่านี้มักได้รับความสนใจจากประชาชนในสังคม และไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่า ความรู้สึกของประชาชนในสังคมต่อผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นไปในด้านลบ

แม้ท้ายที่สุดแล้วศาลจะพิพากษาว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นหากปล่อยให้ระยะเวลาในการดำเนินคดียืดเยื้อเป็นเวลานานย่อมส่งผลกระทบต่อจำเลยซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างแน่นอน

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาในเรื่องของการนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) มาใช้บังคับในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือไม่ นั้น การตีความในเรื่องดังกล่าว ควรตีความตามหลักกฎหมาย โดยในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 18 วรรคสอง ได้บัญญัติให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาบังคับใช้กับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยอนุโลม ซึ่งรวมถึงมาตรา 227 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่บัญญัติเกี่ยวกับหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ไว้ ดังนั้น การตีความเกี่ยวกับในเรื่องของการนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย มาใช้บังคับในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ควรตีความตามหลักกฎหมายดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สามารถนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) มาใช้บังคับได้ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับรูปแบบขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 แต่อย่างใด

DPUC
บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- คณิต ฒ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2540). *รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด*.
กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.
- _____. (2552). *วิชาอาญาวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิง ภาไชย. (2548). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 8 และแก้ไขเพิ่มเติม)
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรรย์ ภัคดีชนากุล. (2555). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ:
พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย)
- ณรงค์ ใจหาญ. (2552). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:
วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2553). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 12 แก้ไขเพิ่มเติม).
กรุงเทพฯ: วิญญูชน
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : เคน โกรว .
- โสภณ รัตนากร. (2547). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2552). *คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. กรุงเทพฯ:
mister kopy.
- อุดม รัฐอมฤต. (2557). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). โครงการตำรา
และเอกสารประกอบการสอน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย อาทิวา. (2554). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่ 1).
กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินติ้ง.

บทความ

- คณิต ฒ นคร. (2544, มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” *วารสารกฎหมายธุรกิจ บัณฑิตย์*, 1(1).
- ชวเลิศ โสภณวัต. (2527, พฤศจิกายน-ธันวาคม). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ.” *คูลพาท*, ปีที่ 28 เล่ม 6
- ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์. (2550, พฤษภาคม-สิงหาคม). “วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.” *คูลพาท*, ปีที่ 54 เล่ม 2
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2540, กันยายน). “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.” *วารสารกฎหมายของคณะนิติฯ*, 17(3).
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2552). “ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา.” 72 ปี *ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ยินยัคบนหลักนิติธรรม*
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2551, มกราคม-เมษายน). “ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูลพาท*, 55(1).
- _____. (2551, พฤษภาคม-สิงหาคม). “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะพยานหลักฐาน.” *คูลพาท*, 55(2).
- _____. (2556, พฤษภาคม-สิงหาคม). “หลักการพื้นฐานของกฎหมายลักษณะพยานบางหลักตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูลพาท*, 60(2).
- อานนท์ มาเม้า. (2555, ธันวาคม). “บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ: คำวินิจฉัยที่ 12/2555 กับหลักสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐาน และข้อพิจารณาเพิ่มเติมประการอื่น (ตอนที่ 1)” *วารสารนิติศาสตร์*, 41(4).

วิทยานิพนธ์

- กชวรรณ จันทร์เณร. (2544). *การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรุงจิต บุญเชย. (2549). *มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธิชา ม่วงผล. (2552). *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สมทรัพย์ นำอำนวยการ. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภินพ จริยพงศ์. (2552). *หลักการพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามสมควร: ศึกษากรณีมาตรา 227/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอื่นๆ

- ประพันธ์ ทรัพย์แสง. (2548). *การค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบได้ส่วนเต็มรูปแบบ*. จัดทำโดยสำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). *การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนาเป็นรูปแบบ “การพิจารณาคดีอาญาทั่วไป”*. จัดทำโดยสำนักงานศาลยุติธรรม.
- อริคม อินทุภูติ. (2551). *แนวทางการพัฒนาระบบวิธีพิจารณาระบบได้ส่วนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. จัดทำโดยสำนักงานศาลยุติธรรม.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ข่าวสดรายวัน. (2552, 23 กันยายน). “คดี “กล้าอย่าง” ใครต้องรับผิดชอบ?” สืบค้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2556, จาก http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TURod2Iyd3dNVEl6TURrMU1nPT0=
- เจริญ ภัคดีชนากุล. *ศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยส่วนตน ปี 2555*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2556, จาก http://www.constitutionalcourt.or.th/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=540&Itemid=175&lang=th&limitstart=10
- รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ 2540 ครั้งที่ 25 วันพุธ ที่ 25 มิถุนายน 2540. สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2556, จาก <http://library2.parliament.go.th/giventake/cons2540-2550.html>

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- Andrews, J. A. & Hirst ,M. (1992). *Criminal Evidence*. London : Sweet & Maxwell.
- Fletcher , G. P. (1986). *Two Kinds of Legal Rules : A Comparative Study of Burden-of Persuasion Practices in Criminal Cases. The Yale Law Journal Vol.77.*
- Langbein, J. H. (2003). *The Origins of Adversary Criminal Trial*. New York : Oxford University Press.
- Shigemitsu, D. (1965). *Japanese criminal procedure*.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	สุภาภรณ์ พฤษชัยกุล
ประวัติการศึกษา	ปี 2550 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี 2553 เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง เนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 62
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	เจ้าพนักงานปราบปรามการทุจริต ปฏิบัติการสำนักงาน คณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.)